

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Inka Pospíšilová

Návrhy uměleckého řemesla pro liturgii
v díle Josefa Fanty

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Sojka, Ph.D.

Praha 2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. 6. 2014

Inka Pospíšilová

Bibliografická citace

Návrhy uměleckého řemesla pro liturgii v díle Josefa Fanty: diplomová práce / Inka Pospíšilová; vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Sojka, Ph.D. -- Praha, 2014. -- 129 s.

Anotace - Návrhy uměleckého řemesla pro liturgii v díle Josefa Fanty

Tématem předkládané práce, vycházející volně z práce bakalářské, která byla věnována secesnímu dekoru v pražském církevním prostředí, jsou dosud nikdy nepublikované návrhy uměleckého řemesla pro liturgii v díle Josefa Fanty (1856–1954). Josef Fanta je znám doposud spíše jako architekt, autor budovy pražského Hlavního nádraží a nikdy nebyl podrobněji zpracován. Cílem diplomové práce tak je především otevřít pohled na jeho dílo i život, a pokusit se poprvé blíže poznat tvorbu člověka, který svým životem obsáhl bezmála celé století. Zvolený segment jeho širokých tvůrčích aktivit, tedy ornamenta ecclesiae – liturgické textilie a náčiní, představuje až překvapivě početně zastoupenou skupinu zahrnující celou řadou prestižních zakázek.

Klíčová slova

Fanta, Josef; přelom 19. / 20. století; užité umění; církevní umění; secese; historismus; eklekticismus

Abstract - Liturgical applied art designs in the work of Josef Fanta

The theme of this diploma work, that came out partly from the preceding bachelor work, which was dedicated to the art nuovo decor in Prague ecclesiastical milieu, is Josef Fanta's (1856–1954) designs for ecclesiastical purpose in the field of applied art, which have never been published so far. Josef Fanta is mainly known only as an architect, author of the Prague Central Station building and has never been studied in more details. The main aim of this diploma paper is trying to evaluate the almost 100 years lasting life and work. The chosen segment of his wide creative activities, ornamenta ecclesiae – liturgical textile and equipment, is surprisingly plentiful group including number of prestigious orders.

Keywords

Fanta, Josef; turn of the 19th / 20th century; applied art; ecclesiastical art; art nouveau; historism; eclecticism

Počet znaků (včetně mezer, bez poznámek pod čarou): 186.909

Poděkování

Za laskavou pomoc, podporu a cenné rady při zpracování diplomové práce bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Jaroslavu Sojkovi, Ph.D., pracovníkům Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, zejména PhDr. Janě Croy (Centrum dokumentace sbírek UPM) a paní Anně Oplatkové (Sbírka užití grafiky a fotografie UPM), Mgr. Josefu Hájkovi (Odbor dokumentace ÚOP v hlavním městě Praze NPÚ), prof. PhDr. Pavlu Preissovi, DrSc. za nesmírnou ochotu, povzbuzení i poskytnutý čas, dále pak panu Rostislavu Pačesovi-Salátníkovi, PhDr. Norbertu Riegelovi, Mgr. Andree Huczmanové, pracovníkům Památníku národního písemnictví, Národního technického muzea (Muzeum architektury a stavitelství), knihovny Katolické teologické fakulty UK a zástupcům všech církevních a sbírkových institucí, kteří byli ochotni věnovat svůj čas Josefu Fantovi.

V neposlední řadě patří poděkování také mým blízkým, kteří vytvořením vhodného prostředí a trpělivostí významně napomáhali při vzniku práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Heuristika	7
1.1 Přehled stavu bádání.....	7
1.2 Dostupné fondy	10
1.3 Metodologie.....	12
2. Josef Fanta.....	14
2.1 Život	14
2.2 Dílo.....	21
2.3 Vzpomínky	35
3. Ornamenta ecclesiae	40
3.1 Pravidla pro zhotovování liturgického náčiní	40
3.2 Academia Christiana	43
3.3 Umělečtí řemeslníci.....	46
4. „I nejhudší chrám at' zdoben je unikáty“.....	48
4.1 Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha.....	50
4.2 Královská kanonie premonstrátů na Strahově.....	56
4.3 Kostel sv. Václava v Bohnické psychiatrické léčebně	59
4.4 Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Zlonicích.....	62
4.5 Svatá Hora u Příbrami	63
4.6 Svatý Hostýn	66
5. Závěr	70
6. Korunky Svatohostýnské	72
7. Obrazová příloha.....	79
8. Seznam vyobrazení	116
Seznam použitých zkratk	119
Seznam použité literatury a pramenů.....	120
Literatura	120
Prameny.....	124
Elektronické zdroje.....	124
Slovníček základních pojmů	126

Úvod

Předkládaná diplomová práce s názvem *Návrhy uměleckého řemesla pro liturgii v díle Josefa Fanty* navazuje tematicky na předchozí práci bakalářskou, pojmenovanou *Secesní dekor v pražském církevním prostředí*, která měla ambici pokusit se postihnout fenomén fungování secesního hnutí v intencích uměleckého řemesla určeného k náboženským účelům v podmínkách nabízených hlavním městem. Základní myšlenky kosmopolitního hnutí *art nouveau*, vzešlého z ryze světského prostředí evropských metropolí, a katolických kruhů, neboť o ně se jedná především, byly poměrně vzdálené. Přesto se podařilo prokázat, že dynamická linie přelomu století si svou cestu do chrámů v řadě případů nepochybně našla. Pro rozvinutí tématu, které navíc koresponduje s profilací studovaného oboru *Dějiny křesťanského umění*, bylo nasnadě zvolit konkrétní osobnost činnou na poli uměleckého řemesla. Proč tedy právě Josef Fanta? Pro většinu laické veřejnosti zůstává architektem, „tím, který postavil budovu pražského Hlavního nádraží.“ To byla jedna z mezer, kterou bylo nutné začít zaplňovat. Tvůrčí osobnost Fantova formátu jednoduše nemohla být nadále spojována toliko s jednou, byť významnou budovou a je obrovským dluhem českého dějepisu umění, že se jeho tvorby dosud nikdo neujal.

První otázka tedy zněla, kdo vlastně byl Josef Fanta? Proč víme tak zoufale málo o člověku, jehož architektonické kvality sice nikdy nebyly vážněji zpochybněny, ale kterému není věnována jediná monografie, ačkoliv prožil téměř celé století. Navíc století nesmírně rušné, zachycující dobu velkých světových výstav, napětí konce století se vším, co obnášelo, dva ničivé globální válečné konflikty, vznik Československa až po převzetí politické moci komunistickou stranou. Takové milénium jednoduše muselo vytvořit přinejmenším nevšední základ, zvláště pro osobnost pohybující se v uměleckých, potažmo vlasteneckých kruzích. Dlouhý život sám o sobě jistě není zárukou kvalitního díla. Nicméně osobnost Josefa Fanty může nabídnout obojí.

Jedním z hlavních cílů se tak stalo otevřít problematiku studia architektonické osobnosti. Zjistit více o jeho soukromí, rodině a také rámcově zpracovat katalog architektonických prací. Nelze argumentovat tím, že práce je zacílena na umělecké řemeslo a tímto exkursem se nechrání zvoleného tématu. U Josefa Fanty je při jeho širokém záběru v plné míře realizována myšlenka secesního *Gesamtkunstwerku*, tudíž právě stavby či rekonstrukce sakrálních staveb jsou místem, kde nejspíše najdeme příklady autorských uměleckořemeslných výrobků.

Za Fantou coby architektem tedy stojí také Fanta návrhář. Neukazuje-li se tato část jeho tvorby jako dominantní, pak přinejmenším jako bližší jeho srdci a to zejména v návrzích pro církve. Pro hluboce věřícího katolíka jistě takové zakázky nabízely dimenzi, v níž mohl prokázat svou oddanost víře způsobem, který mu byl blízký. Nepřekvapí proto, že návrhy pro *ornamenta ecclesiae* tvoří početnou skupinu. Další otázky jsou tedy nasnadě. Kolik návrhového materiálu je reálně k dispozici? V jaké kvalitě? Pro koho a kým byla tato díla tvořena? Šlo o prestižní zakázky nebo sériovou produkci? Závěrečným okruhem zkoumání se pak logicky staly samotné uměleckořemeslné předměty. Pokud byly vyrobeny, existují ještě?

Předkládaná práce, založená především na práci s prameny, tak bude přínosem minimálně po stránce faktografické a má sloužit k otevření bohatého, dosud nepochopitelně opomíjeného tématu.

1. Heuristika

1.1 Přehled stavu bádání

Pokud bychom hledali široce pojatá lexikální hesla, budeme velmi zklamáni. Nejobsáhleji se ve starší literatuře Josefu Fantovi věnuje Josef Cibulka v *Českém slovníku bohovědném, díl IV.*¹ a nověji jen Pavel Vlček a Jiří Hilmera v jednostránkovém hesle *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách.*² Monografie zpracovávající téma známého architekta dosud nevznikla a všechny ostatní zdroje prakticky bez invence opakují strohou informaci, která zabírá včetně torzálního výčtu realizací zhruba jeden větší odstavec.

Cenným zdrojem poznání Fantovy osobnosti jsou tak kromě obsáhlé korespondence především jeho vlastní literární pokusy zastoupené z většiny nevydanými skicami, povídkami a příležitostnou poezií, vše uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (*Jak jsem se s Juliem Zeyerem seznámil a o bytě Zeyerově, Jak se dostal starý Fanta do nebe, Majitel domu. Věnováno Jiřímu Karáskovi ze Lvovic, Mé osobní seznámení s panem Hlávkou, Nerudovo políbení, O pořádku či pýcha předchází pád, Obrázek z našich dnů, Počátek a základ obchodu se starožitnostmi paní Gabriely Preissové, Poslední návštěva chrámu Svatovítského, Poznámky k řečem Talicha a Sekaniny na kulturním shromáždění v červenci roku 1942, Seznámení s Juliem Zeyerem a zařizování vodňanského básníkovy bytu-druhá, kratší verze*).³ Jde o nesmírně půvabná díla psaná pro osobní potěšení, často jako vzpomínka na drahé přátele.

Jako spoluautor či iniciátor je Josef Fanta uveden u *Památek výtvarných z československé výstavy národopisné r. 1895*,⁴ které mu vděčí za svou existenci a u ohlednutí za pařížskou výstavou, jíž se architekt účastnil prostřednictvím návrhu interiéru, v podobě vzácného tisku 12 volných listů *Praha Paříži. Prague à la ville de Paris.*⁵ Vydána je i jedna z Fantových přednášek z roku 1917 *O svérázu krojovém a bytovém.*⁶ Články Josefa Fanty pak najdeme v Národních listech, kde od roku 1890 vedl rubriku výtvarného umění,⁷ v prvních ročnících Volných směrů (*Stavby pražské a směry umělecké, Interiér Obchodní a živnostenské komory v Paříži aj.*),⁸ *Architektonickém obzoru, Obrázkové revue* nebo *Osvětě*.

Důležitým příspěvkem byla rovněž díla překladatelky Marie Fantové-Breinlové (Mafy), dcery slavného architekta. Sem patří sbírka fejetonů *Lidé, Praha a svět* z roku 1925 a o deset mladší zápisky z cest *Křížovky světa.*⁹ Nejpodstatnější jsou ovšem nepublikované vzpomínky na dětství a mládí prožité v Jevanech u Prahy, které vznikaly zadáním rodinného přítele, lékaře doc. Šebka v době, kdy zakoupil letní sídlo rodiny Fantových.¹⁰

Dalším okruhem pro sběr informací se staly výstavní katalogy. Monotematické výstavy byly Josefu Fantovi doposud uspořádány pouze dvě a to ještě za jeho života,

¹ PODLAHA 1930, 31–32.

² VLČEK 2004, 163.

³ Vše LA PNP, literární pozůstalost Josefa Fanty, č. 141.

⁴ *Památky výtvarné z Československé výstavy národopisné r. 1895, 1898.*

⁵ KOČÍ/FANTA 1900.

⁶ FANTA 1917.

⁷ Josef CIBULKA: *Fanta Josef*. In: PODLAHA 1930, 32.

⁸ FANTA 1899, FANTA 1900.

⁹ FANTOVÁ 1925, FANTOVÁ 1935.

¹⁰ Tato objednávka měla Marii mimo jiné pomoci i po finanční stránce v nelehké životní situaci. Strojopis je v majetku rodiny Šebkových, kteří si nepřejí, aby byl zveřejňován, což plně respektujeme.

v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze. K oběma vznikl subtilní katalog bez doprovodné obrazové výbavy. První *Výstava studií návrhů a plánů architekta Josefa Fanty z období 1881–1931*¹¹ uskutečněná pod protektorátem Obchodní a živnostenské komory 29. 4.–1. 6. 1936 obsahuje předmluvu samotného autora. Druhou, *Dílo arch. dr. h. c. Josefa Fanty k 95. narozeninám umělcovým*,¹² konanou na přelomu let 1951–1952 zaštil Svaz československých výtvarných umělců a úvodním slovem opatřil Zdeněk Wirth. Zvláště u druhého jmenovaného katalogu vzhledem k roku jeho vzniku těší pozitivní reflexe prací v oboru liturgické výbavy.

„Zde tvoří zejména v mešních rouších ... bujná ornamentální fantazie Fantova a ušlechtilé využití domácí květeny nejkrásnější díla české paramentiky.“¹³

Práce Josefa Fanty byly zastoupeny na výstavě Krasoumné jednoty v roce 1890, kde prezentoval podle dochovaných zpráv velmi zdařilé akvarelové studie architektury a interiérů ze své stipendijní cesty po Itálii¹⁴ a na přelomu století to byl právě on, kdo komponoval jeden ze dvou interiérů pro pařížskou světovou výstavu v roce 1900, k němuž existuje nepříliš rozsáhlý česko-francouzský katalog bez obrazového doprovodu.¹⁵ Dále nacházíme v první polovině 20. stol. jeho návrhy na jubilejní výstavě věnované Josefu Zítkovi v roce 1932,¹⁶ na druhé mezinárodní výstavě křesťanského umění v Římě v roce 1934,¹⁷ výroční výstavě k padesátému jubileu výtvarné práce v roce 1935¹⁸ či výstavě českých církevních výšivek v roce 1938.¹⁹ Dílo architekta Fanty nenechala bez povšimnutí ani výstava Alšovy jihočeské galerie v roce 1966–*Česká secese. Umění 1900*, s přelomovými studii Jiřího Kotalíka, Emanuela Pocheho aj., které představovaly klíčový impuls pro začátek kladného nazírání na tento umělecký směr.²⁰ Nověji jsme předměty nesoucí Fantovo autorství mohli zhlédnout kupříkladu na výstavách *Historismus–umělecké řemeslo 1860–1900* v roce 1975,²¹ *Český granát* v roce 1984,²² *Bohemia Sancta-poklady křesťanského umění v českých zemích* v roce 2004,²³ *Klenotnice vyšehradské kapituly* v roce 2006²⁴ a od 16. 12. 2011 je možno navštívit stálou expozici *Svatovítského pokladu* v kapli sv. Kříže na II. nádvoří Pražského hradu prezentující i tvorbu Josefa Fanty.²⁵

¹¹ *Výstava studií návrhů a plánů architekta Josefa Fanty z období 1881–1931*, Praha 1936.

¹² *Dílo arch. dr. h. c. Josefa Fanty k 95. narozeninám umělcovým*, Praha 1951.

¹³ Zdeněk WIRTH: předmluva katalogu. In: *Dílo arch. dr. h. c. Josefa Fanty k 95. narozeninám umělcovým*, Praha 1951, 4–5.

¹⁴ *Seznam umělecké výstavy roku 1890* 1890, č. katalogu 86–103, 6–7. Ve druhém sále přízemí Rudolfiny byly prezentovány práce z Říma, Florencie, Janova, Perugia a Sieny.

¹⁵ *Český interiér na světové výstavě Pařížské 1900/ Intérieur tchéque à l' Exposition universelle de Paris en 1900*, 1900.

¹⁶ WIRTH 1932, pravá stěna III. kóje a levá stěna IV. kóje.

¹⁷ *II Mostra internazionale d'arte sacra* 1934, č. katalogu 15–27. Čechy byly zastoupeny poměrně bohatě ve dvou sálech celkem 87 položkami (od architektury až po hudbu).

¹⁸ HERAIN/WIRTH 1935, č. katalogu 68–71.

¹⁹ ŠÁMAL 1938, č. katalogu 211 a 218.

²⁰ KOTALÍK/POCHE 1966, č. katalogu 629–636 (architektura), 669–671 (nábytek), 740 (obecné kovy), 763 (drahé kovy), 777–778 (textil).

²¹ BROŽOVÁ 1976, č. katalogu 150–154 (interiér), 389–393 (drobné práce ve dřevě).

²² VOKÁČOVÁ 1984, č. katalogu 66.

²³ STEHLÍKOVÁ 2004, č. katalogu 137. Mitra se sv. Václavem a Paládiem Země české s aplikací starší výšivky sice není v katalogu Fantovi přímo připisována, ale příslušné návrhy jasně prokazují jeho autorství.

²⁴ STEHLÍKOVÁ 2006, nepag., reprodukována kasule, u níž považujeme autorství za sporné a mitra.

²⁵ KYZOUROVÁ 2012, č. katalogu 136–137.

V podstatě žádný z uvedených katalogů nijak závažněji nehodnotí architektův příspěvek na poli užitého umění, natož pak umění sakrálního. Pokud jde o sledovaný segment tvorby, bývá ve stručnosti zmíněna spolupráce s Křesťanskou akademií, neobyčejná péle, invence, stylová jednotu, inklinace k historismu, zejména pak novorenesanci a pozdější příklon k secesní linii. Kromě katalogů se s reprodukcemi děl Josefa Fanty setkáváme rovněž na stránkách dobových periodik, jakými byly například *Architektonický obzor*, *Český svět* či *Dílo*. Neopominutelný je taktéž časopis Křesťanské akademie, *Method*.

Vynikajícím zdrojem při sestavování katalogu Fantových architektonických realizací se stala edice *Posvátná místa království českého. Arcidieceze pražská* Antonína Podlahy²⁶ a základní práce Emanuela Pocheho *Umělecké památky Čech 1–4*²⁷ a dosud nedokončená řada *Umělecké památky Prahy 1–5*, za níž stojí především historik umění Pavel Vlček.²⁸ K doplnění byla využita série *Slavné vily* nebo velkoryse obrazově vybavená publikace *Umění jako dekorace a symbol. Výzdoba reprezentačních staveb Prahy v éře historismu, secese a moderny* dvojice Roman Prahl, Petr Šámal.²⁹

Bohužel nebylo možné dostatečně vytěžit výjimečný *Soupis památek historických a uměleckých. Poklad Svatovítský*,³⁰ *Metropolitní chrám sv. Víta*³¹ či *Chrámový poklad u sv. Víta v Praze. Jeho dějiny a popis*,³² za kterými stojí krom Antonína Podlahy, Eduard Šittler a Kamil Hilbert, poněvadž rok jejich vydání předchází, ačkoliv poměrně těsně, pracím J. Fanty pro katedrálu. Stejným případem jsou *Posvátná místa Král. hl. města Prahy* Františka Ekerta.³³

Pro oblast náboženského umění přelomu 19. a 20. stol. je nutno vyzdvihnout především autorskou dvojici Aleše Filipa a Filipa Musila, kteří se tématem zabývají soustavně již několik let. Za všechny práce jmenujme výstavní katalog s řadou obsáhlých studií *Neklidem k bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914*. Užitého umění se sice dílo jen zlehka dotýká, ale nabízí pohledy církevní historie, postihuje řadu přesažných společenských témat, poskytuje neocenitelné vodítko pro výběr studijní literatury i pramenů a umožňuje pohlédnout na fenomén náboženského umění jako celku. Aleš Filip publikoval k tématu samostatně již dříve, a sice *Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku, Sakrální umění kolem roku 1900*.³⁴

Pokud nám jde konkrétně o užité umění ve službách liturgie na území Čech a Moravy, literatura je více než skromná. Tradiční důvod můžeme spatřovat v tom, že užité umění vždy stálo a stále stojí poněkud na okraji, za klasickými „velkými“ disciplínami-malířstvím, sochařstvím a architekturou. Nicméně řada vysokoškolským kvalifikačních prací z uplynulých let je snad příslibem zvyšujícího se zájmu badatelů a nadějí, že i uměleckořemeslné památky 19. a 20. stol. vzniklé pro církevní prostředí najdou své místo nejen v oficiálních dějinách umění, ale že se jim dostane i zasloužené ochrany, kterou v mnoha případech nyní bolestně postrádají. Sem patří *Církevní textil období historismu* Markéty Grill-Janatové, *Secesní dekor v pražském církevním prostředí* autorky této práce, *Vyšívaná paramenta 19. století ze státních a církevních*

²⁶ PODLAHA 1912, PODLAHA 1913.

²⁷ POCHE 1977, POCHE 1978, POCHE 1980, POCHE 1982.

²⁸ VLČEK 1996, BAŤKOVÁ 1998, VLČEK 1999, VLČEK 2000, VLČEK 2012.

²⁹ PRAHAL/ŠÁMAL 2012.

³⁰ ŠITTLER/PODLAHA 1903.

³¹ PODLAHA/HILBERT 1906.

³² PODLAHA/ŠITTLER 1903.

³³ EKERT 1883, EKERT 1884.

³⁴ FILIP/MUSIL 2006, FILIP 2004.

*sbírek Středních Čech Marie Kuldové nebo Stříbrné liturgické náčiní doby historizujících stylů v pražských kostelích Jany Bodnárové.*³⁵ Zcela ojedinělé jsou také práce *Stavovský šat katolického kněžstva a jeho zobrazení ve výtvarném umění Radka Martinka* či *Tridentská reforma diecézního kléru a její vybrané projevy. Kněžský oděv jako odraz požadavků kladených na diecézní kněžstvo po Tridentském koncilu*, které se sice nevěnují přímo slavnostnímu liturgickému šatu duchovních, ale pomáhají zasadit fenomén oděvu kléru do historického kontextu.³⁶

1.2 Dostupné fondy

Architekt Josef Fanta, jako člověk nesmírně svědomitý, strávil poslední roky svého života prací, na kterou řada osobností nenajde dostatek času nebo vůle. S obrovskou pečlivostí totiž celé své dílo zpracoval, opatřil poznámkami, roztřídil do tematických celků a určil, ve které veřejné instituci má být ta která část deponována. Základnu výzkumu předkládané práce tedy tvořily tři následující fondy.

Jednoznačně nejobsáhlejší sbírku Fantových prací vlastní Národní technické muzeum (NTM), konkrétně Muzeum architektury a stavitelství (MAS), které převzalo v roce 2008 povinnosti někdejšího Oddělení architektury a stavitelství NTM. Přestože instituce po rozsáhlé, osm let trvající, obnově v únoru 2011 zpřístupnila expozice pro návštěvníky, pro badatele se tím situace nijak nezlepšila. Od dubna 2012 probíhá stěhování archivních fondů a sbírek do nového depozitáře a od 1. 8. 2012 zároveň Generální inventura Národního archivního dědictví, vyhlášená Ministerstvem vnitra ČR. Vzhledem k těmto skutečnostem a s ohledem na velmi limitovaný personální stav instituce bylo nutno společnou badatelnu Archivu NTM a Muzea architektury a stavitelství dočasně uzavřít, která i nadále zůstává veřejnosti nepřístupná. Rovněž specializovaná knihovna s odborným fondem zaměřeným na dějiny vědy, techniky a průmyslu je v současné době z důvodu pokračující stavební rekonstrukce budovy uzavřena.³⁷ Nicméně k dispozici je alespoň rámcový soupis skutečně ohromujícího „fantovského“ fondu vedeného pod číslem 10, čítajícího minimálně 103 archivních balíčků a 11 archivních kartonů. Celý tento obrovský konvolut, bez jehož podrobného prostudování se nelze architektonickým dílem Josefa Fanty seriózně zabývat, přežil nijak zásadně nepoškozen ničivé povodně roku 2002 ve svém původním úložišti v karlínské Invalidovně. Kromě vlastních plánů obsahuje řadu návrhů interiérových i stavebních dekorací prakticky ve všech druzích materiálu-dřevo, kov, kámen, kůže, textil, keramika, štuk. K nalezení jsou zde náčrty šperků, knižních vazeb, nábytku, autorovy kresby (portréty, krajiny, architektonické studie, světecké figury), cestovní deníky z ročního stipendijního pobytu v Itálii I–XII, posudky, vysokoškolské přednášky, deníky z projekční kanceláře, osobní doklady, stavební deníky, rozpočty a samozřejmě kromě mnoha jiných dokumentů také již avizované vlastnoručně pořízené seznamy díla opatřené poznámkovým aparátem. Na tomto místě je nutné znovu poděkovat pracovníkům MAS NTM za jejich obětavost a poskytnutí příležitosti prostudovat ve skutečně provizorních podmínkách jejich vlastních pracoven alespoň oněch 11 archivních kartonů, které jediné byly dostupné.

Po zjištění tristní situace dostupnosti fondů NTM se jako skutečné požehnání ukázala, pro tuto práci klíčová, Sbíрка užité grafiky a fotografie Uměleckoprůmyslového muzea v Praze (SUGaF UPM). Fond návrhů užitého umění Josefa Fanty

³⁵ JANATOVÁ 2005, KULDOVÁ 2008, POSPÍŠILOVÁ 2009, BODNÁROVÁ 2011.

³⁶ MARTINEK 2013, SKLENÁŘ 2013.

³⁷ Její otevření je plánováno k polovině roku 2014.

v majetku UPM zhruba od 50. let 20 století,³⁸ z něhož je pouze malá část zanesena v počítačovém systému Demus a opatřena, vzhledem ke své velikosti poněkud nešťastně, pouze jedním souborným označením GS 5508. Až do roku 2005 býval fond uskladněn v nepříliš vhodných podmínkách přízemí někdejšího depozitáře grafiky v Chlumíně, dnes přemístěného do objektu zámku v Kamenici nad Lipou. Během několikaletého uskladnění došlo naštěstí pouze k minimální degradaci. Jeho převoz do hlavní pražské budovy UPM znamenal alespoň předání fondu do péče Marty Chadimové, restaurátorky papíru. Po zjištění stavu spolu s nutnou výměnou krycích desek byl zahájen dlouhodobý proces snímání kresebných návrhů z nevhodných kyselých kartonů.³⁹ Z nedostatku času je však prozatím tento proces pozastaven. Shodně stagnuje i další vkládání alespoň základní evidence do Demus. Nadto plánuje instituce celkovou rekonstrukci se zbudováním nových depozitárních kapacit, čímž je prakticky eliminována i obslužnost badatelské studovny. Fond je až na malou část týkající se Národního divadla, jež byla předána do tamní sbírky, deponován v SUGaF UPM ve víceméně zajištěném stavu, přičemž jednotlivé desky svým popisem ne vždy odpovídají obsahu, ačkoliv valná část z nich disponuje vloženými listy s vlastnoručním Fantovým soupisem. Najdeme zde návrhy, jejich prováděcí varianty, tzv. „modráky“ i podrobnější rozkresy, přičemž řada z nich je opatřena Fantovým přípisem, často na drobné cedulce na reversu. Uměleckoprůmyslové museum v Praze má ve své správě rovněž torzo archivu Paramentního ústavu Křesťanské akademie (PUKA), pro jejíž dílny Josef Fanta nejčastěji navrhoval. Naneštěstí jde o zdroj nejenže opět téměř nezpracovaný, ale vzhledem k neutříděnému stavu také nepřístupný.

Další institucí, která eviduje relevantní dokumenty, je Památník národního písemnictví (PNP), zejména pak jeho Literární archiv (LA), kde pod číslem 141 nalezneme literární pozůstalost Josefa Fanty, uloženou ve Starých Hradech.⁴⁰ Darem rodiny, ihned po Fantově smrti v roce 1956 přešla celá tato sbírka v rozsahu 18 kartonů do majetku PNP. Fond obsahuje osobní a rodinné doklady, velké množství přijaté korespondence (kvantitativně nejvíce zastoupeni jsou František Bílek, Josef Hlávka, Julius Zeyer, Josef Jan Frič, Josef Doubrava a Josef Stryhal), z pochopitelných důvodů skromnější množství korespondence odeslané, zejména rodinné, dále vlastní Fantovy nepublikované rukopisné prozaické pokusy a rozsáhlý soubor jeho příležitostných básní celkem ve třech krabicích. Pozoruhodným příspěvkem je devatenáctistránkový rukopisný životopis Josefa Fanty, bez uvedení autora.⁴¹ Samostatnou složku má zde i jeho manželka Julie Fantová-Kusá. Celá pozůstalost je zpracována ve 2. stupni evidence Janem Wagnerem k roku 1966.⁴² Drobné zprávy, celkem 32, z tisku pak uchovává Výstřižkový archiv PNP a v Uměleckých sbírkách téže instituce najdeme jen 4 skici.

Dále byly využity dostupné fondy knihovní, a kde to bylo umožněno také fondy církevních institucí.

³⁸ Převod z depozitáře 1296 pod č. j. 1805/70.

³⁹ Prováděly Radka Velebilová, Markéta Kropáčková, Anna Oplatková a také autorka této práce během zpracovávání fondu.

⁴⁰ Identifikace fondu ID 3764, NAD 343.

⁴¹ Rukopis je sice stránkovaný, ale jen chaoticky a dodatečně. Byl pořízen opis.

⁴² WAGNER 1966.

1.3 Metodologie

Základní tezí předkládané práce bylo přesvědčení, že architekt Josef Fanta, ve své tvorbě dalece překračuje šablonovitost ustáleného spojování své tvůrčí osobnosti pouze s budovou pražského Hlavního nádraží. Tento předpoklad se bohatě potvrdil už v počáteční fázi výzkumu.

Nejprve bylo přistoupeno k zevrubným rešeršům dostupné literatury i pramenů, dále byly vytipovány potenciálně přínosné sbírkové fondy a provedeno první kolo sběru materiálů. Syntézou excerpce zejména ze soupisové literatury byl pořízen dosud nejpodrobnější, chronologicky řazený, přehled díla Josefa Fanty soustředěný v druhé kapitole, stejně jako životopis vzniklý interpretací získaných poznatků. V této fázi, potvrzující plně nedostatečnost zpracování, byl zdokumentován archiv návrhů užitého umění SUGaF a LA PNP. Získaná data byla analyzována a roztríděna do ideových celků spojitelných s konkrétními místy, tématy či osobnostmi, které se promítají do členění čtvrté kapitoly.

Pro větší názornost a představu, kde všude je možnost setkat se s díly Josefa Fanty, byla vytvořena unikátní interaktivní mapa dostupná na webových stránkách za použití následujícího odkazu:

<https://mapsengine.google.com/map/edit?mid=ztR4733ktOEY.k-vEugCjU55o>

Díla jsou zde zařazena do tří kategorií na a) jasně určená, b) z oboru umělecko-řemeslného a konečně c) díla časově, místně či jinak neurčená nebo neprovedená vůbec. Návštěvník při přiblížení zjistí lokalitu, vrocení a stručný popis. Ve většině případů je možno díky uvedené adrese využít také služby „Stránka Google+“, která dovoluje prohlédnout si přímo danou položku. To je také důvodem, proč nejsou architektonické realizace zařazeny do katalogu. Práce je zaměřena na publikování dosud zcela neznámých návrhů užitého umění a formální prezentace architektonického katalogu by ji neúměrně zatěžovala. Na druhou stranu nebylo možné architektonické realizace pominout, jelikož spolu s nimi často vznikala rovněž díla na poli užitého umění určená k jejich dekoraci nebo vnitřní výbavě.

Po zvážení přínosu byla v práci uplatněna také kvalitativní výzkumná metoda orální historie. Vznikl tak záznam vzpomínek historika umění prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc., který Josefa Fantu ke konci života navštěvoval v domě na Sněmovním náměstí. Spolu se vzpomínkou prof. PhDr. Václava Viléma Štecha publikovanou v tisku tak tvoří dvojici rozdělenou téměř sedmi desítkami let, která uzavírá druhou kapitolu. Metoda orální historie byla použita ještě jednou pro rozhovory s jevanským pamětníkem, Rostislavem Pačesem-Salátníkem, který je kromě mnoha reálií obeznámen i s nepublikovaným dílem Marie Fantové-Breinlové. Vzhledem k faktu, že majitel této zcela neznámé práce si z osobních důvodů nepřeje její zveřejnění, šlo o jediný možný způsob, jak doplnit životopis Josefa Fanty o velmi cenné informace. Rozhovory s pamětníky nebo duchovními správci objektů jsou obecně častým zdrojem nových poznatků, které bylo nutno dále ověřit.

Ve třetí části práce jsou pojednány okolnosti konstituce pravidel pro výrobu liturgických předmětů a také stručná historie instituce, díky níž vznikla většina Josefem Fantou navrhovaných parament a precios, tedy Křesťanské akademie.

Další kapitola už věnuje pozornost čistě nalezeným návrhům a potažmo jejich ideovým celkům. Pouze výběrově se vzhledem k objektivním historickým i soudobým okolnostem podařilo dohledat navržený předmět. Tyto nálezy tak tvoří přidanou

hodnotu práce. Těžištěm je představení zcela neznámých návrhových souborů nebo výjimečných solitérů s jejich co nejjasnějším popisem, jehož rozsah závisí na čitelnosti zkoumaného návrhového materiálu, existenci zpráv v literatuře a pramenech, dostupné historické fotodokumentaci a na tom, zda bylo pro komparaci možno využít dochovaný předmět.

Při hodnocení nalezeného návrhového materiálu nelze až na výjimky s jistotou říci, zda došlo k realizaci projektu dle daného návrhu. V tomto množství jde někdy o předměty k provedení nezvolené či „pouhé“ varianty, avšak v mnoha případech ani toto není možné definovat. Prováděcí techniky jsou v mnohých popiscích uváděny pouze v obecné rovině (předmět zlacený, výšivka, ...) stejně tak jako použité materiály. Přesné rozměry předmětů, byl-li k dispozici jen návrh, nelze seriózně odvozovat pouze z přípisku, že se kupříkladu jedná o 1/3 skutečné velikosti, ba co víc, ani přítomnost takovéto informace není pravidlem. Často ani v případech, kdy se podařilo identifikovat i reálný předmět, nebyly vhodné podmínky k zjištění rozměrů. Všechny tyto faktory spoluvytvářely limity míry detailu.

2. Josef Fanta

2.1 Život

Josef Fanta se narodil manželskému páru katolického vyznání, Václavu a Barboře, dne 7. 12. 1856 v Sudoměřicích u Tábora. O tři dny později byl jejich prvorozený syn ve farním kostele sv. Petra a Pavla v nedalekých Chotovinách pokřtěn jako Josef Emanuel František Fanta [1]. Otec byl živnostníkem, majitelem vyhlášeného sudoměřického zájezdního hostince s číslem popisným 1, který dnes již nestojí. Matka Barbora byla dcerou tesařského mistra Bílého rodem ze Zlonic a jeho ženy Anny, rozené Suché, z Lomnice na Litoměřicku. Fantovými prarodiči z otcovy strany pak byl Karel Fanta a Magdalena rozená Nováková z Větrušic, kteří pocházeli z pražského předměstí Klecany.⁴³ Manželům Fantovým se ještě po šesti letech, 27. 11. 1862 narodila dcera Anna, později ve svých jednadvaceti letech provdaná za historika a editora pramenů k dějinám Moravy, ředitele c. k. slovanského gymnázia v Brně, Dr. Františka Kameníčka.⁴⁴ Vřelé vztahy mezi sourozenci dokládá četná korespondence celé rodiny Fantovy včetně písemných styků s Anninými dětmi, Miladou, Jaromírem a Jiřím.⁴⁵

O Fantově dětství ani mládí nejsou díky absenci kupříkladu deníkových záznamů známy žádné bližší zprávy. Jisté je, že ke studiu se po absolvování reálného gymnázia v Praze přihlásil roku 1873 na obor Pozemního stavitelství českého ústavu Polytechniky, tedy na nejstarší civilní technickou universitu v Evropě, sídlící v nové budově Ignáce Ullmanna na Karlově náměstí. Formální část vzdělání ukončil roku 1877, aby ihned v roce 1878 nastoupil do stavebního ateliéru Národního divadla jako jediný asistent prof. Josefa Zítka.⁴⁶ Jeho povinností bylo pracovat zejména na prováděcích plánech a to až do katastrofického požáru budovy 12. 8. 1881, po kterém prof. Zítek odmítl do budovy divadla znovu být jen vstoupit, natož pokračovat v její stavbě. Ohledně rekonstrukce panovala řada sporů, jeden čas byl jako nástupce Zítka ve hře také sám J. Fanta, působící stále ve Sboru pro výstavbu, ale souhrou několika okolností se jím stal prof. architektury české Techniky Josef Schulz, pod jehož vedením pokračoval Fanta od roku 1881/2 v práci. Od roku 1887 byl taktéž Schulzovým asistentem na katedře architektury.⁴⁷ Je nutné zmínit, že oba jeho slavní školitelé, tedy Zítek i Schulz, byli absolventy vídeňské Akademie a je tedy s podivem, jak negativně se Fanta proti Vídni a její tvorbě celoživotně vymezoval.

Do těchto raných let spadají realizace dekorativních prací pro Rudolfinum, návrh opravy kostela sv. Václava na Zderaze, návrhy sgrafit (mimo jiné pro budovu Národního muzea), interiérů a také výstavba vlastního nájemního domu, který měl začínajícího architekta finančně zajistit. V době, kdy navrhoval sgrafita Domu umělců, mu naléhavě vyvstala potřeba vlastní dílny, kterou si nakonec zřídil ve věžní přístavbě jedné z budov Svatováclavské záložny v Karlově ulici.⁴⁸ Nejenže tím získal vlastní místo pro práci, ale především se tak řízením osudu dostal do těsné blízkosti

⁴³ SOA v Třeboni. Sběrka matrik Jihočeského kraje, 1587-1949 (1952). č. NAD:24. Pořadové č. knihy 9. strana 215, záznam 138.

⁴⁴ Encyklopedie dějin města Brna:

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3981, vyhledáno 1. 3. 2014.

⁴⁵ WAGNER 1966.

⁴⁶ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

⁴⁷ Josef CIBULKA: *Fanta Josef*. In: PODLAHA 1930, 31.

⁴⁸ Patrně čp. 180, Karlova 20, roh Řetězové a Karlovy, Praha, Nové město.

Křesťanské akademie, která měla v tomto domě také sídlo.⁴⁹ Ve třetím patře sídlil i Parlamentní ústav KA a nic tedy nebránilo tomu, aby byla navázána budoucí letitá, nesmírně plodná spolupráce.

„Rád poradil i nakreslil, kde dovedné vyšťavačky nestačily při některé...objednávce. Architekt, nedostí zaměstnaný stavebními projekty, uplatňuje rád svou tvořivost v návrzích prací drobných, řemeslných a uměleckých. Ochotně vypomohl truhláři, který nestačil na objednávku, výjimečně žádající dotvoření nového díla. Architektu bylo milo, poznati řemeslníky, toužící po umění; seznámil se tak s mnoha pražskými dílnami, které pracovaly dle jeho návrhů a jimž zaopatřoval příležitostně objednávky.“⁵⁰

Jeden ze zmíněných interiérů vznikl ve známém paláci Černá růže pro císařského radu, prezidenta Obchodní a živnostenské komory, průmyslníka Bohumila Bondyho. Tento známý filantrop se podílel nejen finančně, či organizačně na vzniku Uměleckoprůmyslového musea v Praze ale i jako přispěvatel jeho sbírek. Taktéž se aktivně účastnil příprav Jubilejní zemské výstavy v Praze roku 1891, resp. to byl on, kdo navrhl její konání a pro její účely výstavbu stálé budovy.

Jedinou Fantovou větší zahraniční zkušeností, během níž vznikla celá řada cestovních deníků, skic architektury a akvarelů interiérů sakrálních staveb, byl před ukončením spolupráce s prof. Schulzem roční stipendijní pobyt v Itálii, realizovaný patrně v roce 1889, během kterého se sblížil se sochařem Josefem Mauerem.⁵¹ Během jarní výstavy Krasoumné jednoty zaujaly tyto jeho práce širokou veřejnost.⁵² I tento fakt dokládá, a studium jeho návrhových prací to jen potvrzuje, jak bravurním kreslířem architekt byl. Zhruba po roce 1889 tedy začíná mladý Josef Fanta, nyní již s řadou cenných zkušeností a školením v mnoha oborech architektury včetně stavebních dekorací i uměleckého řemesla obecně, působit jako samostatný architekt v Praze.

Na sklonek 80. a do 90. let 19. stol. spadají návrhy pro nerealizovanou kašnu před budovou Rudolfiny, návrhy fasád, interiérů, dekorací, opravy sakrálních staveb v Klatovech a Zlonicích, výzdoba Wiehlova domu, pomník Vojty Náprstka, Obereignerova vila v Poděbradech, ale především dva výstavní podniky,⁵³ které bez větší nadsázky přinesly zásadní změnu do Fantova života. Zcela jednoduše řečeno, těmito velkými národními akcemi J. Fanta přímo žil a dával v nich plně vyniknout svému až zarytému češství. Byl členem či předsedou mnohých přípravných výborů, kde nejenže vše organizoval, ale podílel se také na tvorbě expozic, dohlížel na instalace a během Národopisné výstavy československé se stal přímo jednatelem Výtvarného odboru, jehož úkolem bylo zejména prezentovat ukázky historického uměleckého řemesla, pod vedením Bohuslava Schnircha.⁵⁴ Následně bylo rozhodnuto o vydání *Památek výtvarných z Československé výstavy národopisné r. 1895,*

„...velkého fotografického díla o 500 obrazech, jedenáctisvazkového díla, vydaného jen ve 28 exemplářích, předem objednaných a díla světlotiskového o 120ti obrazových tabulkách – díla levnějšího...“

⁴⁹ Podrobněji ke Křesťanské akademii v kapitole 3.

⁵⁰ LA PNP, rukopisný životopis Josefa Fanty, nepag.

⁵¹ LA PNP, *Seznámení s Juliem Zeyerem a o zařizování vodňanského básníkovy bytu*, rukopis, 12 listů.

⁵² srv. LIZCOVÁ 2006. Cestovní deníky z Itálie jsou ve 12 svazcích součástí fondu MAS NTM.

⁵³ Zemská jubilejní výstava 1891 srv. *Jubilejní výstava zemská Království českého v Praze 1894 a Národopisná výstava československá 1895* srv. *Národopisná výstava československá 1895.*

⁵⁴ Zápisy ze schůzí odboru In: MAS NTM, arch. kart. 110, složka I.

příčemž popisky a zhotovení fotografií i světlotisků obstarával právě J. Fanta. Zvlášť nákladně zdobená verze měla být předána také panovníkovi při návštěvě Prahy.⁵⁵ Právě tato publikace velmi zaujala samotného vrchního stavebního radu Josefa Hlávku a to natolik, že se rozhodl Fantu osobně navštívit v jeho věžní pracovně.⁵⁶ Hlávka velice chválil činnost Výtvarného odboru a jím připravených *Památek výtvarných*. Zajímalo ho také, jestli by bylo možné fotografický materiál použít pro akademii zamýšlený Soupis památek. J. Fanta, stále poněkud zaskočen zájmen pana rady i jeho laskavou, milou, překvapivě otevřenou a kolegiální osobností, počítal, že jde o ojedinělou návštěvu, která se nebude opakovat. Ovšem v tom se velice mýlil. I při své další návštěvě se stavitel Hlávka o vše velmi živě zajímal, chtěl konzultovat plány své nadační činnosti a vyptával se, jestli je vhodná doba pro větší stavební akce. Nakonec architektka přímo vyzval, aby pro něj upravil projekt nadačního domu v Jungmannově ulici. Fanta sám neměl stavební koncesi ani zkušenost se samostatným vedením celé stavby, dokonce otevřeně přiznal i inklinaci k jiným výtvarným oborům a navíc předpokládal, že takové stavební akce má Hlávka plně ve své režii.⁵⁷ Hlávku, který byl z nějakého důvodu pevně rozhodnut jej angažovat, nezviklalo ani Fantovo pevné přesvědčení, že mají být najímáni především čeští, potažmo pražští řemeslníci. Patrně mu vyhovovala Fantova osobnost a cítil, že mezi nimi panuje jistá názorová shoda.⁵⁸ V Jungmannově ulici si tedy architekt zřídil stavební kancelář, odkud denně podával zprávy o postupu prací. Byl nadšen z faktu, že stavebník platil někdy dokonce v předstihu, což ani tehdy nebylo pravidlem. Dalo by se říci, že mezi oběma muži vznikl velice profesionální vztah plný vzájemného respektu, dokladem čehož je zlatý prsten s diamantem, který Josef Fanta dostal jako poděkování za první úspěšně dokončenou společnou práci. Do budoucna mělo jejich seznámení přinést ještě mnoho profesních příležitostí⁵⁹ a navíc během četných společných hovorů se dostávali i k osobnějším tématům.

Tato etapa jeho života již umožňovala uzavření manželského svazku a mohlo to být právě při přípravách Zemské jubilejní výstavy, kdy potkal svou budoucí ženu, velkou národoveckou aktivistku [3]. Ta se narodila jako Julie Kameníková 17. dubna 1858 v obci Sedlečko na Sedlčansku manželům Josefu Michaelovi Kameníkovi, majiteli dvora, a Josefě Kateřině Kominíkové, rozené Zavadilové, původem ze Sudoměřic. Její dědeček z matčiny strany vlastnil v Sudoměřicích u tábora hospodu, což je další možnost, jak se manželé mohli poznat již v dřívějších letech. Pro Julii to ovšem nebyl první životní partner. Tím se stal v pražském kostele sv. Jindřicha 9. 2. 1880 vdovec JUDr. Wolfgang František Kusý, brněnský advokát, majitel realit, aktivista a zemský i říšský poslanec. Tak se tedy její osud po několik dalších let odvíjel v Brně, kde se stala jednou z největších podporovatelek dodnes existujícího spolku Vesna, jehož starostkou byla v letech 1881–1891.⁶⁰ Inspirace Americkým klubem českých dam⁶¹ je zřejmá jak

⁵⁵ LA PNP, rukopisný životopis Josefa Fanty, nepag. srv. *Památky výtvarné z Československé výstavy národopisné r. 1895*, 1898.

⁵⁶ Napoprve se to nepodařilo, Fanta nebyl v kanceláři a při pokusu oplatit Hlávkovu návštěvu ve Vodičkově ulici zase nebyl přítomen on.

⁵⁷ Dozvěděl se, že mu stavbyvedoucího dělal nedávno zemřelý stavitel Tesař.

⁵⁸ Jedině, když se Fanta dozvěděl, že by měl podepsat kolkovanou smlouvu, vzkázal, že pokud mu pan stavitel Hlávka nedůvěřuje, ať mu práci nezadává. Vše se tedy obešlo bez smlouvy. srv. LA PNP, rukopisný životopis Josefa Fanty, nepag.

⁵⁹ Kupříkladu byl Hlávkou doporučen na opravu děkanského kostela v Klatovech. Více LA PNP, *Mé osobní seznámení s Josefem Hlávkou*, rukopis, 30 listů.

⁶⁰ Za svou chvályhodnou aktivitu se dočkala i dnes již neexistující pamětní desky. K historii spolku Vesna blíže KALINOVÁ/NOVÁKOVÁ 2007.

ve Vesně, tak v dalším uskupení, kde byla Julie Kusá činná a to v Eliškou Krásnohorskou založeném Spolku pro ženské studium Minerva.⁶² Sňatek ovšem neměl nijak dlouhého trvání, jelikož 31. 1. 1886 Wolfgang Kusý zemřel.⁶³ Když se ovdovělá Julie Kusá rozhodla vstoupit do manželství s tehdy ještě stále svobodným Josefem Fantou, bylo jí 33 let. Jejich svatební obřad se odehrál v kostele sv. Václava na Smíchově dne 14. 6. 1895 za přítomnosti svědků, majitele realit Bedřicha Klenky z Vlastimilů a spisovatele Josefa Srb-Debrnova. Oddací list také udává, že otec Josefa Fanty tou dobou žil již v Praze „u Barbory“⁶⁴ a Potvrzení o bezúhonnosti vystavené Julii Fantové z dubna 1896 pak uvádí možnou první společnou adresu manželů, Smíchov čp. 454.⁶⁵ Šlo podle všech dostupných pramenů o manželství velice láskyplné, což snad potvrzuje i narození čtyř dětí.

Společenský život manželů Fantových byl nesmírně pestrý a jeho šíři dokládá korespondence s význačnými osobnosti tehdejšího kulturního dění. Julie Fantová-Kusá udržovala časté písemné i osobní styky kupříkladu s Marií Kalašovou, překladatelkou a spisovatelkou z okruhu J. V. Sládka či J. Vrchlického, dále s její sestrou, výtvarnicí Zděnkou Kalašovou, malířkou Zdenkou Braunerovou, etnografkou Lucíí Bakešovou, spisovatelkou Marií Červinkovou-Riegrovou, Josefou Náprstkovou nebo duchovním Andrejem Kmeťem. Přátelství ji pojilo také se slavnou spisovatelkou Gabrielou Preissovou, kterou znala už v Brně, a kterou naopak její muž příliš v lásce neměl, přestože se stal kmotrem jejího syna.

Josef Fanta si pak aktivně dopisoval zejména s Juliem Zeyerem, Jiřím Karáskem ze Lvovic,⁶⁶ umělcem Františkem Bílkem, zmíněným stavitelem Josefem Hlávkou, průmyslníkem Josefem Janem Fričem, královéhradeckým biskupem Josefem Doubravou či jesuitou Josefem Stryhalem.⁶⁷ Zvláště s Juliem Zeyerem, se kterým se seznámil na návštěvě u sochaře Maudra, ho pojil velmi blízký vztah. Navrhoval pro něj zařízení jeho bytu ve Vodňanech, o kterém měl pořádkumilovný Zeyer velmi konkrétní, byť poněkud asketicky laděné představy, když požadoval jen obrazy svatých, dřevěnou severskou vanu, železnou postel. Tedy lacinost a prostotu.⁶⁸ K početným rodinným přátelům patřili dále například malíř Jakub Obrovský, autor posmrtného portrétu Julie Fantové-Kusé, nebo architekt Dušan Samo Jurkovič

Přelom letopočtu přinesl kromě mnoha jiných událostí také slavnou výstavu v Paříži, pro kterou Josef Fanta spolu s Janem Emilem Koulou komponovali zlatou medailí oceněný interiér. Jako by udělené ocenění příznačně otevřelo cestu ke zřejmě neslavnějšímu architektovu období prvních dvou desetiletí 20. století, kam patří zejména výstavba pražského hlavního nádraží, Hlávkových kolejí, opět za plného zájmu a řady dotazů pana stavebního rady,⁶⁹ spolkový dům Hlahol a Mohyla míru u Slavkova. Dále do tohoto období spadá realizace poděbradského hřbitova, opravy kostelů

---

⁶¹ Více k tématu FRÝDKOVÁ 1994, 234–237 srv. <http://www.americkyklubdam.ic.cz/>, vyhledáno 30. 10. 2013.

⁶² LA PNP, osobní a rodinné doklady, Fantová-Kusá Julie, 15 kusů, nepag.

⁶³ http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2714, vyhledáno 29. 10. 2013.

⁶⁴ Matka zemřela v roce 1894 a otec poté v roce 1898. Oba jsou pochováni v rodinném hrobě na Olšanských hřbitovech.

⁶⁵ LA PNP, osobní a rodinné doklady, Fantová-Kusá Julie, 15 kusů, nepag.

⁶⁶ LA PNP, *Majitel domu. Věnováno Jiřímu Karáskovi ze Lvovic*, rukopis, 10 listů.

⁶⁷ WAGNER 1966.

⁶⁸ LA PNP, *Seznámení s Juliem Zeyerem a o zařízení vodňanského básníka bytu*, rukopis, 12 listů.

⁶⁹ Řešilo se, zda použít levnější slavníky nebo žíněnky, z úsporných důvodů musely být zamítnuty prachové podhlavníčky a celá rodina Hlávkových šila ložní prádlo. srv. LA PNP, *Mé osobní seznámení s Josefem Hlávkou*, rukopis, 30 listů.

v Berouně, Vraném a Rožmitále pod Třemšínem, lesovna ve Vortové, hvězdárna v Ondřejově nebo pomník Karoliny Světlé. Vznikla také celá řada nesmírně kvalitních rodinných domů, kam patří poděbradská realizace vily Kouřimka, dům Dr. Salzmannova v Klatovech, rodinný dům sochaře a častého spolupracovníka Čeňka Vosmíka, vila Bohumila Hobzka v Hradci Králové či vila Gabriely Preissové v Jevanech. Pozadu nezůstávala ani bytová otázka Fantovy vlastní rodiny. Po tom, co mu přítel Josef Maudr pomohl objevit nedaleko Prahy krásy Jevan, rozhodl se adaptovat si zdejší bývalý hostinec na letní sídlo [7]. Společně s o něco později postavenou vilou slavné spisovatelky Preissové tím vlastně založil popularitu tohoto místa, čehož možná později snad i litoval. Jevany miloval, vydával se odtud na procházky za Josefem Janem Fričem k diskusím nad ondřejovskou hvězdárnou, s rodinou na poutě do blízkého Aldašína a právě sem se sjížděli jeho četní známí. Pro vlastní potřebu si adaptoval také raně barokní dům v centru Malé Strany [5]. Do prvních dvou dekád nového století spadá i poslední z velkých českých národopisných výstavních podniků, Pražská jubilejní výstava roku 1908, do jejíchž příprav se opět aktivně zapojil.⁷⁰ Dařilo se i v dalších oblastech, jelikož roku 1906 získal Josef Fanta rytířský řád Franze Josefa za zásluhy při výstavbě Hlávkových kolejí,⁷¹ v roce 1909 byl jmenován na post, z kapacitních důvodů nově zřízené, profesury na Technice se specializací na starokřesťanskou, byzantskou, románskou a gotickou architekturu,⁷² roku 1913 se stal prvním čestným členem Matice svatohostýnské⁷³ a konečně roku 1918 byl jmenován řádným členem České akademie věd a umění.⁷⁴

Naproti tomu v osobním životě se ho dotkla tragédie v podobě smrti jeho manželky a syna. Julie Fantová-Kusá zemřela 18. 5. 1908 v důsledku dlouhé nemoci ve věku pouhých padesáti let, po šťastně prožitých sedmnácti letech po boku svého druhého manžela. Její poslední vůle je sepsaná k datu 4. 6. 1906, před odchodem do sanatoria.

„Kdyby snad v těžké chvíli, která mne očekává, Bůh všemohoucí mne k sobě povolal, ustanovuji ohledně svého jmění následovně: Můj zlatý dobrý muž a moje 4 zlaté děti jsou dědici mými na stejné díly i prosím jen, aby vyplatily následující legaty: ... Opatruj pán Bůh milé moje všechny a žehnej jim! Tebe Jožko zlatý a děti moje zlaté zvláště poručím do ochrany Boží. Kéž on ti po celý život tvůj žehná za tvoje zlaté srdce a za tvoji lásku ke mně, jenž mi byla k tolikému blahu! Děti naše kéž milostivě chrání všeho zla a vši špatnosti a kéž jim dopřeje státi se dle vzoru tvého dobrými, užitečnými a poctivými lidmi a platnými členy národa.“⁷⁵

Jak již bylo řečeno, manželé měli čtyři potomky, přesná data narození a úmrtí však známe jen u dvou z nich. Nejstarší z dětí, Marie Fantová, narozená 6. 10. 1893, novinářka, byla známá pod svým překladatelským pseudonymem Mafa [4]. Tuto, podle svědectví ráznou, nesmírně inteligentní dámu, přítelkyni Mileny Jesenské a v mládí milenkou Jana Masaryka,⁷⁶ zničil nakonec alkohol. Jistým zklamáním pro jejího nacionálně smýšlejícího otce také muselo být, že se provdala za pražského Němce, vědce, Breinla.⁷⁷ Její vzpomínky dokazují, jak ráda cestovala, ale i jak ráda se vracela

⁷⁰ HOTOWETZ 1908.

⁷¹ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

⁷² LA PNP, rukopisný životopis Josefa Fanty, nepag.

⁷³ srv. Josef CIBULKA: *Fanta Josef*. In: PODLAHA 1913, 31.

⁷⁴ HRUDKA 1936, 4 srv. ŠLECHTOVÁ/LEVORA 2004, 70.

⁷⁵ LA PNP, osobní a rodinné doklady, Fantová-Kusá Julie, 15 kusů, nepag.

⁷⁶ LIZCOVÁ 2006.

⁷⁷ Prozatím se nepodařilo dohledat křestní jméno manžela Mafy. V obavách z otcovy reakce, zřejmě oprávněných, je Marie nikdy neseznámila.

zpět do Čech, k nimž měla velmi vřelý vztah.⁷⁸ Marie Fantová-Breinlová zemřela 23. 4. 1963 ve věku šedesáti devíti let.

Prostřední dcera Barbora, zvaná Babyla, pojmenovaná po své babičce z otcovy strany, měla z dětí snad nejoptimističtější osud. Její první láskou byl o dvacet let starší lékař, doc. Libenský, se kterým byla i zasnoubená, ale provdala se do rodiny Kameníčkovy, za svého bratrance z otcovy strany. Její manžel Jiří měl nesporně velký obchodní talent, ale jen velmi obtížně vzhledem ke své odtažitosti získával přátele. Dařilo se mu jako továrníkovi v Hostivaři i za války, kdy si mohl dovolit koupit v Jevanech dům sousedící s vilou Fantových a nechat si ji upravit stavitelem Blechou podle projektu Kotěrova žáka, architekta Karla Caivaise. Se stavitelem Blechou se jako s jedním z mála, dalo by se říci, sblížil a díky této známosti se i s rodinou po roce 1946 dostal přes Brusel do kanadského Toronta, kde si změnil jméno na G. V. Kelton. S Barborou měli syna Josefa, oslovovaného Joe, a dceru Evu. O obě děti a později i vnoučata Rickyho a Jane se s velkou láskou starala jejich teta Eva, sama bezdětná. Nepřímí potomci rodu Kameníčkových žijí dodnes v Jevanech.

Poslední dcera, již zmíněná Eva, provdaná Horlivá, se narodila 25. 9. 1896 a následovala starší Mafu na dráze překladatelky. Naneštěstí však velmi záhy ovdověla, když její manžel Jiří podlehl po pouhém roce společného života agresivní formě rakoviny žaludku. Po tom, co zemřela její matka Julie Fantová, převzala péči o domácnost a velmi obětavě pečovala o otce až do jeho odchodu. Sama pak zemřela v roce 1987, v Kanadě u rodiny své sestry Barbory a to ve věku osmdesáti devíti let.⁷⁹

Nejmladším z dětí Fantových byl syn Josef, narozený pravděpodobně roku 1901. O jeho životě však máme jen velmi málo informací. I přes své mládí byl v sedmnácti letech odveden do 1. světové války, kde byl na přímluvu otcova přítele Josefa biskupa Doubravy přidělen k dělostřelectvu. Osudnou se mu v italských Alpách stala noc z 27. na 28. 10. 1918, kdy převzal neplánovaně cizí hlídku, během níž zahynul.

Do závěrečné etapy svého života Josef Fanta vkročil v první polovině 20. let, kdy po vyhocení sporu s architektem Antonínem Engelem zcela dobrovolně opustil své profesorské místo na Technice.⁸⁰ V posledních letech tvůrčí činnosti vedl dostavbu radnice v Klatovech a především zvítězil v soutěži na výstavbu Ministerstva průmyslu a obchodu. Jakkoliv můžeme považovat vítězství i samotnou realizaci za diskutabilní, nikdo jí nemůže upřít pozici Fantova stavebního epilogu. Nedá se ovšem říci, že by závěr svého života trávil v nečinnosti. Jak už bylo předesláno, věnoval obrovskou pečlivost uspořádání veškeré své práce, kterou roztřídil a přidělil zvoleným institucím. Ještě v roce 1926 pak získal čestný doktorát ČVUT⁸¹ a roku 1937 se stal čestným členem Svatoboru, spolku „k podpoře spisovatelů českých.“⁸²

Ve svém dlouhém životě se věnoval mnoha činnostem. Byl neobyčejně činným tvůrcem, architektem, dekorátérem, památkářem, kreslířem, příležitostným básníkem a spisovatelem, přispěvatelem mnoha periodik, organizátorem nebo mecenášem. Snad byl jen trochu příliš vážný, tvrdohlavý, přísný k sobě i ostatním, nekompromisní ve vlasteneckých otázkách, hluboce věřící katolík s vysokými morálními standardy, ale také dobrosrdečný, neuvěřitelně pracovitý člověk, oddaný přítel, milující manžel a laskavý otec.

⁷⁸ FANTOVÁ 1925, FANTOVÁ 1935. Navštívila Slovensko, Polsko, Rakousko, Německo, Tyrolsko, Holandsko, Francii, Jugoslávii, Itálii, Egypt, Anglii i Ameriku.

⁷⁹ www.obecprekladatelu.cz/ftp/DUP/H/HorlivaEva.htm, vyhledáno 12. 9. 2013.

⁸⁰ Lze nalézt roky 1921, 1922, 1923 i 1926.

⁸¹ <http://intranet.cvut.cz/cs/historie/honoris-causa>, vyhledáno 8. 1. 2014.

⁸² <http://www.intranet.cz/svatobor/svatobor.htm>, vyhledáno 6. 2. 2014.

Sám sebe vtipně vyprovodil na onen svět v drobné povídce *Jak se dostal starý Fanta do nebe*, v níž líčí, jak byl náhodou stržen spásy chtivým davem.⁸³ Ve skutečnosti zemřel v milovaných Jevanech 19. 6. 1954, v péči svých dcer Evy a Mafy ve věku požehnaných devadesáti osmi let [2]. Je pohřben spolu se svými rodiči a ženou Julií pod rodinným náhrobkem, který sám navrhl, na pražských Olšanských hřbitovech [8]. Bez velké nadsázky lze říci, že v jeho osobě přežilo „dlouhé“ 19. stol. až do poloviny století následujícího.

---

⁸³ LA PNP, *Jak se dostal starý Fanta do nebe*, rukopis, 14 listů.

2.2 Dílo

- 1878–1883 Asistent prof. Josefa Zítka při stavbě Národního divadla (čp. 223/II, Národní 2, Masarykovo nábř. 34, Divadelní 1, Praha, Nové Město). Tuto pozici zastával i v ateliéru prof. Josefa Schulze, kterému byla po požáru svěřena rekonstrukce budovy.⁸⁴ Mimo jiné pracoval na prováděcích plánech. Ještě k roku 1885 je mu připisováno autorství uličních lamp umístěných před budovou.⁸⁵
- 1881–1882 Možné autorství soch viktorií na vrcholech dvojice dekorativních pouličních svítidel před budovou Domu umělců, Rudolfina (čp. 79, nám. Jana Palacha 1, Dvořákovo nábř. 2, Na Rejdišti 1, Praha, Staré Město), stavěnou v letech 1875–1884 podle návrhu Josefa Zítka a Josefa Schulze.⁸⁶
- 1886 Ve spolupráci s architektem Janem Emilem Koulou, bez nároku na honorář, navrhl způsob oprav cenných chiaroscurových maleb (alegorie a biblické motivy) Francesca Terzia situovaných v dvorním křídle Granovských paláce v Ungeltu (čp. 639, Týnská 4, Týn 1, Praha, Staré Město).⁸⁷
- před 1884 Návrh a provedení dnes již neexistujících figurálních sgrafit korunní římsy budovy Rudolfina s vyobrazením personifikací (čp. 79, nám. Jana Palacha 1, Dvořákovo nábř. 2, Na Rejdišti 1, Praha, Staré Město) jsou dnes nahrazeny reliéfy.⁸⁸
- 1886 Projekt vlastního nárožního čtyřpodlažního nájemního domu v tehdejší Husově ulici na Žižkově (čp. 89/41/XI, Husitská, Praha, Žižkov). Roh budovy v pásech a celé její přízemí v obloucích s klenáky je dekorováno bosáží. Římsa vymezující hranici s prvním patrem je navíc zvýrazněna subtilními sgrafitovými pásy.⁸⁹
- 1887 Ve spolupráci s Antonínem Wiehlem zhotovení návrhů objednaných na popud Josefa Hlávky Spolkem pro obnovu kostela sv. Václava na Zderaze, pro regotizaci kostela (čp. 329, Resslerova ul., Praha, Nové Město), nacházejícího se po zrušení svatováclavské trestnice v havarijním stavu hrozícím demolicí. Realizace byla odložena, ale proběhl alespoň průzkum, který odhalil reliкты románské fáze a právě ty posloužily jako předloha pro nové kružby. V letech 1909–1910 bylo dokončeno pouze podchycení základů a zbudování kamenné terasy kolem kostela, taktéž podle Fantova návrhu. Pod vedením architekta Sochora byla dokončena v letech 1926–1929 regotizace kostela, který před tím odkoupila Církev československá husitská. Byly provedeny rekonstrukce kružeb, z nichž jediná původní je za hlavním oltářem, probouráno výrazné gotické okno na západním průčelí, zřízeny nové vstupy do lodí a sakristie, snížena kruchta, sloupy v lodí zredukovány na dva aj. Restaurování maleb bylo svěřeno E. Neumannovi s J. Janšou, štuků pak A. Pochobradskému. Po celý následující rok byly prováděny ještě dílčí úpravy

⁸⁴ Jiří HILMERA. In: BAŤKOVÁ 1998, 258–262.

⁸⁵ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

⁸⁶ PRAHL/ŠÁMAL 2012, 191.

⁸⁷ Růžena BAŤKOVÁ. In: VLČEK 1996, 431–432 srv. MAS NTM, arch. kart.110, složka VI.

⁸⁸ PRAHL/ŠÁMAL 2012, 55–57 srv. Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163 srv. Taťána PETRASOVÁ. In: VLČEK 1996, 168–170.

⁸⁹ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA Jiří. In: VLČEK 2004, 163.

interiéru a rozšiřována liturgická výbava. Františkem Bílkem a K. Brouskem byly doplněny vitraje průčelního okna.⁹⁰

- 1888 Návrh unikátního novorenesančního interiéru pro dům známého podnikatele a politika židovského původu Bohumila Bondyho (čp. 853, Na Příkopě 12, Černá růže, Praha Nové Město).⁹¹ Ještě v roce 1903 byl J. Fantou dodatečně předložen a realizován návrh portálu a kovaných vrat. Dnes se v těchto citlivě renovovaných prostorách nachází reprezentativní prodejna světoznámé sklářské firmy Moser.
- po 1888⁹² Ve spolupráci s Celdou Kloučkem navrhl sgrafita 1. a 2. patra průčelí obou dvorů reprezentativní novorenesanční budovy Národního muzea architekta Josefa Schulze (čp. 1700/II, Václavské náměstí 68, Škrétova, Čelakovského sady, Mezibranská, Praha, Nové Město), vystavěného na místě Koňské brány. Práce provedli Vojtěch Bartoněk a Čeněk Maixner. Z obrovského množství umělců podílejících se na vzniku této stavby a jejím dekorování jmenujme alespoň Bohuslava Schnircha jako autora fontány v průčelí a za autory sochařského programu Antonína Wagnera, Čeňka Vosmíka, Josefa Maudra, Antonína Poppa, Jakuba Royta, Vojtěcha Eduarda Šaffa, Tomáše Seidana či Otto Mentzela.⁹³
- 1889, 1890–1891 a 1896–1897 Ze spolupráce se sochařem Bohuslavem Schnirchem je zachováno množství nerealizovaných návrhů pro opakovaně vypisovanou soutěž na monumentální kašnu před budovu Rudolfiny (čp. 79, nám. Jana Palacha 1, Dvořákovo nábř. 2, Na Rejdišti 1, Praha, Staré Město). Ve 2. soutěži získala dvojice tvůrců druhé a ve 3. soutěži dokonce první místo. Přesto vlivem mnoha poměrně dramatických okolností nakonec k výstavbě kašny vůbec nedošlo.⁹⁴
- 1890–1891 Podílel se na přípravách Zemské jubilejní výstavy včetně podílu na jednotlivých stavbách. Jeho participace je doložitelná na výzdobném programu sgrafitového pásu kladí pod korunní římsou novorenesančního Pavilonu retrospektivní výstavy, později Pavilonu hlavního města Prahy (čp. 422, Praha, Bubeneč),⁹⁵ či na dnes neexistující nevelké centrální stavbě pavilonu Živnostenské banky a Jednoty založen ve sgrafitech horních částí bočních křídel. Obě jmenované stavby vzešly z návrhu architekta Antonína Wiehla.⁹⁶
- 1891-1894 Pro 2. patro budovy Městské spořitelny pražské (čp. 536, Rytířská 29, Melantrichova 2, Havelská 22, Havelská ulička 2, Praha, Nové Město), dnes sídla České spořitelny, navržené Antonínem Wiehlem a Osvaldem Polívkou, připravil návrhy intarzií dřevěného obkladu s motivy personifikací různých povolání.⁹⁷

⁹⁰ Kateřina BEČKOVÁ. In: BAŤKOVÁ 1998, 163–167.

⁹¹ Vladislava VALCHÁŘOVÁ. In: BAŤKOVÁ 1998, 467–477. Přestože je jako autor dekorací udáván malíř stejného jména, Josef Fanta, jiné zdroje naprosto jasně potvrzují autorství intarzií, částí interiéru a okenních maleb.

⁹² V tomto roce byla dokončena vlastní stavba, k dekorování fasády dvora tedy nemohlo dojít dříve.

⁹³ Jiřina MUKOVÁ. In: BAŤKOVÁ 1998, 672–675 srv. PRAHL/ŠÁMAL 2012, 40–45.

⁹⁴ PRAHL/ŠÁMAL, 2012, 107–109 srv. Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

⁹⁵ PRAHL/ŠÁMAL 2012, 74.

⁹⁶ Ibidem 75.

⁹⁷ Ibidem 126–129.

- 1892 Oprava průčelí „starého“ domu v Mikulandské ulici (čp. 223/II, Mikulandská ul. Praha, Nové Město) pro stavitele Zábranského.⁹⁸
- 1893–1894 Realizace fasád dvou domů provedených staviteli Františkem a Janem Heberlovými pro podnikatele Bohumila Bondyho (čp. 1933–4/II, Na Poříčí 36–8, Praha, Nové Město). Výzdobný repertoár v dodnes zachovaných partiích tvoří typické plastiky hlav užitých na klenácích i vlysech, různé reliéfy, kartuše či ovocné festony. Kromě fasád navrhoval J. Fanta také řadu interiérových detailů, zejména pak štukových prvků.⁹⁹
- 1894¹⁰⁰ Návrh a realizace fasády domu na Smíchově (čp. 802, nám. 14 října 11, Praha), snad pro stavitele Patsche.¹⁰¹
- 1894 Návrh a realizace náhrobku pro vlastní rodinu (Olšanské hřbitovy IV, 9, 44, Praha), v roce úmrtí jeho otce Václava Fanty.¹⁰² Sochařská výzdoba byla svěřena Čenku Vosmíkovi.
- 1895 Aktivní účast na přípravách velké Národopisné výstavy československé Obchodní a živnostenské komory v areálu Holešovického výstaviště (čp. 416/XIX aj., Praha) včetně návrhů pro jednotlivé pavilony.¹⁰³
- 1895–1898 Podíl na opravě kostela ve Zlonicích spolu s Bedřichem Ohmanem (náměstí Pod Lipami, Zlonice), viz dále. Z doby rekonstrukce pochází sochařská výzdoba portálu a štítu od Stanislava Suchardy.¹⁰⁴
- 1896 Uváděn jako autor architektury fasády novorenesanční „první“ Suchardovy vily, podle projektu Františka Schlaffera (čp. 151, Slavíčkova 15, Bubeneč, Praha), které dominuje malba sázavského opata Božetěcha od Mikoláše Alše. S tímto faktem ovšem koliduje nápis na samotné stavbě, který celé autorství připisuje Schlafferovi.¹⁰⁵
- 1896 Návrh a realizace pomníku Vojty Náprstka v Petřínských sadech (Praha, Malá Strana), v podobě strohého různobarevného sekaného žulového stolu v kombinaci leštěné a přírodní povrchové úpravy s vtipným nápisem.¹⁰⁶ Byl zhotoven z popudu

⁹⁸ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163 Uvedenou informaci považujeme za lehce zavádějící, jelikož čp. 223/II dnes patří budově Národního divadla. Nicméně zprávy o pracích na „starém“ domě č. 223 v této ulici se opakují na více místech.

⁹⁹ Jiří HILMERA. In: BAŤKOVÁ 1998, 686–687.

¹⁰⁰ Letopočet uveden ve sgrafitovém pásu pod římsou.

¹⁰¹ DVOŘÁK — Kamil DVOŘÁK: *Josef Fanta*. In: <http://www.archiweb.cz/josef-fanta>, vyhledáno 10. 11. 2013 srv. LA PNP, rukopisný životopis Josefa Fanty, nepag.

¹⁰² Hrob je zařazen do programu „adopce“ (I. vlna adopcí zveřejněna 1. 7. 2013), jednání probíhají s ČVUT.

¹⁰³ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

¹⁰⁴ POCHE 1982, 372.

¹⁰⁵ VLČEK 2012, 155.

Budoucí velmi plodná spolupráce Josefa Fanty s Františkem Schlafferem nevyklučuje, že svou, byť pravděpodobně nevelkou roli při realizaci sehrát mohl. Jiné zdroje uvádějí jako architekta vily také Jana Emila Koulu.

¹⁰⁶ „NA PAMÁTKU POHOŠTĚNÍ, JEŽ POSKYTOVAL / VOJTA NÁPRSTEK / V LETECH 1866-1883 / MLÁDEŽI ŠKOL PRAŽSKÝCH.“

Žofie Podlipské žižkovskou firmou Pupp a Škarka k nedožitým 70. narozeninám na náklad Amerického klubu dam v Praze.¹⁰⁷

- 1896¹⁰⁸ Ve spolupráci s malířem Mikolášem Alšem navrhl freskovou výzdobu novorenesančního tzv. Wiehlova domu (čp. 792/II, Václavské náměstí 34, Vodičkova 40, Praha Nové Město), která vyplňuje zejména plochu na úrovni 2. a 3. patra a supluje tak absenci architektonického členění. Výzdoba pracuje s tématem životních období dobře situovaného rudolfínského obchodníka, která jsou doplněna paralelními alegoriemi a dalšími motivy figurálního i ornamentálního charakteru.¹⁰⁹
- 1897–1898 Návrh a výstavba malebné novorenesanční vily Fantova spolužáka Ing. Vojtěcha Obereignera (čp. 1, Havlíčkova 5, Poděbrady), syna prvního městského purkmistra. Po zkušenostech s restaurátorskými pracemi na sakrálních památkách architekt poměrně revolučně navrhl pouze úpravu stávající barokní stodoly, která se k soudobým trendům vztahuje velkým litinovým oknem na schodišti. Dominantní je už přiznané holé opukové zdivo fasády spolu s výraznými stupňovitými volutovými štíty s vízkami, najdeme zde však i bohatou plastickou výzdobu M. Havlíčka¹¹⁰ v podobě reliéfu Jana Husa, sv. Prokopa a Madony na severním štítu a kamenné plastické medailony s historií rodiny stavebníka s pozdějším doplněním nápisové pásky.¹¹¹
- 1897–1899 Vnitřní přestavba novorenesančního nájemního Hlávka nadačního domu (čp. 736/II, Vodičkova 15-17, Jungmannova 12–14, Praha Nové Město) s plasticky pojednanou fasádou zdobenou sgrafity. Ve skutečnosti byla stavba několika domy realizovanými v letech 1887–1898 staviteli Čeňkem Gregorem, Františkem Starkou a Bohumilem Tesařem podle návrhů Hlávky, zaměřených na maximální ekonomickou výtěžnost, jejímž účelem byla ovšem podpora společensky prospěšných podniků. J. Fanta v druhé etapě projekt upravil, aniž však zásadně pozměnil základní koncepci.¹¹²
- 1898–1908 Odstranění barokních úprav a následná novogotická přestavba děkanského kostela Narození Panny Marie v Klatovech (Jirsíkova, Klatovy) za sochařského doprovodu Čeňka Vosmíka spolupracujícím s klatovským kamenickým mistrem Vojtěchem Ptákem. Šlo o návrat stavby do podoby korespondující s rytinou Jana Willenberga z roku 1602. Mladší, raně barokní portál Klatovské Panny Marie byl při té příležitosti přenesen ze západního průčelí chrámu na sousední Bílou věž. Malířské práce v lodi kostela provedl Martin Matouš z Českých Budějovic, zatímco na návrzích pro okenní výplně se podílel Karel

¹⁰⁷ Jiří T. KOTALÍK. In: VLČEK 1999, 624.

¹⁰⁸ Letopočet je odvozen z faktu, že výstavba domu probíhala v letech 1895–1896 a k jeho výzdobě se tedy nemohlo přistoupit nijak výrazně dříve.

¹⁰⁹ Dobroslav LÍBAL. In: BAŤKOVÁ 1998, 448–450.

¹¹⁰ POCHÉ 1980, 109.

¹¹¹ Eva NOVOTNÁ. In: ŠVÁCHA 2010, 90–92.

Stavebník přeci jen nezabránil narážkám na fakt, že budova bývala utilitární stavbou a tak nechal na severním štítě dohotovit polemický nápis „KOMU SE NELÍBÍ ZA MOJE NA MÝM / AŤ SOBĚ VYSTAVÍ LÉPĚJI NA SVÝM.“

¹¹² Jiří HILMERA. In: BAŤKOVÁ 1998, 423–424.

Klusáček.¹¹³ J. Fanta sám pak navrhoval průčelní mozaiku, mříže a dveře pro sakristii.¹¹⁴

- 1900 Návrh interiéru „bohatého měšťana“ československé expozice pražské obchodní komory pro světovou výstavu v Paříži v rámci pavilonu Rakouska-Uherska, za nějž spolu s Janem Emilem Koulou zaslouženě obdržel zlatou medaili, jakkoliv byla tato ocenění udělována často „politicky“ účelově.¹¹⁵
- 1901 Přestavba bývalého zájezdního hostince U Skalního sklepa¹¹⁶ (čp. 39, Rekreační, při ústí ul. Fantova, Jevany), jedné z prvních zděných staveb v obci, zakoupeného a přebudovaného architektem na letní sídlo rodiny. V zahradě domu stojí malá dřevěná vyřezávaná chaloupka, kterou Josef Jan Frič zakoupil na Národopisné výstavě a později, kolem roku 1928, daroval Fantově dceři Evě.¹¹⁷ Dům v Jevanech, který dodnes disponuje původním mobiliářem, je zřejmě posledním autentickým dokladem prostoru, v němž architekt pobýval.¹¹⁸
- 1901–1909 Návrh a výstavba dynamické, přesto symetrické, secesní budovy nádraží Františka Josefa I., později Wilsonova, dnes Hlavního nádraží (čp. 300/XII, Wilsonova 8, Vinohrady, Praha, Nové Město), přes stále chybějící obsáhlejší monografii již slušně popsanou. Stavba je výsledkem soutěže uspořádané v roce 1899, jejímž cílem bylo nahradit z praktických důvodů její italizující předchůdkyni autorů Ignáce Ullmanna a Antonína Barvitia z roku 1871. Výstavba nové budovy byla vynucena obrovským rozmachem železniční dopravy, který svými nároky překračoval kapacitu stávající architektury. Výstavba, vedle zbudování nádražních budov, které v prvních návrzích tíhly více k novobaroku, zahrnovala i rekonstrukci kolejiště, probíhala pod vedením Čeňka Gregora a Aloise Elhenického etapově, za plného provozu nádraží a jejím výsledkem je dnes bezkonkurenčně nejznámější autorova realizace.¹¹⁹ Na obou koncích má budova zrcadlově umístěné čtyřpodlažní hranolové části zakončené hodinovými věžemi, které přes křídlové trakty nacházejí spojení v monumentální střední partii na půdorysu podkopy se dvěma nárožními věžemi nesoucími balkony a skleněné kopule podpírané velkými figurami. Právě v zaklenuté dominantní střední nejzdobnější části, kde najdeme dřevěné obklady, štuky, náročné kovové prvky nebo mozaiky, je umístěna nedávno kompletně zrekonstruovaná Fantova kavárna. Unikátem je pak výjimečně zachovalý reprezentativní prezidentský, dříve císařský, salonek s kompletně dochovaným secesním zařízením včetně dekorací stěn. Z nepřeborného množství umělců či známých firem podílejících se na výstavbě je nutné zmínit autory bohatého sochařského programu Stanislava Suchardu, Stanislava Folkmana a Ladislava

¹¹³ POCHE 1978, 64.

¹¹⁴ MAS NTM, arch. kart.110, složka IV.

¹¹⁵ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163 srv. PRAHL/ŠÁMAL 2012, 211 srv. *Český interiér na světové výstavě Pařížské 1900*, Praha 1900.

¹¹⁶ Alternativně se uvádí U Dobrého pramene.

¹¹⁷ PAČES 2009.

¹¹⁸ Šárka KOUKALOVÁ. In: ŠVÁCHA 2010, 40–42. V současnosti je vila nabízena k prodeji jakožto výhodná investice určená k rekonstrukci, z rukou soukromého vlastníka za prodejní cenu cca. 10 500 000–11 950 000. Její případná necitlivá adaptace by znamenala nevratnou ztrátu.

¹¹⁹ Haly projektovala dvojice J. Marjanko, R. Kornfeld.

Šalouna, za malíře potom Václava Jansu nebo Viktora Strettiho. Jako zástupce štukatérů je možné vzpomenout Josefa Pekárka a Aloise Folkmanna.¹²⁰

- 1902/3–1904 Návrh a výstavba nárožní budovy Hlávkových kolejí, dnešní koleje ČVUT (čp. 1966/II, Jenštejská 1, Dittrichova 14, Praha, Nové Město), na objednávku Josefa Hlávky. Pozdně novorenesanční stavbu s prvky secese, která působí dojmem, že je rozdělena na dvě, nárožní nižší, zdobnější s arkýřem, a o dvě patra vyšší prostší část obrácenou do ulice, prováděl známý stavitel Matěj Blecha. Dům je na vrcholu štítové lunety nižší nárožní partie doplněn sochou sv. Václava od Čeňka Vosmíka a dále zdoben sgrafity Karla Klusáčka v provedení Jana Janši se zemskými i městskými znaky, nápisy,¹²¹ svatováclavskou orlicí, zakladatelskými scénami, motivy ptáků nebo rostlin, ale také figurálními výjevy pojatými buď alegoricky, nebo znázorňujícími hudebníky či studenty. Celý výzdobný aparát pak má, stejně jako nápisová deska u vchodu, připomínat účel, k němuž byla budova kolejí určena.¹²²
- 1903 Adaptace a historizující úprava barokního domu U Turkovy hlavy na tehdejším Pětikostelním náměstí, dnes hotelu Alchymista (čp. 164/III, Sněmovní 8, Praha, Malá Strana), provedená v poměrně krátkém čase stavitelem Františkem Schläfferem přímo pro Josefa Fantu, který dům téhož roku zakoupil od tiskaře a vazače knih Vojtěcha Hrstky. Změněn barokní vchod, přestavěno schodiště s mříží, osazena barevná vitraj a secesní obrazy. Nově zhotovena střecha, atika, balkon, vikýř a do půdorysu zakomponováno náročně provedené schodiště.¹²³ Na domě je umístěna rovněž Fantova pamětní deska z dílny sochaře Zdeňka J. Preclíka [6].¹²⁴
- 1903 Návrh a výstavba vily ve známém letovisku nedaleko hlavního města, v Jevanech, pro spisovatelku Gabrielu Preissovou (čp. 44, Pražská ul., Jevany). Obnažené opukové zdivo a stupňovité volutové štíty původního drobného domku na historických fotografiích připomenou architektony realizace v lázeňských Poděbradech, avšak z originálního konceptu není díky četným přestavbám téměř nic zachováno.¹²⁵
- od 1903 Návrh k založení secesního hřbitova s kaplí v Poděbradech (Poděbrady, Kluk). Ve skutečnosti však byla místním stavitelem Josefem Fialou realizována redukováná varianta projektu, která nepřetěžovala finanční možnosti obecní pokladny.¹²⁶ V severní zdi jsou vsazeny medailony s reliéfy Františka Bílka. Dále J. Fanta navrhl náhrobníky rodiny Hellichovy ve spolupráci se sochařem Milanem Havlíčkem a rodiny Geisselreiterovy spolu s Čeňkem Vosmíkem. Fantou přímo

¹²⁰ Yvonne JANKOVÁ. In: BAŤKOVÁ 1998, 795–796 srv. PRAHL/ŠÁMAL 2012, 94–99.

¹²¹ „PO CELÝ ŽITÍ BĚH SVITĚ ZÁŘE MLÁDÍ VÁM AŽ DO ŠEDIN“; „MLADOST RADOST“ aj.

¹²² Jiří HILMERA. In: BAŤKOVÁ, 692 srv. PRAHL/ŠÁMAL 2012, 79.

¹²³ Marie PLATOVSKÁ/Jiří HILMERA. In: VLČEK 1999, 265.

¹²⁴ Deska, kterou z větší poloviny zaujímá busta, je opatřena nápisem „JOSEF FANTA / 1856–1954 / VÝZNAMNÝ SECESNÍ ARCHITEKT / ŽIL A TVOŘIL V TOMTO DOMĚ / V LETECH 1903–1954.“

¹²⁵ Šárka KOUKALOVÁ. In: ŠVÁCHA 2010, 40–42.

Dnes je vila známá především z bulvárního tisku jako místo, kde 28. 1. 2007 spáchal sebevraždu populární skladatel Karel Svoboda.

¹²⁶ Eva NOVOTNÁ. In: ŠVÁCHA 2010, 138.

navrhovaná je také působivá vstupní brána. Dále se na výzdobě podíleli kupříkladu Bohuslav Schnirch, Hanuš Folkmann, Franta Anýž nebo Karel Lidický.¹²⁷

- 1903–1904 Návrh a realizace svatostánku, krucifixu, tzv. zlonického kříže, bronzových svícňů, mříže venkovní terasy a železných vrat pro původně barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Zlonicích (náměstí Pod Lipami, Zlonice), kde již pracoval během oprav v letech 1895–1898 a to podle návrhu Bedřicha Ohmanna. Na malířské výzdobě se podíleli Emanuel Dítě s obrazem Ukřižování z roku 1908, Jan Mathauser s obrazem sv. Jana Nepomuckého pro oltář téhož svěťce z roku 1900. Antonín Liebscher po skončení rekonstrukce provedl malby a štuky v lodi.¹²⁸
- 1903–1905/7 Řízení opravných prací interiéru původně středověkého děkanského kostela sv. Jakuba Většího v Berouně (Husovo náměstí, Beroun), kde renovoval mimo jiné i budovu radnice.¹²⁹ Návrh železných kovaných výplní mřížek v kněžišti, které provedli zámečník Šimůnek a kameník Cingroš. Dohled nad opravou všech oltářů řezbářem Janem Liškou a pozlacovačem Janem Píšou. Na renovaci kostela se dále také podíleli J. Kryšpín při výměně oken, malíři Fröhlich-polychromie lodi,¹³⁰ Zikmund Rudl-návrhy sklomaleb a Emanuel Dítě-obraz na oltář sv. Anny z roku 1905.¹³¹
- 1904–1905 Projekt reprezentativního čtyřpatrového spolkového domu Hlahol v secesním tvarosloví (čp. 248/II, Masarykovo nábřeží 16, Vojtěšská 5, Praha, Nové Město), realizovaný stavitelem Čeňkem Gregorem ve spolupráci s Františkem Schlafferem, který parcelu nejen doporučil, ale podílel se jakožto člen výboru spolku i na prvním návrhu. Oba architekti, Schlaffer i Fanta, pracovali stejně jako v řadě dalších případů bez nároku na honorář. Ve skutečnosti dva řadové nájemní domy s vestavěnou koncertní síní v dvorním traktu vznikly pro historicky význačný pěvecký spolek Hlahol, založený roku 1861. Budova je skvělým příkladem rané secese v pražském prostředí, naprosto souměřitelným s evropským vývojem.¹³² Nábřežní fasáda s několika typy balkonů je dekorována bohatou ornamentikou, nápisy či alegorickými postavami ve štuky. Nejnápadnější je ovšem rozměrný obraz ve štítu provedený technikou mozaiky podle návrhu malíře Karla L. Klusáčka, dále pak řezaná mozaika nad pravým z obou vchodů s tématem vzlétajícího fénixe, doplněná letopočtem 1905 a v neposlední řadě tři pamětní desky významných sbormistrů.¹³³ Na druhé fasádě v eklektické kombinaci secese s novorenesancí najdeme figurální sgrafita s hudební tematikou nebo ve štuky vyvedený strom s nápisem Hlahol obklopený dekorací s motivy flóry a fauny. Hudební síň, přecházející přes spolkové prostory také v síň výstavní, s díly Karla Klusáčka je doplněna velkou lunetou Alfonse Muchy s alegorií zpěvu „Česká píseň.“ Samotnou

¹²⁷ POCHE 1980, 112.

¹²⁸ POCHE 1982, 372.

¹²⁹ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

¹³⁰ Přes veškerou snahu se prozatím nepodařilo doložit křestní jméno malíře Fröhliche.

¹³¹ PODLAHA 1908, 9–12 srv. POCHE 1977, 65.

¹³² V letech 1993 a 1995 byla budova opakovaně vykradena a za své tak vzala řada historicky nesmírně cenných trofejí z pěveckých soutěží a také několik pamětních předmětů z drahých kovů včetně zlaté medaile od císaře Františka Josefa.

¹³³ První, z roku 1912 upomíná na Bedřicha Smetanu, další dvě, o 15 let mladší pak vznikaly v osvědčené spolupráci Fanty s Čeňkem Vosmíkem a patří Karlu Bendlovi a Karlu Knittlovi.

koncertní síň s další pamětní deskou Josefa Fanty¹³⁴ zdobí dřevěné obložení s drobným florálním dekorem, busty umělců, původní svítidla aj. Na výzdobě se dále podíleli kupříkladu sochaři Čeněk Vosmík, Josef Pekárek nebo Karel Mottl.¹³⁵

- 1904–1906 Návrh a realizace budovy „Lesovny“ v blízkosti obce Vortová¹³⁶ (Vortová u Hlinska), pro královéhradeckého biskupa Josefa Doubravu. Jednopatrová budova s podkrovím, taktéž zdobená secesními prvky je prvoplánově inspirována saskou novorenesancí.¹³⁷
- 1904–1905 Návrh obnovy jednolodního neorientovaného kostela sv. Jana Nepomuckého v Rožmitále pod Třemšínem. Datace je doložitelná letopočtem uvedeným na západním portále stavby.¹³⁸
- 1905 (pozemky zakoupeny již 1889) Návrh a realizace pracovny přítele Dr. Josefa Jana Friče a několika drobných staveb v centrální části hvězdárny v Ondřejově (Fričova 298, Astronomický ústav AVČR, Ondřejov). Dodnes funkční objekt, věnovaný roku 1928 státu, stojí na vrchu Manda, překřtěného po smrti Fričova bratra na Žalov.¹³⁹
- 1906 Adaptace původně renesančního domu U Kamenného sloupu, alternativně U Slunce a Luny, dnes Galerie Josefa Sudka (čp. 160I/VI, Úvoz 24, Hradčany, Praha), kde J. Fanta v obou podlažích přepažil podesty a vestavěl toalety.¹⁴⁰
- 1906–1907 Návrh a realizace fasády rodinného domu Dr. Antonína Salzmana s lékařskou ordinací (čp. 152, Hostašova ul., Klatovy), stavěného podle projektu místního stavitele Karla Horáka. Fasáda je italizující, s čímž koresponduje i sedlová střecha, a její jinak jednoduše pojatou plochu zdobí sgrafitové panely se znakem lékařství, nápisovými poli s datací nebo číslem popisným, motivy pávů, čistě graficky pojatý dekor aj. Objekt dodnes částečně slouží svému původnímu účelu, lékařské praxi.¹⁴¹
- 1907 Návrh a realizace slavnostní dekorace umístěné na Václavském náměstí v Praze k příležitosti návštěvy císaře Františka Josefa I.¹⁴²
- 1907–1908 Začlenění secesních prvků během druhé fáze výstavby holešovického Výstaviště (čp. 416/XIX a 66-67 a 422/XIX, Praha), kdy docházelo k úpravám a

¹³⁴ Deska nese nápis „R. 1904–1905 POSTAVIL HLAHOL TENTO DŮM / OBĚTAVÝM ÚSILÍM ČLENSTVA A SVÝCH PŘÁTEL / ZAJISTIV TAK UMĚLECKÉ ČINOSTI SVÉ TRVALÝ / DOMOV A BEZPEČNÝ KROV. VDĚČNÁ / PAMĚŤ ZACHOVÁNA BUĎ PŮVODCŮM JEHO / KOMITĚTU PRO ZŘÍZENÍ SPOLKOVÝCH MÍST- / NOSTÍ - STAVEBNÍMU DRUŽSTVU - STAVEBNÍMU / KOMITĚTU - KYTAŘE - OKTETU DAM - KROUŽKU - / PĚVECKÉMU SDRUŽENÍ PARAPLE A VŠEM / OBĚTAVĚ ČINNÝM ČLENŮM. / LÁSKOU BYLS VZTÝČEN - LÁSKOU / BUĎ CHRÁNĚN - NÁRODU SLUŽ - / HLAHOLSKÁ PÍSEŇ PROVÁZEJ / POVĚZDY NÁRODA VZLET!“

¹³⁵ Marie CARVANOVÁ. In: BAŤKOVÁ 1998, 271–272.

¹³⁶ POCHÉ 1982, 262.

¹³⁷ Alternativní název- „Doubrava u Hlinska“.

¹³⁸ POCHÉ 1980, 261.

¹³⁹ PAČES 2009.

In: <http://www.astro.cz/clanek/4073>. publikováno 12. 2. 2009, vyhledáno 10. 12. 2013.

¹⁴⁰ Růžena BAŤKOVÁ/Václav VANČURA. In: VLČEK 2000, 383–384.

¹⁴¹ Jana SYNKOVÁ/Petr DOMANICKÝ. In: URLICH 2009, 65–67.

¹⁴² Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

doplnění některých pavilonů. Na změnách původního projektu Bedřicha Münzbergera a Františka Prášila z let 1890–1891 spolupracoval J. Fanta opět s Antonínem Wiehlem.¹⁴³ Úpravy na hlavním Průmyslovém paláci probíhaly pro účely Pražské jubilejní výstavy Obchodní a živnostenské komory. Na přípravách výstavy se Josef Fanta opět aktivně podílel.¹⁴⁴

- 1908 Podíl na celkové rekonstrukci a dostavbě pozdně barokního farního kostela Narození sv. Jana Křtitele ve Vraném (Vraný, okr. Kladno), vystavěného 1751–1761, konkrétně je Josef Fanta zmíněn jako autor návrhu lucernové vížky na obnovované střeše kostela. Autorem sochařské výzdoby průčelí je Vincenc Vosmík.¹⁴⁵
- 1909 Autorský podíl na výstavbě secesní příčné třípatrové budovy v lichoběžníkovém dvoře původně středověkého domu U Vejvodů (čp. 353/I, Vejvodova 2, Jilská 4, Praha, Staré Město). Od roku 1908 byl objekt v majetku Umělecké besedy a autorem jeho celkové adaptace byl Emil Moravec. Fantova budova nese dva drobnější balkony, trojúhelníkový štít a je poměrně bohatě zdobena hnědými sgrafity Karla Klusáčka s figurální, rostlinnou, zvěrnou a loveckou tematikou i vtipnou textací, kvůli níž si vysloužil přídomek „U psané moudrosti.“¹⁴⁶ K budově na severu těsně přiléhá původní výstavní sál, transformovaný z finančních důvodů nedlouho po otevření na kino.¹⁴⁷
- 1909–1910 Návrh a realizace vily profesora královéhradeckého dívčího gymnázia a společenského aktivisty Bohumila Hobzka (čp. 447, Balbínova ul., Hradec Králové).¹⁴⁸ Dům s vysokou stanovou střešou o dvou bytových jednotkách provedla firma Robert Schmidt za dozoru architekta Rudolfa Němce, který zasáhl i do konečné podoby dekorací. Stavba upoutá oválným štítovým reliéfem nad balkonem prvního patra s tématem Madony od Čeňka Vosmíka a jemným barokizujícím ornamentem.¹⁴⁹
- 1910 Projekt rodinného domu s atelierem v Praze na Hřebenkách (čp. 1224, Tichá ul., Praha, Smíchov)¹⁵⁰ pro dlouholetého spolupracovníka, sochaře Čeňka Vosmíka. Dům s atypicky vysokou štíhlou věží a pomalu mizejícími sgrafitovými poli s motivy andílků a nápisy na jinak jednoduché fasádě je už řadu let ve velmi neutěšeném stavu.
- 1910 Návrh pomníku Karoliny Světlé (Karlovo nám., Praha, Nové Město) v realizaci sochaře Gustava Zouly. Kombinace vlastní bronzové busty na soklu z hladké žuly a leštěného mramoru, se signaturou sochaře, doplněná vavřínovým motivem

¹⁴³ VLČEK 2012, 177–182.

¹⁴⁴ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163 srv. PRAHL/ŠÁMAL 2012, 68.

¹⁴⁵ PODLAHA 1913, 275 srv. POCHE 1982, 268–270. Úpravy probíhaly pod správou faráře Karla Hrdiny.

¹⁴⁶ „KOLIK BRAD, TOLIK RAD“; „V ŠTĚKOTU A ŠTVANÍ PSŮ SÍLA“; „OSEL JE OSEL BYŤ HO ZLATEM POSEL“; „RADĚJI POZDĚ NA HODY NEŽLI ZÁHY KE SVÁRŮM“ aj.

¹⁴⁷ Růžena BAŤKOVÁ. In: VLČEK 1996, 265–266.

¹⁴⁸ POCHE 1977, 458.

¹⁴⁹ Jakub POTŮČEK. In: URLICH 2007, 45–47.

¹⁵⁰ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

zdobenými bronzovými vázami po stranách. Vázy ovšem dnes již na pomníku nenajdeme.¹⁵¹

- 1910–1914/23¹⁵² Návrh a výstavba secesního památníku slavné bitvy tří císařů, „Mohyly míru“ (čp. 200, K Mohyle míru, návrší u obce Prace), realizovaného z iniciativy sokolnického aktivisty a kněze Aloise Slováka¹⁵³ brněnskou filiálkou pražské firmy Nekvasil. Pro návrh byl původně osloven i slavný vídeňský architekt Otto Wagner, který však cítil, že by nedokázal zcela vyhovět zadání a doporučil některé ze svých žáků, mezi nimi i Jana Kotěru. V té době ale komise pro výstavbu jednala už s Josefem Fantou, pracujícím stejně jako řada jiných nadšenců bez nároku na honorář, a Wagnerovu nabídku tudíž zdvořile odmítla. Památník má tvar atypického čtyřbokého komolého jehlanu zakončeného skupinou Ukřižování, který lunetovým portálem s postavami truchlící matky a milenky vede návštěvníka do vnitřního velkoryse klenutého prostoru kaple na čtvercovém půdorysu. V exteriéru jsou v rozích základny strážní štítonoši jakožto personifikace Francie, Rakouska, Ruska a Moravy. Nápisy umístěné po celé stavbě citují nejen Bibli, ale také prezidenta T. G. Masaryka. Umělecky se podíleli kupříkladu Franta Anýž na pracích v kovu, sochař Čeněk Vosmík, malíři Jakub Obrovský s Janem Janšou a na unikátní valašské skleněné mozaice umístěné za oltářem v kapli se vystřídali Viktor Foerster s Eugenem Škardou. Josef Fanta zvažoval více konceptů, jejichž popis máme naštěstí zachován. Kromě vítězné „Mohyly míru“ (*Nad smutnými poli na Kříži Spasitel*) zde tak mohla stát dlouho preferovaná varianta „Mohyly smrti“ (*Hostinu zde slavnou měla silná žnečka Smrt*), Pamětní chrám Páně, nebo architektura nesoucí jednu z následujících ústředních myšlenek: *Servali se orli, dnes víme, kdo byl bit. Nejtěžší bitev rány vždy odnáší si lid; Na vršíčku kaple, při níž velká věž, jen ty zde synečku klidně tiše lež. Mamička do roka tebe nepřežila, milá, tvoje milá, div nezšlila...; Na kopečku kaple, pod ní Kosti hnijí.* Kromě vlastní mohyly zde vznikly později i další budovy jako prostory pro expozici Muzea Brněnska nebo domek strážného. Dnes tedy můžeme obdivovat unikátní architekturu spojující pietní místo uložení ostatků vojáků zemřelých v bitvě, památník, prostor určený ke konání bohoslužeb, muzeum zasvěcené historické události a další návštěvnické provozy.¹⁵⁴
- 1911 Provedení jedné z řady dílčích vnitřních přestaveb novobarokní budovy vídeňské banky Allianz, dnes Československé obchodní banky, architekta Karla Stiglera, postavené 1904–1905 (čp. 1081/I, nám. Republiky 7, Královská 16, Praha, Staré Město) na tehdejší Josefském náměstí.¹⁵⁵

¹⁵¹ BAŤKOVÁ 1998, 714.

Pomník nese nápis „KAROLINA/ SVĚTLÁ / 24. II. 1830 - / 7. IX. 1899 / PAMÁTCE SLAVNÉ SPISOVATELKY/ A Z VDĚKU ZÁSLUHÁM VELKÉ ČEŠKY / VĚNOVÁNO ROKU MCCCCX.“

¹⁵² Hrubá stavba byla dokončena již 1911, ale vzhledem k válečným událostem došlo k oficiálnímu předání Mohyly teprve roku 1923. Kaple nebyla pro zajímavost nikdy vysvěcena.

¹⁵³ Obsáhlá korespondence k dispozici v MAS NTM, archivní karton 106, vázaná korespondence *Dopisy profesora P. Aloise Slováka profesoru Ing. Dr. Josefu Fantovi o Mohyle míru na slavkovském bojišti u Brna*. Těchto celkem 144 dopisů do detailů ilustruje všechny obtíže, se kterými se výstavba památníku slavné bitvy musela potýkat – nevhodné podloží, nepřízeň počasí a především neustálý nedostatek financí, ačkoli v o příspěvek byly žádány všechny v bitvě zastoupené státy.

¹⁵⁴ HANÁK 2009, 14–24; srv. KRATOCHVÍL 1921, 376 nebo ZATLOUKAL 2002, 545–554.

¹⁵⁵ Rostislav ŠVÁCHA. In: VLČEK 1996, 535.

- 1913–1915 Návrh a realizace vily „Kouřimka“ (čp. 256, náměstí T. G. Masaryka 40, Poděbrady), zamýšlené jako penzion, pro Františku Geissereiterovou¹⁵⁶ původem z Kouřimi, provedené místním stavitelem Josefem Kochem. Stavba zbudovaná na velmi atraktivním místě lázeňského města má podstatně jednodušší vyznění než předchozí Fantova poděbradská realizace a dává vyniknout materiálové kombinaci holého opukového zdiva s režnými cihlami. Výrazným dekorativním prvkem zůstávají potom stupňovité štíty a půlkruhový arkýř prvního patra.¹⁵⁷
- 1915 Nerealizovaný, především sochařskou výzdobou velkorysý, projekt domu pro zaměstnance Zemského pensijního ústavu pro zřizence neboli Všeobecného penzijního ústavu.¹⁵⁸ Dnes zde sídlí Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (čp. 390, Rašínovo nábř. 42, Plavecká, Praha, Nové Město). K provedení bylo nakonec vybráno podstatně méně dekorativně pojaté řešení Jana Kotěry a Josefa Zascheho.¹⁵⁹
- 1915 Projekt řešení náměstí Jana Palacha (Palachovo nám., Praha, Staré Město).¹⁶⁰
- 1925 Návrh a realizace přestavby historické budovy, respektující nástavbu dalšího patra a novorenesančních štítů radnice v Klatovech (nám. Míru 62, Klatovy), ve spolupráci se sochaři Čeněk Vosmíkem nebo F. Rousem. Malířsky se podíleli J. Čejka či L. Novák. Poslední fáze radikální přestavby probíhala v letech 1848–1850 a budova při ní byla opět ozdobena pro Fantovu práci typickými sgrafity. J. Fanta sám navrhl také dekorativní prvky interiéru.¹⁶¹
- 1925–1932/4¹⁶² Návrh a výstavba novoklasicistní resp. klasicizující pozdně secesní budovy bývalého Ministerstva obchodu, dnes Ministerstva průmyslu a obchodu (čp. 1039/I, Na Františku 32, Klášterská 2, Revoluční třída 27, Řásnovka, Praha, Staré Město) realizované stavitelem Antonínem Beladou na místě uvolněném asanací. Pro úsporu času byl materiál vykládán přímo z lodí. Stavba náročně provedená v exteriéru i interiéru upoutá především dominantní skleněnou kupolí na oválném půdorysu či bohatě pojednanou sochařskou výzdobou, na níž se podíleli Čeněk Vosmík a Josef Augustin Paukert. K zajímavostem budovy patří samonosné zdi nebo kamenná fasáda z žuly a pískovce. Přestože se jedná o kvalitní projekt, byl už v době svého vzniku celkem pochopitelně kritizován pro nápadně anachronické zpracování v poměru k soudobým architektonickým trendům. V čele kritiků stanul Jaromír Pečírka, jehož výroky vedly až k soudnímu sporu se sochaři pracujícími na výzdobě budovy.¹⁶³
- 1938 Z finančních důvodů nerealizovaný návrh dostavby Vyšehradského hřbitova a Slavína (Vyšehrad, Praha, Nové Město), na jehož vzniku se od roku 1875 podíleli Antonín Barvitijs, Antonín Wiehl, Josef Sakař a Josef Maudr. Opakované pokusy

¹⁵⁶ Švagrová Vojtěcha Obereignera, pro kterého Fanta pracoval o 15 let dříve a na tuto realizaci zde také stylově plyně navázal.

¹⁵⁷ Eva NOVOTNÁ. In: ŠVÁCHA 2010, 157–159. Alternativní název-Kořínkova vila.

¹⁵⁸ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

¹⁵⁹ PRAHL/ŠÁMAL 2012, 87.

¹⁶⁰ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

¹⁶¹ POCHE 1978, 63–64 srv. POCHE 1982, 496.

¹⁶² Přestože stavba byla roku 1932 dokončena, oficiální kolaudace se konala až v roce 1934.

¹⁶³ Rostislav ŠVÁCHA. In: VLČEK 1996, 528–529.

o rozšíření již kapacitně nevyhovujícího, významného českého pohřebiště vždy ztroskotaly. První z pokusů podnikl sám Antonín Wiehl, avšak zanedlouho Fanta předložil velkorysejší, bohatě pojaté řešení s kapacitou 260 nových míst, k němuž se po nezdaru ještě jednou vrátil nedlouho před svou smrtí, v roce 1950. Prováděny byly ovšem jen nutné kamenické opravy. Dnes je rozhodnuto stav hřbitova jakožto části národní kulturní památky nadále neměnit.¹⁶⁴

---

¹⁶⁴ Bořivoj NECHVÁTAL. In: BAŤKOVÁ 1998, 776–787.

Nad rámec uvedeného výčtu existuje celá řada blíže neurčených projektů, u kterých chybí kupříkladu jasná datace nebo informace, zda vůbec došlo k jejich realizaci.¹⁶⁵

časově či místně neurčeno:

- Návrh průčelí secesního domu (čp. 112, Spálená 55, Praha, Nové Město) se štukovou výzdobou Celdy Kloučka, pro stavitele Zábranského, dnešní sídlo firmy Zepter.¹⁶⁶
- Návrh domu pro Leona Bondyho, syna Bohumila Bondyho, na Zátorce (Praha, Bubeneč).
- Návrhy maleb průčelí „Sakařova“ domu (Praha, Karlín) prováděné Karlem Klusáčkem.
- Návrh a provedení úprav původně románské rotundy, v současnosti modlitebny Církve československé husitské, přiléhající k věži hradu v Týnci nad Sázavou (čp. 535, nádvoří Hodějovského, Týnec nad Sázavou).¹⁶⁷
- Úprava okolí kostela v Semilech, Zloucích.
- Fara v Chlumu (Chotěboř).
- Hospoda v Chrasti (čp. 174).

explicitně uvedeno jako neprovedené:

- Návrh na Zemské muzeum.
- Návrh na Justiční palác.¹⁶⁸
- Návrh kostela sv. Václava v Trutnově.¹⁶⁹
- Návrh farního kostela ve Veltrusech na objednávku hraběte Chotka.
- Návrh na kněžský seminář pro biskupa Josefa Doubravu (Hradec Králové).
- Návrh hřbitovního kostela v Přepychách, pro Křesťanskou akademii, včetně bohatého vnitřního vybavení, na kterém spolupracoval Karel Klusáček.¹⁷⁰
- Návrh hřbitovního kostela v Poděbradech.¹⁷¹
- Návrh pro podstavec jezdeckého pomníku sv. Václava, Bohuslava Schnircha (Václavské náměstí, Praha).¹⁷²

Kromě výše prezentovaného je Josef Fanta, jak již bylo v popisu fondu Muzea architektury a stavitelství NTM zmíněno, tvůrcem téměř nepřeberného množství dalších návrhů pro sgrafita, figurální meziokenní výplně, náhrobky, pomníky,¹⁷³ fontány, ale i nábytky a interiéry aj. Pokud bychom se měli pokusit Fantu alespoň ve stručnosti hodnotit jako umělce, je pro něj určující celoživotní snaha o ryze český projev. Také je zcela jistě autorem, který jasně odmítal přiřazení k stylovému proudu secese, přestože budovy Hlavního nádraží i Hlaholu svědčí o opaku. Ačkoli je mu přisuzováno, že ve své tvorbě nedokázal překročit stín historismu, stvořil jakousi verzi české

¹⁶⁵ Jde o návrhy nejčastěji přímo zmíněné v soupisu prozatím nedostupného fondu MAS NTM. Výčet rozhodně není úplný. Zvoleny byly ty položky, které se opakují i v jiných zdrojích.

¹⁶⁶ DVOŘÁK — Kamil DVOŘÁK: *Josef Fanta*. srv. LA PNP, rukopisný životopis Josefa Fanty, nepag. In: <http://www.archiweb.cz/josef-fanta>, vyhledáno 10. 11. 2013.

¹⁶⁷ POCHÉ 1982, 125.

¹⁶⁸ Josef CIBULKA: *Fanta Josef*. In: PODLAHA 1930, 31.

¹⁶⁹ srv. Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163.

¹⁷⁰ MAS NTM, arch. kart. 110, složka II.

¹⁷¹ Josef CIBULKA: *Fanta Josef*. In: PODLAHA 1930, 31.

¹⁷² Zakázku získal Josef Václav Myslbek.

¹⁷³ Jeho práce najdeme zejména na Slavíně, Olšanských hřbitovech nebo v Poděbradech, Kluku.

„...je autorem hrobek, jako Jeřábkovy na Vyšehradě, Matušovy, Brdlíkovy a Novákovy v arkádách téhož hřbitova, Hančovy, náhrobku F. Bílé a památníku Vrátka na Olšanech, kapitolní a Doubravovy hrobky na Pouchově u Hradce Králové, Hellichovy v Poděbradech.“ Josef CIBULKA: *Fanta Josef*. In: PODLAHA 1930, 31.

novorenesance, aplikoval dekorativní impresionismus a mnoho jiného, není cílem této práce jeho architektonický styl nějak konkrétně pojmenovat.

Podařilo se mu za sebou v každém případě zanechat neobvykle konzistentní dílo, v němž vyjma úplného závěru budeme jen s obtížemi hledat výrazné kvalitativní výkyvy. Dílo, do kterého vkládal pozornost věnovanou každému detailu a především respekt k zadanému tématu.

2.3 Vzpomínky

V této části jsou zařazeny dvě vzpomínky na Josefa Fantu. První, vyšlá v tisku ještě za architekta života k jeho stému jubileu,¹⁷⁴ z pera prof. PhDr. Václava Viléma Štecha ilustruje už tehdy cítěnou potřebu detailnějšího zpracování díla. Druhá, současná, pochází s rozhovorů s prof. PhDr. Pavlem Preissem, DrSc., jehož babička Gabriela Preissová byla blízkou přítelkyní Fantovy manželky Julie.¹⁷⁵

2.3.1 V. V. Štech

Takové klidné místo-zhuštěná Malá Strana ve své starobylosti a klidu. Ten dům ve Sněmovní ulici, kde žije architekt Josef Fanta, dýchá zevně i uvnitř poesíí minulosti. Ale na jeho majiteli nepoznáte stáří. Je mu dnes devadesát let, je tedy nestorem nejenom českých architektů, ale také výtvarníků. Nepozbyl však ani životního elánu ani ideální zanícenosti, které ho vždy vyznačovaly. Sleduje stále s účastí náš život, pracuje pořád ve Svatoboru,¹⁷⁶ chodí s mladickou svěžestí po Praze, a kdyby mu dovolily oči, kreslil by a psal tak, jako kreslil a psával po dlouhá desetiletí. Léta, která prožil, znamenají vlastně čas velikého přerodu národní společnosti, úžasný vývoj hospodářský a kulturní. Paměť profesora Fanty sahá až do dob, které už dávno považujeme za historické, a on sám se účastnil prací podniků, které jsou symbolickými stupni tohoto rozvoje národního celku.

Autor Wilsonova nádraží pomáhal už při stavbě Národního divadla, přispěl k výzdobě Rudolfina, byl mezi organizátory Jubilejní výstavy roku 1891 i Národopisné výstavy roku 1895. Byl přítelem Julia Zeyera, u něho zemřel přítel Bedřicha Smetany Srp-Debrnov.¹⁷⁷ Stavěl Hlávkovy koleje, vytyčil památník bitvy tří císařů na bojišti slavkovském, vychovával generace našich architektů na vysokém učení technickém, jehož je čestným doktorem. Má věru nač vzpomínati, a protože jeho paměť je pořád bystrá, upoutá šťastného návštěvníka na hodiny vypravováním o dobách a lidech, na něž se díváme s úctou historické perspektivy.

Vypsal kdysi sám vzpomínky na stavební boudu Národního divadla, kde zachoval nám zprávu o vzniku velikého památníku národního obrození. Je však třeba slyšet profesora Fantu přímo hovořit o lidech a poměrech tehdejších časů, aby výtvarná fakta slavné architektury ožila také lidmi, kteří ji stavěli a zdobili. Josef Fanta dostal se do budovnice Národního divadla (stávala u můstku vedoucího na Žofínský, dnes Slovanský ostrov) jako mladý technik v roce sedmdesátém osmém, tedy ve chvíli, kdy divadlo bylo zevně hotovo a pracovalo se na konstrukcích jeho vnitřků a kreslily se detaily výzdoby. Vzpomíná, že nejdříve propočítával a vytahoval perem železné konstrukce jeviště a hlediště spolu s inženýrem Kusým.¹⁷⁸ Potom se účastnil propracování výzdoby vnitřku. Jmenovitě dělal veliké výkresy ornamentů, které se potom propíchaly, obrýsovaly znovu úhlem a prováděly na místě. Tak kreslil strop, všechny detaily proscénia i profily dveří, mozaiku podlahy foyeru a podrobnosti všech těch zařízení a nábytku, které vytvářejí budově její ovzduší. Vzpomíná na lidi, kteří procházeli za tři léta jeho práce ateliérem Zítkovým a stavební kanceláří, umístěnou později přímo v divadle. Mluví o Tulkovi, roztomilém a jemném mladém muži, který byl nadšený zpěvák a hudebník, vypravuje o jeho prvních zkouškách na fresko. Byla to veliká hlava, kterou namaloval na kus omítky a usadil potom na místo v lodžii, aby mohla být posouzena její účinnost. A zase přechází hovor na Alše, jehož Zítek vlastně vyslal do Itálie, jak prováděl pokusný barevný karton Vlasti (patrně Trutnov). Šel do skutečné velikosti lunety rovnou z malého náčrtku, ani si nepomohl obvyklým čtverečkováním.

¹⁷⁴ VA PNP, f. 29 — V. V. ŠTECH: *Vzpomínka architekta Josefa Fanty*. In: Svobodné noviny 8. 12. 1946. Vzhledem k tomu, že jde s drobnými redakčními úpravami o přepis článku, je text uváděn v petitu.

¹⁷⁵ srv. PREISS 2012, 24-25. Pro účely této práce byl natočen rozhovor vlastní.

¹⁷⁶ Spolek Svatobor byl založen Františkem Palackým roku 1862 „k podpoře spisovatelů českých peněžními prostředky a k oslavení jejich památky.“

¹⁷⁷ Josef Srb-Debrnov (18. 9. 1836, Debrno-1. 9. 1904, Praha), český hudební historik a spisovatel.

¹⁷⁸ Stavitel Kusý převzal vedení stavby Národního divadla po F. Havlovi roku 1874.

Líčí živě, jak Aleš pozval mladého architekta do svého studentského bytu v Nerudově ulici a vykládal tam i potom U Karabinských¹⁷⁹ s nadšením o Indiánech, které tehdy studoval z německé literatury v universitní knihovně. A ukazoval „Živly“, recitoval Čelakovského, kterého uměl celého nazpaměť a zase se modlil latinský Otčenáš.

Profesor Fanta prožil intenzivně i katastrofu požáru a byl od počátku zaměstnán při pracích na rekonstrukci Národního divadla, takže je významným svědkem pro otázku konfliktu profesora Zítka se stavebním odborem Sboru pro zřízení Národního divadla. Začal výčitkami, že Zítek odnesl při požáru klíče divadla a rostl při jednání o změnách vnitřku i spory o honorář. Zítek sám do divadla už nevkročil. Říkal, že si nechce zkazit dojem. Právě v rozhodné době byl zasnouben a jeho svatba byla také jednou z příčin rozladění mezi architektem a veřejností, zvláště když odjel po svatbě s chotí do Itálie. Připravil sice před odjezdem plány, ale ty nevyhovovaly požadavkům Sboru, který chtěl zmenšit jeviště ve prospěch hlediště, aby bylo více míst. Zítek nepřipustil posunutí stěny proscénia a stále poukazoval na skromné rozměry jeviště tísňového vzadu budovou Prozatímního divadla. To byla zjevná příčina rozluky. Zítek prvotně chtěl, aby byl Josef Fanta stavbyvedoucím rekonstrukce, ale v té době se stal mladý architekt už asistentem profesora Schulze na české technice. (Zítek učil na technice německé.) Přece však pracoval ještě ve stavební kanceláři Sboru, takže i v dnešní architektuře vnitřku je jeho podíl značný.

Tehdy rozhodovalo ve stavebním odboru několik stavitelů, kteří chápali svoji funkci tak, že se považovali za vlastní projektanty. Souhra techniků kanceláře s funkcionáři odboru začínala váznout a změny navrhované staviteli z odboru ohrožovaly jednotu velikého díla. Jak říká profesor Fanta: byly to vesměs architektonické naivnosti, ale bylo nebezpečí, že budou provedeny. Rozhodující slovo měl ve Sboru dr. F. L. Rieger a tak ho upozornil před schůzí Sboru na tuto projekční činnost nekompetentních praktiků. Dr. Rieger pochopil nebezpečí a projevil i obavy před soukromou zjištěností. Nějaký čas se uvažovalo také o stavební firmě Fellner a Helmer,¹⁸⁰ která budovala tenkrát po Evropě divadla v sériích. Fanta namítl: „To přece nejde, aby nám stavěl divadlo Němec.“ „Což tedy architekt Münzberger?“ „Jediný, kdo by mohl tady pracovat, je profesor Schulz, bývalý Zítkův asistent, který s ním staví Rudolfinum.“ Dr. Rieger názor vyslechl, šel hned k Zítkovi a dotázal se ho na souhlas. Večer byla schůze stavebního odboru, které byl už Schulz přítomen. Také pro něho Fanta pracoval, ačkoliv dostal hned druhý den po schůzi od stavebního odboru výpověď. Dozvěděli se o jeho zákroku u dr. Riegra.

Tak se stalo, že poměry vnitřků zůstaly nezměněny, že nebylo pak nutno řešit místo pro 3500 diváků, jak chtěl stavební odbor a že došlo jen k novému propracování některých částí prostorů. Nově byl rozdělen strop, který Fanta zase celý prokreslil, byly změněny lóže přidáním postranic, rozřešena jinak úprava lóže královské a také poprsníky galerie. Změny znamenaly většinou bohatší provedení detailů.

U profesora Schulze působil pak jako asistent do roku 1888. Už tehdy pracoval mnoho malířsky, navrhoval a prováděl sgrafita na Rudolfinu, a později na jubilejní výstavě a ve dvoře Národního musea. Málo Pražanů ví, že je také autorem fresek na Wiehlově domě na Václavském náměstí, v revoluci poškozených, kde rozvedl některé scény Alšovy v bohatou dekoraci průčelí. Neví se, že dělal asi první komponovaný interiér soukromý, a to pro velkoobchodníka Bondyho v domě U Černé růže na Příkopech v roce 1888. Zapomíná se na interiér Obchodní komory provedený roku 1900 pro světovou výstavu pařížskou. Neví se ani o jiných dílech, která významně vyjadřují naše stavebnictví rozhraní devatenáctého a dvacátého století, tak jako se stává mladším generacím nezřetelným celé ovzduší velikého růstu, který nastal v dobách výstav Jubilejní a Národopisné. Ba často se také křivdí těm, kdož představovali tento tehdejší rozmach. Teprve v rozhovoru

¹⁷⁹Známý staročeský pivovar v Praze na Malé Straně, zrušený v roce 1923. http://www.geofiction.unas.cz/files/pivovary/pivovary_z.html, vyhledáno 6. 12. 2013.

¹⁸⁰Kvůli příznivým cenám byl architektonický ateliér, založený v roce 1873 Ferdinandem Fellnerem a Hermanem Helmerem, nesmírně populární na celém území Rakouska-Uherska.

s profesorem Fantou uvědomujeme si celý rozsah a důmysl zakladatelské činnosti Josefa Hlávky. Mluvívá se o něm jako o skrbílkovi, kdežto tento muž šetřil jen proto, aby mohl uvést v život instituce, kterých národ nejvíce potřeboval. Architekt Fanta stavěl jeho domy v Jungmannově ulici, stavěl jeho kolej a každá maličkost, kterou o něm uvádí, znova dokládá, jak šlechetné a velkorysé bylo Hlávkovovo úsilí. Jak promýšlel nutnost inteligence v národě, jak dbal o rovnoměrnou výchovu jejího dorostu, jak šetřil na sobě jenom proto, aby svůj majetek mohl odevzdat celku pro blaho jiných, k prospěchu nastupující generace.

Je toho mnoho, co může doktor Fanta říci o časech, kterým už nerozumíme. Každá jeho vzpomínka je zajímavá. Hovoříme s ním v prostředí naplněném starožitným nábytkem a obrazy, které je názorně připomíná. Na stěnách visí dary českých umělců věnované při šedesátce Bedřichu Smetanovi, jež zachránil kdysi před rozptýlením. Prohlížíme jeho kresby, náčrtky a plány, které znamenají celá desetiletí vývoje obrody českého uměleckého řemesla, při níž byl Fanta jeden z nejzaslouženějších pracovníků. Každá ta kresba i náčrt vyvolává nějaké jméno nebo významnou událost, a vždy tryská ze slov starého umělce oheň nadšení a lásky k domovině. Odcházíme z jeho domu s pocitem, že jsme si tam mnoho uvědomili, pochopili všelicos z toho, co bylo a stále ještě zůstává příznačným zjevem nebo vlastností našeho národního života. Neboť profesor a čestný doktor vysokého učení technického, architekt Josef Fanta zasahoval do jeho proudů bezmála sedmdesát let.

2.3.2 Pavel Preiss

Josefa Fantu jsem navštěvoval spolu se svým velmi blízkým přítelem Janem Cenefelsem na závěr svého studia či vlastně krátce po něm, už po doktorátu. To bylo ještě tak v letech padesátých, protože jsem ve svých 23 letech, do 2. prosince 1949, s pocitem, že mě bolševický býk funí do týla, rychle dokončoval doktorát. Krátce jsem si oddychnul a v roce 1950 nastoupil k pětápákům, tedy pomocným technickým praporům. Chodil jsem k němu strašně rád, ačkoliv jsem se nikdy touto dobou nezabýval a snad to bylo ke škodě. Mohl jsem se více vyptávat, více zapisovat, což jsem ostatně vzhledem k historickým okolnostem nedělal celoživotně v obavách z možného režimního postihu. Je velká škoda, že už není možné se přítele Cenefelse, který měl vždy naprosto fenomenální paměť, v tom jsme se jaksi doplňovali, zeptat přímo.

Josef Fanta byl tehdy, když jsem ho poznal jako „dědečka“, naprosto okouzující osobnost, ale pochopitelně nemohu soudit, jaký byl na škole, ačkoliv se o něm tvrdí, že byl dosti hádavý, že si prosazoval svou. Tehdy byl už poloslepý, patrně se stejnou diagnózou, jako je má vlastní.¹⁸¹ Bydlel v nejvyšším patře svého domu na Sněmovním náměstí a připravoval svým dámám, jak vždycky říkal, takové otýpky třísek na podpal ke kamnům, čímž se doopravdy bavil a měl jich tam nachystánu velkou spoustu. Dům se nenacházel v nijak skvělém stavu, čímž odrážel obrazně řečeno také jistý rozklad rodiny. J. Fanta, sám vdovec, zde žil jedině se svou záhy ovdovělou dcerou, překladatelkou Evou Horlivou, která se o něho starala. Ta nejstarší, rovněž překladatelka, Marie Fantová (Mafa), to byla taková postava pražské intelektuální bohémy, jejíž velice nelichotivou charakteristiku podal Václav Černý ve svých vzpomínkách, kdy jí vylíčil jako takovou „vopilou stařenu“ toulající se ulicemi. Dodržovala svou zvláštní zásadu, že přes den se nepije, ale potom vždycky večer se opila do němoty, měla prostě tento styl. Také se tuším provdala za pražského Němce, což byl pro J. Fantu jako nacionalistu hluboký šok. Jediného syna, snad také Josefa, mu zabili v první světové válce a více se o něm asi doma nehovořilo. Druhá dcera Barbora Kameníčková okamžitě v roce 1946 zdvihla i s rodinou celkem moudře kotvy a odjeli z republiky. Třetí dceru Evu Horlivou, ačkoliv právě ta o J. Fantu až do konce jeho života pečovala, jsem znal také celkem mizivě. Myslím, že můj otec jí znal poměrně dost dobře společensky, ale to bylo tak jediné, co si pamatuji.

Fantova manželka, Julie Fantová-Kusá, se blízce přátelila s mojí bábou, Gabrielou Preissovou, jelikož měla takové ty „národopisné“ zájmy, a tak se také stalo, že Josef Fanta se stal kmotrem mého otce při biřmování. To jsou v zásadě dvě věci, které naše rodiny spojovaly. Ostatně Fanta je autorem malé secesní vily v Jevanech, právě pro mou bábu. V té vile, soliterně stojící na planině nedaleko rybníka, jsem nikdy osobně nebyl, to už bylo dávno prodáno. Dnes je téměř k nepoznání rozšířena, z ulice je viditelná jen její zeď a ve známost vešla především díky sebevraždě známého skladatele Karla Svobody.

Čemu J. Fanta věnoval nesmírnou péči a osobní píli, bylo uspořádání vlastní pozůstalosti poté, co odešel předčasně na penzi po eskalaci sporu s Antonínem Engelem na pražské Technice. Pečlivě si svůj archiv schraňoval a myslím, že málokterá pozůstalost je zpracována takhle pečlivě jako tato.

Nevzpomínám si ani, že by nějak hovořil o nějakých svých přátelích, snad kromě Františka Bílka, se kterým se nerozešel v dobrém. V souvislosti s ním ostatně Fanta vždy říkal, že „mystici jsou na prachy“. Když tedy Bílek, který byl z povahy

---

¹⁸¹ *Degeneratio maculae luteae senilis*, tedy degenerativní změny makulární krajiny sítnice ve stáří.

oportunista, přešel k Církvi československé, jako tak mnozí, J. Fanta to vnímal velmi negativně. V zanícení kdysi předtím Bílek prohlásil, že „pro Krista by i matce vyťal políček“ a takto se to v přeneseném smyslu, u matky církve katolické, také podařilo. Fantova víra byla nesmírně hluboká, přijímal ji jako danou součást života, dýchal tím a oddanost katolické církvi, která u něj byla bezmezná, pokládal za naprostou samozřejmost.

Ačkoliv je zcela po právu označován jako architekt secesní, sám zařazení k secesi tvrdě odmítal se slovy „secese je přece vídeňská, toto je české umění,“ aniž pojem českého umění jakkoliv blíže definoval. Jeho motivace k tomuto prohlášení byla ale, troufám si říct, s odpouštěním, že to tak nazývám, primitivní. Prostě jiný argument nepřinášel. Bylo to jediné jeho hledisko v jakémsi těžko vysvětlitelném neustálém boji s Vídní. Popravdě nebyl žádným velkým myslitelem, nicméně nikdo mu nemůže upřít, že byl naopak velice tvůrčím umělcem, který si zažil svou vrcholnou slavnou periodu, stejně jako mnozí jiní. Pak i jeho tvorba poněkud zplaněla, a když ho nechali postavit Ministerstvo průmyslu a obchodu, tak je to architektura, která se dnes už prakticky vždy diskrétně opomíjí. Trochu jsem ji poznal, jelikož tam právě úřadoval můj otec a přestože se neslušelo, aby se rušil při práci, přece jen jsem za ním jednou nebo dvakrát zašel v době, kdy už jsem trochu vnímal, kam vcházím. Je to něco, po mém soudu, takového prapodivného co pro mě bylo dosti velkým zklamáním, i těmi interiéry.

Ale jak již bylo řečeno, já osobně jsem se setkával s člověkem velmi milým, na němž bylo ovšem vidět, že má promlčeno 50 let. I komisím, které mu chodily co chvíli přeměřovat byt, neustále opakoval „stavět, stavět, pánové, českého řemeslníka podporovat, ne do Vídně se obracet.“ On zapomínal kde je, zaznamenal sice rok 1948, jednoduše musel, kvůli stěhování a měření, ale jinak co se děje kolem něho nevnímal. I po letech ho uváděla do naprostého šoku vzpomínka na přítomnost písáčky v atelieru Jana Kotěry v Radešínské ulici. „Ti dnešní mladí architekti,“ tak pohrdlivě označil skupinu, do které byl tímto zařazen i Kotěra, který byl v době líčení příhody již dlouho po smrti. Jako jediný asistent prof. Josefa Zítka, jehož úkolem bylo nad rámec všech svých povinností ještě denně obstarávat kytici pro architektovu choť, jednoduše nedovedl porozumět potřebě asistentky.

3. Ornamenta ecclesiae

3.1 Pravidla pro zhotovování liturgického náčiní

I pokyny pro zhotovování chrámové výbavy mají zcela přirozeně svůj historický vývoj. Pro sledované období měla největší váhu pražská provinciální synoda svolaná Bedřichem kardinálem Schwarzenbergem 15. 7. 1860. Ta i přes značný časový odstup vycházela ze závěrů Tridentského koncilu (1545–1563),¹⁸² který sice doporučoval konání takovýchto setkání jednou ročně, avšak to se příliš nedělo, jak dokládá v Čechách první konané shromáždění svolané až v roce 1605. Po technické stránce je synoda svolávaná arcibiskupem shromážděním všech biskupů a její závěry jsou nejen právně závazné, nýbrž i vymahatelné a to až do jejich zneplatnění nebo nahrazení novými.

Synodální usnesení stojící v centru našeho zájmu byla po schvalovací proceduře v Římě vydána v roce 1864 jako samostatná publikace *O stavbách a náčiní chrámu Páně dle nařízení synody provinciální pražské od roku 1860*, jež měla sloužit jako návod pro duchovní, umělce, znalce i řemeslníky.¹⁸³ Obecně závěry sněmu posilují roli kultu Panny Marie, archanděla Michaela, andělů strážných, sv. Josefa, apoštolů, dále vyzdvihují modlitby Růžence a Anděl Páně. Skupinu doporučovaných světců tvoří Václav, Jan Nepomucký, Cyril, Metoděj, Vít, Vojtěch, Zikmund, Prokop, Benedikt a jeho druhové, Kosma, Damián, Norbert, Ludmila, Jan Sarkander a pozornost je znovu věnována otázce obnoveného kanonizačního řízení bl. Anežky.

Jedna z kapitol nabádá k aktivnímu zřizování spolků pro zvelebování chrámů a to jak klérem, tak laiky. Ideálně v každé diecézi by měl fungovat podobný spolek nejlépe pod dohledem samotného biskupa, který pomocí konzultací se znalcem, diecézním konzervátorem, bude garantovat dobrou úroveň církevního umění. Tato garance se měla dotýkat nejen výstavby nových svatostánků či jejich vnitřní výbavy, ale rovněž pokud možno také citlivých restauračních zákroků nenarušujících stylovou jednotu chrámů. Doporučuje se také zakládání diecézních muzeí. Je nutno konstatovat, že tyto požadavky jsou touženou teorií, jež nedošla naplnění na konci 19. stol., a ani současná praxe nepředstavuje výrazný posun.

Kapitola *O nádobách, rouchách a náčiní ke mši svaté / De fabrica et supellectili ecclesiastica* se zabývá pravidly pro zhotovování parament a precios. Kalichy se stabilním širokým podstavcem i pateny mají být vyrobeny z kvalitního stříbra, vnitřní prostor kupy má být dobře pozlacen. Pokud nedostačují prostředky, připouští se i kvalitně zlacená měď. U monstrancí se preferuje jejich gotická věžová podoba provedená ve stříbře, avšak minimálně část k uchycení proměněné hostie musí být zlacena. Pro ciboria platí povinnost užití stříbra přinejmenším v horní části, kde jsou uchovávány hostie. Mešní konvičky mají být křišťálové a není-li to možné, má se užít kvalitního čirého skla. Pro svícny se připouští využití mosazi či zvonoviny (pružného tvrdého bronzu). Za obecně platný princip lze tedy považovat, že částem nádob, které přijdou při mešním obřadu jakkoliv do styku s hostiemi či vínem určeným k proměnění, musí být věnována zvýšená pozornost a použity co možná nejvzácnější kovy tak, aby důstojnost materiálu i celková konstrukce odpovídaly významnosti úkonu. Obdobná

¹⁸² Podrobněji k tématu viz SKLENÁŘ 2013.

¹⁸³ *O stavbách a náčiní chrámu Páně dle nařízení synody provinciální pražské od roku 1860*, 1864. Jednotlivá ustanovení pojednávají *O stavbě, zachování a obnovení chrámů*, *O kaplích a soukromých modlitebnách*, *O vlastnostech oltářů a okrase jejich*, *O stánku vel. Svátosti oltářní*, *O náčiní k chrámu příslušném*, *O nádobách, rouchách a náčiní ke mši svaté*, *O sakristii*, *O přechovávání svatých olejů*, *O hřbitovech a hrobech*, *O ústavech k rozmnožení slávy chrámu božího*.

pravidla platí také pro paramenta, nicméně pokud chrám disponuje staršími textiliemi, smí je užívat, dokud dobře slouží svému účelu. Preferovaným materiálem je jednobarevná hedvábná tkanina respektující liturgické barvy,¹⁸⁴ dále sestupně damašek nebo alespoň nepřiliš tuhá kvalitní látka, které není běžně užíváno k jiným účelům, například lněná či konopná. Zvláštní péče je věnována ornátům jakožto slavnostnímu oděvu kněze. Kasule by měla být dostatečně dlouhá a krýt včetně ramen většinu knězova těla (stejně jako láska Boží), nemá být příliš vykrojená a centrální členění linií by mělo odkazovat na tvar kříže. Nedoporučuje se přehnané zdobení okrajů ani užívání krajek nebo kontrastního červeného vypodložení na spodních oděvech. Doporučuje se, aby pro celý soubor textilií byla objednáována jednotná látka. Vzhledem k tomu, že čistota parament reprezentuje čistotu Páně, je nezbytné se o vše pečlivě starat, pravidelně čistit a kontrolovat neporušenost stavu.¹⁸⁵

I přes vydaná, a tím pádem závazná, usnesení pražské provinciální synody i nadále praxe pokulhávala. Dalším z impulsů umocňujících naléhavost aplikování výše uvedených pravidel bylo publikování spisu *O reformě křesťanského umění v Čechách*, vydaného v Praze roku 1872 Antonínem Prokopem Schmittem, předsedou spolku pro zachování uměleckých památek *Vlastimil*. Po úvodním pojednání o slohovém vývoji architektury na našem území autor na základě vlastní zkušenosti obšírně popisuje stále trvající nešvary v nakládání s památkami křesťanského umění či při pořizování nových nekvalitních kusů. Konstatoval, že předměty nejsou jen nadále nevhodně skladovány, ale nedbá se na jejich jak uměleckou, tak historickou hodnotu. Původně kompaktní celky, například oltární, jsou navíc bez rozmyslu děleny, čímž ztrácejí svůj původní význam. Schmitt předkládá pestrou paletu konkrétních příkladů devastace památek, které jsou často bez znalosti věci druhotně využívány. Taktéž pranýřuje roztloukání starých náhrobníků do základů nových staveb, jejich užití jako schodišťových stupňů nebo rovnou jejich ničení. Spekulantů za účelem zisku prodávají cenné předměty do ciziny, z vysvěcených prostor se stávají kanceláře nebo dokonce hospodářské budovy, sochy, oltáře i obrazy jsou porůznu ořezávány či zcela nevhodně restaurovány nebo doplňovány fragmenty světských děl. Obšírně kritizuje současný vztah k interiéru s tím, že není vůle k rozpoznání hodnoty historické podoby a interiéry staveb jsou v tomto duchu často pouze nevhodně bíleny. Doplnky nerespektují stylovou jednotu a už vůbec ne kvalitativní nároky na liturgickou výbavu. Ve výčtu bychom mohli dále pokračovat bohužel s tím, že dnes je tento stav nadále aktuální. Nicméně autor nezůstává jen u kritiky, ale nabízí i řešení. Připomíná právě synodu z roku 1860 a její závěry, které nejsou dostatečně naplňovány. Obranu proti nevhodným zásahům vidí v kvalitních soupisových pracích zvyšujících stupeň poznání problematiky, v publikační osvětové činnosti a především ve stanovení jasných pokynů pro záchranu starých a pořizování nových kusů křesťanského umění. Nepodceňuje ani úlohu diecézních spolků, které by neměly fungovat pouze v akademické rovině. Na druhou stranu ovšem uznává nutnost teoretického základu a navrhuje zřízení příslušných docentur při bohosloveckých fakultách, které by reflektovaly celoevropské trendy. Právě soustavné vzdělávání odborníků i laické veřejnosti a aktivní spolková činnost

¹⁸⁴ Bílá (Velikonoce, Vánoce, zvláště významné slavnosti, svátky světců mimo mučednických aj.), zlatá (není přímo liturgickou barvou, ale užívá se jí pro slavnostní účely ve spojení s bílou), červená (Květná neděle, Velký pátek, svátky utrpení Páně, svátky apoštolů, mučedníků, seslání Ducha svatého), zelená (liturgické mezidobí), fialová (advent, půst, mše za zemřelé), růžová (radostné události–3. neděle adventní, 4. neděle postní), černá (mše za zemřelé, eventuálně Dušičky a Velký pátek).

¹⁸⁵ Více k otázce Pražské synody viz PETRÁČEK 2006, 27–58.

mají zajistit správný směr při péči o starší památky či při nových zadáních. Všechna až dosud uvedená pravidla a principy si vzala za své v Praze nově vzniklá Křesťanská akademie, o níž bude řeč v následující kapitole.

Pokud hovoříme o církevních pravidlech ovlivňujících mimo jiné použití parament a precios, nelze vynechat II. vatikánský koncil. Toto biskupské shromáždění sice proběhlo až mezi lety 1962–1965, ovšem na pozdější osud starších uměleckých předmětů mělo značný vliv. Kromě jiného vydala vatikánská synoda i *Konstituci o posvátné liturgii/Sacrosanctum Consilium*,¹⁸⁶ kterou v kapitole 7 vymezila pravidla sakrální a liturgické výbavy. Doporučení mají poměrně obecný charakter. Nalezneme zde apel na pravdivost, důstojnost, uměřenost, vhodnost, soulad s vírou či ušlechtilou krásu nejen v materiálu, ale i v tématech. Nad těmito aspekty má bdít odborná diecézní komise pro sakrální umění. Mimo to je zde možné číst výzvu k zřízení odpovídajících vzdělávacích institucí pro umělce s důrazem na praktičnost. Tato ustanovení ovšem mohou být v jednotlivých zemích přizpůsobena místním potřebám a zvyklostem tak, aby nedocházelo ke zbytečným škodám nebo rušení tradic.¹⁸⁷ Paradoxně nejvýznamněji se v praktickém životě projevila formulace „*obřady at' se vyznačují vznešenou jednoduchostí*.“ Žádané zjednodušení liturgie vedlo k masovému opouštění německé barokní podoby ornátu tzv. basičky ve prospěch prostšího gotického stříhu. Využívány přestaly být i jiné díly paramentních souborů, například manipuly. Ačkoliv žádná regule výslovně nezakazuje ten který druh oděvů, následkem změněného vkusu byly pocitově „nepotřebné“ součásti často velmi nešetrně likvidovány a v lepším případě pouze odkládány na dna skříní. Stejný osud potkal také řadu textilií černé barvy, ačkoliv ani jejich použití při smutečních obřadech není výslovně zakázáno. Konečně úprava liturgie, kdy kněz slouží mši čelem k věřícím, znamenala přesunutí výzdoby ornátů na pektorální strany a bohatě zdobené dorsální části, z doby, kdy kněz sloužil naopak zády k lidu, ztratily na logice.

Nacházíme-li výjimečně kompaktní paramentní celky, jde bez nadsázky o malý zázrak, vezmeme-li v úvahu, že čelily i mnoha dalším, často velmi smutným, historickým okolnostem. U kovových předmětů typu svícnu, kalichu nebo monstrance je největším handicapem jejich snadná přenositelnost. Často skvělé soubory dohledáváme dnes jen v torzech. Drancování kostelních inventářů předměty v mnoha případech dovedlo do rukou soukromých sběratelů a ani případy, kdy došlo k jejich zničení, poněvadž pro jejich sešlý stav nebyly adekvátně oceněny a zhodnoceny, nejsou řídké. Tady cítíme povinnost zdůraznit, že sakrální či přímo liturgický předmět, je-li vytržen z prostředí k tomu určenému, pozbývá většinu ze svého smyslu. Pokud již z nejrůznějších důvodů dále nemůže být užíván, zůstává i tak nadále bohoslužebným předmětem, cennou památkou historie církevního rituálu a samozřejmě uměleckým dílem. Toto jsou hodnoty, které by vždy měly být s ohledem na artefakt zohledněny.

¹⁸⁶ Dokumenty II. vatikánského koncilu jsou dostupné ve třinácti jazycích na stránkách Vatikánského archivu: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19631204_sacrosanctum-concilium_cs.html, vyhledáno 17. 2. 2014.

¹⁸⁷ Konkrétní pokyny i pro dnešní dobu nalezneme v aktuální edici *Všeobecných pokynů k římskému misálu*, dostupné na: <http://tisk.cirkev.cz/dokumenty/v-eobecne-pokyny-k-rimskemu-misalu/>, ověřováno 21. 4. 2014.

3.2 Academia Christiana

Křesťanská akademie v Praze, „nejstarší kulturní instituce založená pro pěstování věd a umění v duchu katolické církve, ... jakož i pro uchování a zvelebení uměleckých a historických památek církevních“,¹⁸⁸ vznikla roku 1875 jako přidružený podnik družstevní Svatováclavské záložny pod vedením katolického kněze a politika, vyšehradského kanovníka, ThDr. Mikuláše Karlacha.¹⁸⁹ Tento neúnavný organizátor celé řady církevních i vlasteneckých aktivit stál nejen u zrodu Svatováclavské záložny, ale také byl jednou z figur policejního vyšetřování jejího neveselého konce, ačkoliv sám přímo obžalován nebyl.¹⁹⁰

15. 6. 1875 schválila vláda navržené stanovy Akademie a již 15. 8. na první valné hromadě bylo oznámeno, že je přihlášeno 200 členů.¹⁹¹ Předsedou byl zvolen bývalý ministr kultu a vyučování Předlitavska, etnograf a literární historik Josef Jireček, místopředsedou pak Mikuláš Karlach. Ve výboru figurovali dále prof. František Saleský kardinál Bauer, architekt Antonín Viktor Barvitijs, vinohradský duchovní se zájmem o hudbu Ferdinand Josef Lehner, malíř a archeolog Josef Vojtěch Hellich, teolog Klement Borový, malíř František Sequens, Edmund Langer, aj. Předseda Jireček ovšem velmi záhy rezignoval a na jeho místo postoupil M. Karlach, postu místopředsedy se ujal J. V. Hellich. Ve výboru v následujících letech působili také František hrabě kardinál Schönborn, František Borgia Krásl, architekt Josef Mocker, kanovník Vyšehradské kapituly Eduard Šittler a mnozí další.¹⁹²

V případě Křesťanské akademie se jednalo o naprosto unikátní, po organizační stránce nesmírně pokrokovou organizaci, která neměla v době svého vzniku kvalitativně odpovídající paralelu. Jejím hlavním cílem bylo pečovat vhodnými restaurátorskými a konzervátorskými zásahy o starší památky církevního umění, a dbát o zvyšování řemeslné úrovně při výrobě nových předmětů schopných konkurovat umělecky nepřilíživě hodnotné sériové produkci, což velmi přesně sleduje myšlenky Gottfrieda Sempera nebo anglického hnutí Arts & Crafts. Inspiračně se Křesťanská akademie nijak výrazně neomezovala. Hlásila se k románskému umění, gotice, renesanci, baroku, nizozemské malbě, nazarenismu i dalším směrům. Instituce disponovala také vlastní sbírkou historických liturgických předmětů, která sloužila jako inspirační vzorník pro soudobé tvůrce.

Při svém vzniku měla Akademie čtyři obory: vědecký, pro literaturu a vědu křesťanskou; hudební, proměněný v roce 1888 na Obecnou jednotu Cyrillskou;¹⁹³ archeologický;¹⁹⁴ výtvarný, zaměřený na liturgické umění.

¹⁸⁸ Leták Křesťanské akademie dostupný na: cyril.psalterium.cz/source/1924/CRL-1924-084.rtf?PHPSESSID=515358dabc9c89564d1a20057cbd033f, vyhledáno 15. 12. 2013.

¹⁸⁹ PETRASOVÁ 2006, 259.

¹⁹⁰ Záložna, vzniklá na popud Mikuláše Karlacha a prof. Klementa Borového, fungovala v letech 1872–1902. Přes zdánlivou prosperitu se objevovaly spekulace o čistotě transakcí, zejména úvěrů. V jejím vedení se kromě Karlacha objevili Jan Drozd, Václav Kohout či Josef Ort, po jehož smrti začaly ve velkém narůstat pochybnosti o fungování do té doby důvěryhodné instituce, které posléze vedly k prokázání zpronevěry, k pádu záložny a také skandálnímu soudnímu procesu. O celé kauze obšírně referoval tisk. *Katastrofa Svatováclavské záložny před soudem (na pokračování)*. In: Národní listy, roč. 43, (čísla 322–340 aj.). vyhledáváno průběžně: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowVolume.do?it=&id=12405>.

¹⁹¹ V roce 1877 to už bylo 3040 členů!

¹⁹² Josef HAMRŠMÍD: *Akademie křesťanská v Praze*. In: TUMPACH/PODLAHA 1912, 199.

¹⁹³ „...otevřeme-li první knihu spolkových protokolů, čteme na první stránce, že 3. prosince r. 1875 konala se konstituující I. schůze výboru hudební sekce „Akademie Křesťanské v Praze.“ Této přítomni byli: místopředseda „Akademie“ Dr. Karlach a všichni členové hudební sekce: Lehner, Langer,

V samotném Odboru výtvarném,¹⁹⁵ spojeném od roku 1888 s archeologickým do Uměleckého odboru, se mezi lety 1890–1914 vystřídaly dvě generace tvůrců. K první, zakladatelské, se řadí malíři Josef Vojtěch Hellich, František Sequens, architekti Antonín Barvitijs, Josef Mocker a Antonín Baum, sochař Ludvík Šimek, duchovní Ferdinand Josef Lehner, Edmund Langer, známý fotograf Jindřich Eckert a další.¹⁹⁶ Křesťanská akademie měla rovněž velmi těsné napojení na pražskou výtvarnou akademii, kde po nějakou dobu fungoval atelier církevní malby.¹⁹⁷ Členové této první generace soustředili z počátku své síly k romantickému navracení výrobních principů středověkých dílen a teprve posléze začali obohacovat svá, na počátku přísně puristická hlediska kupříkladu o novorenesanci. Snad nejprogresivněji se projevil Antonín Barvitijs při navrhování vzorových slohově neutrálních předmětů, čemuž se posléze věnovali i další členové, včetně Josefa Fanty. Typizované liturgické náčiní mělo pod kurátorským dohledem malíře Josefa V. Hellicha zřízenou stálou expozici ve Svatováclavské záložně. Zde si případný zájemce podle distribuovaného katalogu zvolil požadovaný artikl, který bylo možno vyhotovit také v nákladnějším provedení. Vše záviselo pouze na finančních možnostech objednavatele. Typové předměty nabízely varianty nejen v nákladnosti provedení, ale i stylu (románskou, gotickou, renesanční, barokní), což umožňovalo nerušivé začlenění předmětů do historických interiérů slohově odpovídajících staveb. Hlavním cílem v produkci chrámové výbavy bylo dosažení co největšího souladu s liturgickými předpisy za současného zachování vysokého uměleckého standardu. Šlo tedy o přístup nesmírně moderní, který i při výběru „minimální“ varianty garantoval velmi dobrou výtvarnou úroveň.

Rok po vzniku Křesťanské akademie byl na popud Edmunda Langer 1. 6. 1876 založen specializovaný Paramentní ústav (PUKA), zaměřený už z podstaty svého názvu na výrobu „správných“ liturgických oděvů. Nově vzniklému ústavu pod vedením nesmírně schopné Augustiny Rosenkranzové vděčí řada kostelů jak za zachování historických, tak za výrobu nových liturgických textilií. Poněkud neumělé restaurátorské zásahy nebyly sice na odborné úrovni odpovídající dnešnímu poznání, nicméně zájem o tyto služby dokládá zvýšený zájem objednatelů o zachování starších parament, a to nejen z důvodu vysoké pořizovací ceny nového kusu, ale jistě také kvůli spatřované estetické hodnotě. Nedostačující prameny mají ovšem za následek, že až na výjimky zůstávají jeho zaměstnanci, především ženy-vyšívačky, v naprosté anonymitě. Poradní roli při organizaci práce v ústavu zastávali Edmund Langer, Eduard Šittler, prof. Josef Vajs či převor Řádu maltézských rytířů Josef Hamršmíd.¹⁹⁸ Není ani třeba zdůrazňovat, jak velkým štěstím bylo, že v budově Svatováclavské záložny, kde sídlil i Paramentní ústav, si zřídil pracovnu právě Josef Fanta.

Druhou generaci Uměleckého odboru představují kromě Josefa Fanty, architekt Kamil Hilbert, sochaři Jan Kastner, Čeněk Vosmík, malíři Emanuel Dítě, Karel Ludvík

---

Luksch, Förster, Skuherský, Starý, Ekert. — Předsedou zvolen Ferdinand Lehner, kooperátor v Karlíně a redaktor „Cecilie“, místopředsedou Josef Förster, ředitel kůru u sv. Vojtěcha, jednatelem Frant. Ekert, kaplan u sv. Vojtěcha, pokladníkem Edmund Langer, farář, katecheta u Voršilek, zástupcem v ředit. Akademie prof. Skuherský....“ *Ferdinand J. Lehner, zakladatel Cyrila a Obec. Jednoty Cyrilské. K dvacátému výročí jeho úmrtí.* In: Cyril, roč. 1934, 99–101. Tento výčet jmen dokládá provázanost jednotlivých odborů.

¹⁹⁴ V roce 1888 se spojil s odborem výtvarným a stojí za prvním pokusem o soupis památek-na vydání se bohužel nenašly finanční prostředky.

¹⁹⁵ Stanovy uveřejněny In: Method, 1876, 10–11.

¹⁹⁶ srv. Josef HAMRŠMÍD: *Akademie křesťanská v Praze.* In: TUMPACH/PODLAHA 1912, 199.

¹⁹⁷ Podrobněji JIRÁSKO/KOTALÍK 2006, 195–225.

¹⁹⁸ Josef HAMRŠMÍD: *Akademie křesťanská v Praze.* In: TUMPACH/PODLAHA 1912, 199–200.

Klusáček, Zikmund Rudl nebo František Urban.¹⁹⁹ S nimi přišel odklon od purismu a prosazování linie, jejímž cílem bylo vytvářet díla odpovídající době svého vzniku s menším podílem historismů. Už dříve zmíněná „neslohová“ tvorba Antonína Barvitia se stala platformou, která dala vzniknout z dnešního pohledu stylově čistým předmětům se skutečně moderním vyzněním. Zejména dílo Josefa Fanty, jakkoliv se často vyznačuje kombinacemi historizujících prvků, vykazuje tyto stylové tendence, avšak najdeme v něm ve zvýšené míře i secesní tvarosloví.²⁰⁰

„Nejvíce se věnoval paramentice a církevnímu zlatnictví a zvláště ve výzdobě liturgických rouch mohla se uplatnit jeho neumdlévající dekorativní tvořivost. Jeho zásluhou povznesl se paramentní ústav křesťanské akademie na úroveň umělecké a technické zdatnosti, jež nemá rovné v Evropě. Není to jen ušlechtilá dekorativní malebnost, která poutá v jeho díle. Fanta miluje vždy přiléhavou náboženskou a tvárnou významnost a jeho návrhy jsou plny ducha tajemné symboliky, opravdovosti a hluboké vážnosti.“²⁰¹

Velkým přínosem výtvarného odboru je pedagogický přístup ke školení řemeslníků s cílem neustálého zvyšování kvality práce podle precizních nákresů a zároveň tříbení jejich výtvarného cítění. Touto filosofií dosáhla Akademie u své produkce skutečně špičkové úrovně a výrazové čistoty, čímž převýšila o několik úrovní běžnou tovární produkci. Výtvarný odbor představil činnost Křesťanské akademie kromě drobnějších akcí také na Jubilejní výstavě pražské obchodní komory v roce 1908, kde prezentoval vlastní produkci v kapli navržené pouze pro tuto příležitost architektem Kamilem Hilbertem.²⁰²

Fungování Křesťanské akademie je spojeno také s čilou časopiseckou aktivitou. Vědecký odbor reprezentoval *Věštník společnosti sv. Cyrila a Methoděje*, hudební odbor měl periodikum *Cyrrill*, výtvarný potom *Method* a pro německé členy pod vedením Edmunda Langerera cizojazyčný *Christliche Akademie*. Členové kromě toho přispívali do *Časopisu katolického duchovenstva*.²⁰³ Nejpodstatnější z těchto periodik je konzervativní *Method*, trpící ovšem už od svého počátku soustavným nedostatkem financí. V důsledku toho se v něm nedočkáme ani jediné reprodukce, ačkoliv je na konci každého čísla otisknut přesný výčet realizovaných prací za uplynulý měsíc. Časopis ukončil svou činnost v roce 1903.²⁰⁴ Nedostatek finančních prostředků celkově výrazně utlumil i jinak nemalé vydavatelské ambice Akademie-samostatné publikace, encyklopedie teologických věd aj.²⁰⁵

Křesťanská akademie, která úspěšně participovala na výstavách či množství rekonstrukčních projektů²⁰⁶ prvořadého významu, se během svého fungování (1875–1950) zasloužila o zachování obrovského souboru liturgických předmětů, koncipovala na objednávku jednotné výzdobné programy, nově vybavovala celé kostelní interiéry, podporovala českou výrobu liturgických látek aj. Kupříkladu

¹⁹⁹ CIBULKA 1924/1925, 583.

²⁰⁰ srv. JANATOVÁ 2005, 37–54.

²⁰¹ Josef CIBULKA: *Fanta Josef*. In: PODLAHA 1930, 31.

²⁰² Josef HAMRŠMÍD: *Akademie křesťanská v Praze*. In: TUMPACH/PODLAHA 1912, 199–200. V roce 1912 byl protektorem KA Leo kardinál Skrbenský, předsedou Uměleckého odboru Kamil Hilbert, místopředsedou a komisařem PU Josef Hamršmíd a jednatelem Eduard Šittler.

²⁰³ FILIP 2004, 21.

²⁰⁴ PETRASOVÁ 2006, 264.

²⁰⁵ Josef HAMRŠMÍD: *Akademie křesťanská v Praze*. In: TUMPACH/PODLAHA 1912, 199.

²⁰⁶ Svatovítská katedrála, kostel sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, kostel sv. Ludmily na Vinohradech; mimo Prahu – Karlštejn, sv. Barbora v Kutné Hoře a další.

pro Vyšehradskou kapitolu se Akademie, díky spojení s osobou kanovníka Karlacha,²⁰⁷ stala téměř výhradním dodavatelem dodnes používaného liturgického stříbra, alpaky a bronzů. Zasloužila se o rozvoj odvětví náboženského užitého umění jako takového a posunula vnímání církevních staveb od puristických dogmat k modernější koncepci „živoucí památky“,²⁰⁸ která je schopna spojovat doklady uplynulých slohových etap s novými prvky.²⁰⁹

3.3 Umělečtí řemeslníci

Zde vybíráme tři zlatnické mistry-Frantu Anýže, Heinricha Grünfelda a Josefa Hirsche II., jejichž jména se v souvislosti s návrhy Josefa Fanty objevují nejen na nejvýznamnějších zakázkách ale také nejčastěji. Jediným kritériem pro výběr řemeslníků, vyjma co nejvyšší úrovně řemesla, byla jejich česká národnost a dílna umístěná kvůli možnosti užší spolupráce pokud možno v Praze. Kromě následně uvedených je jako spolupracovník architekta Fanty opakovaně zmiňován pražský řezbář František Liška a turnovský brusič kamenů Petr Šlechta.

Prvním a také nejznámějším Fantovým spolupracovníkem je **Franta Anýž** (1876–1934). Tento vynikající pražský designér šperků a svítidel, cizelér, medailér, kovolijec, jakož i nesmírně schopný podnikatel pocházel z vesničky Svatá dobrotivá u Zaječova. Učení v oboru litiny dokončil v Komárově a posléze absolvoval Uměleckoprůmyslovou školu v Praze v ateliérech Emanuela Nováka a Celdy Kloučka. Založil a provozoval úspěšný Umělecký ateliér pro průmyslové práce kovové a zbudoval vysoce moderní závod umělecké kovovýroby ZUKOV, specializovaný na monumentální pomníky. Podílel se na dekoratérské výbavě prestižních architektur, jakými byli kupříkladu dostavba katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha, Fantovo Hlavní nádraží, Mohyla míru, Kotěrovy Národní domy v Prostějově a na pražském Smíchově, Obecní dům v Praze aj. Jako medailér spolupracoval s předními představiteli oboru, Stanislavem Suchardou či Vincencem Makovským. Jeho vlastní tvorba, charakteristická typickými ostře modelovanými rostlinnými motivy často v kombinaci s ženskými tvářemi (maskarony), je špičkovou ukázkou českého příspěvku k secesnímu stylu. Práce jsou značeny monogramem **FA**.²¹⁰

Druhým příkladem je pražská zlatnická a klenotnická firma **Heinrich Grünfeld starší a mladší**. Otec se synem vybudovali v Praze prosperující závod vysoké úrovně se specializací na preciosy. V jeho produkci tvořil dlouho hlavní linii historismus a teprve Jindřich/Heinrich Grünfeld mladší dovedl ve spolupráci s Křesťanskou akademií produkci ke stylově čistšímu, jednoduššímu vyznění. Dílna pracovala pro Svatovítskou kapitolu, pražské i olomoucké arcibiskupství, emauzský benediktinský klášter v Praze nebo litoměřické biskupství. Podle návrhů zejména první generace Křesťanské akademie zastoupené architekty Josefem Mockerem a Kamilem Hilbertem vznikaly skvělé ukázky kalichů, monstrancí a mnoha dalšího. Firma byla v provozu až do roku 1952. Práce jsou značeny monogramem **HG**, případně **H. Grünfeld**.²¹¹

Posledním z častých Fantových spolupracovníků je **Josef Hirsch II**, absolvent pražské zlatnické školy, činný mezi lety 1880 a 1905 jako cizelér a stříbrník. S architektem se seznámil nejpozději při realizaci českého interiéru pro světovou

²⁰⁷ STEHLÍKOVÁ 2001, 206–207.

²⁰⁸ CIBULKA 1924/1925, 583.

²⁰⁹ sv. POSPÍŠILOVÁ 2009, 45–47, kapitola 5.2.2, pojednávající o Křesťanské akademii, která byla přepracována a rozšířena.

²¹⁰ STEHLÍKOVÁ 2003, 32–33. Podrobněji KŘÍŽOVÁ/PAULY/OMAR 2004.

²¹¹ STEHLÍKOVÁ 2003, 158.

výstavu v Paříži k roku 1900, kde pracoval na provedení architektonických návrhů. Josef Hirsch se rozsahem své produkce nemůže v žádném případě rovnat předchozím dvěma. Zastupuje zde ovšem podstatný, J. Fantou preferovaný typ „malého českého řemeslníka,“ které s velkou oblibou podporoval, vyhovovala-li jejich díla vysokým kvalitativním nárokům. Práce jsou značeny monogramem **JH**.²¹²

S tvorbou Křesťanské akademie obecně bývají spojována také jména bratrů Emanuela a Jindřicha Kautsche, Aloise Kettnera nebo Jana Tenglera. Zejména posledně jmenovaný zlatník Jan Tengler i jeho synové Jan s Aloisem zasáhli významně do produkce Akademie, když vedli její zlatnickou dílnu, která přečkala dokonce zrušení živností a znárodnění v roce 1950. Jako *Charita, chrámová služba* fungovala až do roku 1990!²¹³

Není cílem jakkoliv upozadovat uměleckořemeslný vklad při výrobě parament, ale jak již bylo výše zmíněno, jsou zhotovovatelé, tedy spíše zhotovovatelky těchto děl až na jedinou výjimku u svatohorského souboru zcela anonymní.

---

²¹² STEHLÍKOVÁ 2003, 174.

²¹³ STEHLÍKOVÁ 2003, 259.

4. „I nejhudší chrám ať zdoben je unikáty“²¹⁴

V této kapitole prezentujeme vybrané kolekce návrhů parament a precios, jejichž množství je pro architekta až překvapující. V roce 1934 charakterizoval Josef Fanta své zaměření a zájmy pro kulturní adresář takto: „činnost výtvarná v oboru veřejných, soukromých a pomníkových staveb a v oboru uměleckých řemesel, zvl. tkanin a výšivek bohoslužebných. Oprava a úprava starých staveb středověkých a renesančních.“²¹⁵ Z toho je jasně patrné, že v rámci své vlastní tvorby řadil navrhování uměleckořemeslných předmětů na čestné místo a preciznost, s níž jsou nákresy prováděny, to jen potvrzuje.

Jak již bylo dříve zmíněno pozornost je věnována především Sběrce užité grafiky a fotografie Umělecko-průmyslového muzea v Praze (SUGaF UPM). Díky Fantově metodičnosti a péli při pořádání vlastní pozůstalosti je možné s velkou mírou jistoty konstatovat, že vyjma nedostupného fondu Muzea architektury a stavitelství národního technického muzea (MAS NTM) je zde soustředěna většina dochovaných návrhů sakrálního užitého umění. Za zachování celého fondu, který čítá několik set kusů, vděčíme vyjma autora samotného i druhému řediteli UPM, Františku Adolfovi Borovskému.²¹⁶ Při návštěvě dílny zlatníka Heinricha Grünfelda jej zaujal náležitě opotřebovaný nákres monstrance.

„Pokládal jej za kresbu starou, zvěděl však, že je to Fantův dílenský výkres monstrance, objednané křesťanskou akademií. Příležitostně otázal se Borovský Fanty, co dělá s těmito výkresy, dle nichž se v dílnách pracují umělecko-průmyslové předměty. Když slyšel, že často velmi poškozené nákresy jsou-li vůbec vráceny-obyčejně trhá, ničí a vyhazuje, řekl umělci, že takové nákresy, z nichž jeden viděl u Grünfelda sluší uchovati jako dokument doby; že jsou svědectvím kulturnosti Prahy, že o kultuře národa nesvědčí jen literatura, nýbrž i dovednost řemeslných dílen. Umělec dal příteli za pravdu a dílenské nákresy, dle nichž se hotovily kalichy, ciboria apod. a malby, dle nichž se v parlamentním ústavu křesť. Akademie šilo, nákresy a návrhy nábytku, nákresy prací tepaných a kovaných nejen žádal z dílen zpět, ale doplnil je návrhy věcí, které nebyly provedeny, a jichž měl vždy hojně.“²¹⁷

Tato informace prakticky znamená, že je nutno předpokládat určitou ztrátu dochovaných návrhů z let předcházejících rozmluvě Josefa Fanty s Františkem Borovským. Na druhou stranu J. Fanta při své pečlivé povaze uchovával i přípravné kresby a tak eventuální nevratné poškození prováděcího výkresu předaného k dílenskému provedení nemusí nutně představovat početně významnou skupinu.

Co tedy vlastně rozsáhlý fond Josefa Fanty v SUGaF UPM nabízí? Konvolut návrhů a prováděcích výkresů vytvořených pevnou linií s nezpochybnitelnou kreslířskou bravurou, která dosvědčuje oprávněnost prvotní inklinace autora k malířství. Stylově kresby oscilují mezi čistým historismem, progresivní secesní linkou, byť je v řadě případů uplatňována ve srovnání se světem opožděně, a eklektickou skladebností -to vše při hledání ryze „českého“ výtvarného projevu. Právě zmíněný skladebný princip má však někdy za následek jistou roztříštěnost snižující celkový účinek díla. Z precios jsou zde kalichy, monstrance, ciboria, relikviáře, pyxidy, svícny či kropenky. Materiálem je z valné většiny v ohni zlacené stříbro, zlacená měď, řidčeji méně nákladný zlacený bronz, dále čisté stříbro nebo stříbřený bronz. Je užito celé škály

²¹⁴ HRUDKA 1936, 4. Do titulu byla zvolena slova Josefa Fanty dokládající fakt, že pro něj neexistovaly pouze prestižní zakázky, ale že stejnou péči věnoval drobnějším pracím či dílenské produkci.

²¹⁵ Pavel VLČEK/Jiří HILMERA. In: VLČEK 2004, 163

²¹⁶ Ředitelem UPM v letech 1911–1914.

²¹⁷ LA PNP, rukopisný životopis Josefa Fanty, nepag.

výzdobných technik, často jsou předměty osazovány drahokamy a polodrahokamy, hojně je uplatňován email. Pokud jde o náročnost zpracování, pohybujeme se od běžné produkce „katalogových předmětů,“ což se týká zejména kalichů, které byly určeny pro dovybavení nekompletních chrámových souborů, přes výtvarně jednotné programy pro chrámy nové až po naprosto unikátní solitéry. Do této skupiny patří votivní či memorabilní kusy vzniklé na přímou objednávku nebo například korunky pro zázračné mariánské sošky, o nichž bude řeč později. U parament, u kterých jde většinou o celé komplety s jednotící výtvarnou myšlenkou, nacházíme samostatné návrhy spíše u kasulí a miter. Ale ani zde nechybí jednotliviny v podobě doplňků starých sad, které logicky respektují ideu dříve vzniklého celku. K dispozici je tedy velké množství kasulí, dalmatik, pluviálů i drobných částí typu vel, burs nebo pall. Látkám jasně dominuje hedvábí, damašek, brokát a současně ty nejluxusnější vyšívací materiály jako barevné hedvábí, buliony, dracouny a zdobné prvky, jakými jsou, kovové lamely, pajetky, zlaté stáčené šňůry aj. Návrhy liturgických tkanin jsou často rozkreslovány do velkých podrobností, aniž by bylo přesně určeno, k jakému paramentu náleží, což značně znesnadňuje jejich evidenci (katalogizaci??). Současně jen málo návrhů nese jasnou dataci a jejich určení vyžaduje další archivní průzkumy. Kromě parament a precios jsou ve fondu rovněž návrhy praporů, korouhví, celých oltářních sestav nebo obrazových rámců.

Výzdobný aparát využívá kromě přirozeně akcentovaných postav Krista a Panny Marie včetně související symboliky, motivy čtyř evangelistů, klade důraz na české světecké postavy a bohatě uplatňuje florální témata (vinná réva, chrpy, akant, růže, oliva, klasy, lilie). Secesní tón nejsilněji zaznívá v kouřové dynamické linii, s níž se setkáváme na více dílech, poprvé zřejmě na antependiu pro světovou výstavu v Paříži v roce 1900. Asi nejoblíbenějším prvkem je pak eucharistický motiv pelikána krmícího vlastní krví mláďata. Zmínit je nutno také fakt, že Josef Fanta užívá vlastní typografický font blízký gotické fraktuře, díky kterému jsou některá jeho díla poměrně dobře rozpoznatelná.

Pokud jde o lokality, kam měly předměty po svém provedení, většinou v pražských dílnách Křesťanské akademie, nalézt cestu, je jejich seznam dlouhý. Namátkou zmiňme v Praze katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěch, Strahovský klášter, kostely sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, sv. Václava v Bohnicích, sv. Prokopa na Žižkově, sv. Václava na Zderaze, sv. Antonína Paduánského v Holešovicích nebo sv. Gotharda v Bubenči. Mimo metropoli pak Brno, Cítov, Domažlice, Hradec Králové, Karlštejn, Klatovy, Pardubice, Přepychy, Zlonice poutní místa na Svaté Hoře u Příbrami, Svatý Hostýn i Velehrad. Josef Fanta se tak bez větší nadsázky dotkl téměř všech významnějších míst katolického života naší země. Návrhy a koneckonců také na jejich základě vzniklá umělecká díla se ale neomezila jen na naši republiku, ale nacházela svá uplatnění také za jejími hranicemi. Sem patří zástavy lurdských poutí pořádaných pod vedením známého faráře Karla Kolíska, řada uměleckořemeslných prací vyrobených pro české krajany v americkém Clevelandu a New Yorku či předměty zhotovené pro Papežskou kolej Nepomucenum v Římě [40,41].²¹⁸ Objednávky přicházely rovněž od řádů, takže máme k dispozici příklady práce přímo pro Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou, Kongregaci nejsvětějšího vykupitele-redemptoristy, Tovaryšstvo Ježíšovo-jezuity, Řád maltézských rytířů, řád sv. Voršily aj. Nežádka byly ovšem zadavateli konkrétní osobnosti jak z církevního, tak i kulturně-společenského

²¹⁸ Relikviář je v papežské koleji zachován do dnešních dnů, ciborium je nezvěstné. Oba předměty byly darem vyšehradského kanovníka Eduarda Šittlera.

okruhu. Do této skupiny můžeme zařadit pražského arcibiskupa Pavla Huyna, královéhradeckého biskupa Josefa Doubravu, vyšehradského kanovníka Eduarda Šittlera, historika umění a také římskokatolického kněze Josefa Cibulku, básníka Julia Zeyera, malíře Karla Ladislava Klusáčka a samozřejmě také významnou osobnost Fantova architektonického profesního života, stavebního podnikatele Josefa Hlávku.

Po prozkoumání celého fondu SUGaF UPM vyvstala nesmírně závažná otázka, které z návrhů prezentovat v detailu. Izolovat jednotlivé uměleckořemeslné předměty výjimečné svou estetickou kvalitou, jakési *chef-d'oeuvre*, se jevilo nepraktické vzhledem ke ztrátě kontextuálních vazeb (objednatel, místo určení) a zdaleka by tento přístup neposkytl pohled na dílo Josefa Fanty z širší perspektivy. Nakonec tedy byla zvolena náročná cesta, kdy byl celý konvolut znovu uspořádán do celků spojitelných s konkrétním místem, resp. zadavatelem. Tak začaly z monolitu na první pohled dosti nesourodých informací pomalu vystupovat překvapivě koherentní celky, z nichž byly vybrány ty nejatraktivnější. Volba padla na Metropolitní kapitolu u sv. Víta v Praze, která u Josefa Fantu objednávala zejména díla z paramentiky, určená pro nejvýznačnější svatostánek naší země, poměrně často; Královskou kanonii premonstrátů na Strahově; kostel sv. Václava v bohnické psychiatrické léčebně, sloužící jako neradostný, nicméně dokonale ilustrativní příklad toho, jaké mohly být osudy sakrálních památek v první polovině 20. stol.; kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Zlonicích, tedy místo, se kterým je spojena jedna z Fantových raných obnov chrámového prostoru, ale také místo, s nímž je z matčiny strany spojen příbuzenskými vazbami; poutní místo Svatá Hora u Příbrami, kde byly nalezeny mimořádně rozsáhlé zachovalé paramentní celky; a konečně byly vybrány korunky určené milostné sošce Panny Marie Svatohostýnské.

4.1 Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha

Historie stavby hlavního chrámu české země i jeho další osudy jsou natolik spletité a zároveň natolik dobře zpracované v bohaté literatuře, že považujeme za nadbytečné je zde rozvádět. Jen velmi stručně připomeňme základní stavební fáze. V roce 929 založil kníže Václav v okrsku dnešního Pražského hradu rotundu sv. Víta, kterou v roce 1060 rozšířil kníže Spytihněv II. do podoby baziliky s dvouvěžovým průčelím. Když pak bylo 5. 5. 1344 bulou papeže Klimenta VI. povýšeno pražské biskupství na arcibiskupství, byl to poslední impuls k zbudování gotické katedrály. Tento ambiciózní stavební počín pod záštitou krále Jana Lucemburského, královice Karla a arcibiskupa Arnošta z Pardubic uváděl v počáteční fázi v život Matyáš z Arrasu, po jehož smrti byl projekt svěřen českým a římským králem Karlem IV. Petru Parléři. Novogotické dostavby se však chrám dočkal až v rozmezí 1. 10. 1873–29. 9. 1929 pod vedením Josefa Ondřeje Krannera, Josefa Mockera a Kamila Hilberta.²¹⁹ Spory o vlastnictví katedrály vyvstalé po revolučním roce 1989 ukončila prozatím dohoda mezi Dominikem kardinálem Dukou a bývalým prezidentem Václavem Klausem z 24. 5. 2010.

Zakázky pro katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha patřily zcela jistě k těm nejexkluzivnějším. Při selekci materiálu jsme se řídili především tím, jaké návrhy máme k dispozici. Z precios jsou tak prezentovány dva relikviáře a z parament v té nejvyšší

²¹⁹ Také výčet umělců, skutečné výtvarné elity národa, kteří se podíleli na výzdobě katedrály, je úctyhodný. Kromě „našeho“ Josefa Fanty zmiňme alespoň některé z nich. Za malíře Františka Kyselou, Maxe Švabinského, Alfonse Muchu, Karla Svolinského nebo Karla Boudu. Ze sochařů to byli například Otakar Španiel, František Hergesel, Josef Kalivoda, Čeněk Vosmík, Jan Kastner, Vojtěch Sucharda, Jan Štursa, Jaroslav Horejc, Bohumil Kafka či František Bílek.

kvalitě provedený „zlatý“ soubor. Tím by však výčet rozhodně končit nemusel. Je dochován časově neurčený návrh votivní zlacené *svatováclavské monstrance* kruhového tvaru vrcholící skupinou Ukřižování, která má v ploše nohy zobrazen strom života a strom smrti. Dále jsou zde čeští patroni (sv. Cyril, Metoděj, Prokop, Ludmila) v čele se sv. Václavem, pojednaným samostatně na noze. Dodnes je v kapli sv. Václava k vidění jubilejní *svatováclavská korouhev* z roku 1929 darovaná do kaple Svatováclavským výborem. Na hedvábné zlatem vyšité korouhvi, provedené Křesťanskou akademií, je z jedné strany mladistvá postava světce s kopím a zemským znakem, zatímco na reversu ho doprovází černá plamenná orlice s rozepjatými křídly.²²⁰ Z parament autorsky připisovaných Josefu Fantovi jsou zachovány další tři soubory. Prvním je tzv. *ornát probošta Hory* z roku 1897, dílo KA. Tento velmi elegantní krémový damaškový komplet, vyšitý zlatem a podložený zlatým saténem daroval katedrále její tehdejší děkan Antonín Hora.²²¹ Druhý je *soubor z tmavě zeleného zlatem vyšívaného damašku* se zeleným a šedou bavlněnou podšívkou, opět z produkce KA z let 1920–1930²²² a posledním je *drobnější souprava ze světle zeleného zlatem vyšitého damašku* podloženého šedým hedvábím z let 1925–1930.²²³

4.1.2 Relikviář sv. Václava

číslo katalogu [13,14]

1910, Praha, Křesťanská akademie, Franta Anýž

Metropolitní kapitula u sv. Víta, inv. č. K194²²⁴

Stříbrný zlacený relikviář vytvořil Franta Anýž k příležitosti přenesení ostatků světce do dokončované katedrály. Autorství dokládá jeho mistrovská značka.²²⁵ Noha relikviáře má čtvercovou základnu s vyklenutými stranami. Je zdobena tepanými listy s drobnými oválnými českými granáty v hladkých osaznách, které jsou ve zvýšení základny seskupovány vždy po třech. U paty dřívku je noha doplněna čtyřmi většími oválnými ametysty orámovanými drobnými perličkami. Střední část vysokého čtyřhranného dřívku s mírnou entazí v horní třetině a rytbou pletenců přechází do centrální horizontálně položené oválné schránky s relikvií sv. Václava. Ta je z přední strany otevřena křišťálovým sklíčkem, zatímco na zadní víko je vyryta svatováclavská orlice. Oproti původnímu návrhu, který jasně ukazuje modře emailované pole s majuskulním nápisem „NEDEJ ZAHYN/OUT NÁM NI / BUDOUCÍM“ v doprovodu písmen „AΩ“, se jedná o jistou změnu (v průběhu realizace). Schránku obtáčí vavřínový věnec, vinná réva a v rozšíření dvě výrazná volutová ucha vyplněná ve vrcholu s výraznými fazetovanými citríny. V dolní části schránky najdeme ještě na dvou protilehlých stranách kulaté almandiny v perlových rámečcích. Relikviář vrcholí plastickou polofigurou modlícího se sv. Václava v úboru, který silně připomíná byzantská liturgická roucha. Jelikož záměrem bylo vytvořit dílo vyjadřující starobylost kultu spojené s počátky české státnosti, je zde eklekticky užito vlivu byzantského či „staroslovanského“, novoklasicistního, secesního i prvků moderny. Stejně jako u jiných děl, kde autor zvolil podobný přístup, může na diváka působit celek nesourodě, ale vzhledem k decentní dekoraci i velmi citlivě modelované postavě světce je vyznění v tomto případě poměrně harmonické.

²²⁰ V majetku Metropolitní kapituly u sv. Víta pod ev. č. V433.

²²¹ V majetku Metropolitní kapituly u sv. Víta pod ev. č. V612. srv. MARTINEK 2003-2005, 31–33.

²²² V majetku Metropolitní kapituly u sv. Víta pod ev. č. V717. srv. MARTINEK 2003-2005, 34–35.

²²³ V majetku Metropolitní kapituly u sv. Víta pod ev. č. V725. srv. MARTINEK 2003-2005, 36–37.

²²⁴ Výška 37,2 cm, šířka 14,3 cm.

²²⁵ PODLAHA 1930a, č. kat. 62, 39; VOKÁČOVÁ 1984, č. kat. 66, 25; KYZOUROVÁ 2012, č. kat. 136, 168.

Provedená varianta měla ovšem řadu předstupňů. Nejblíže jí je skladbou hmot téměř totožný návrh, který má do těla relikviáře vertikálně vloženu ostatkovou schránku ovšem elipsovitého tvaru. Není otevřená průzorem a zdobí ji výrazná rytina plamenné orlice s rozepjatými křídly nesoucí na poprsí heraldický štítek [15b]. Další možností byla relativně jednoduchá kompozice v podobě ženské okřídlené postavy anděla na soklu, držícího před tělem ovál k uložení relikvie [15a]. U posledního návrhového archu [15c] můžeme dovozovat, že je to právě ten, jenž stál na počátku rozhodování, jaký styl bude vlastně zvolen. Na první pohled zaujme nejvyšší z relikviářů stojící v centru. Ten se sice přibližuje provedené variantě, jeho tvarosloví je ale mnohem progresivnější. Místo poprsní svatováclavské sošky je korunován pro J. Fantu typickou uzavřenou gologotskou skupinou Ukřižování, jako je tomu i na kopuli Mohyly míru u Slavkova. Jasně linie a přísnější modelace se mohly stát skvělou ukázkou čistě secesní preciosy.

4.1.1 Relikviář na lebku sv. Václava číslo katalogu [9,10]

1929, Praha, Křesťanská akademie, Heinrich Grünfeld

Metropolitní kapitula u sv. Víta, inv. č. K328

Rok 1929 přinesl slavné tisícileté výročí mučednické smrti přemyslovského knížete, patrona České země, sv. Václava. U příležitosti jubilea byly uspořádány několikadenní slavnosti doprovázené také výstavou na Pražském hradě.²²⁶ Program zahrnoval vystavení korunovačních klenotů v katedrále, která se po řadu let trvajících dokončovacích pracích konečně 28. 9. 1929 znovu otevřela věřícím. Osmý jezdecký pluk byl při této příležitosti přejmenován na „pluk knížete Václava Svatého.“ V souvislosti s výročím natočil z iniciativy Tomáše Garrigue Masaryka režisér Jan Stanislav Kolař první historický český velkofilm Svatý Václav s oblíbeným Zdeňkem Štěpánkem v hlavní roli. Z celkového astronomického rozpočtu čtyř a půl milionu korun platil celý jeden milion přímo prezident Masaryk. Akce neměla patřičný dopad, poněvadž černobílý snímek s titulky šel do veřejného promítání teprve v dubnu roku 1930, když už nebylo svatováclavské milénium zdaleka tak živou záležitostí.

Pro světce nejvýznačnější relikvií, tedy jeho lebku, objednal spolek českých a amerických katolických žen u profesora Josefa Fanty zcela výjimečný typ relikviáře. Zatímco běžná ostatková schránka halí část světce těla určenou k adoraci do uzavřené prostory, která často nijak nezohledňuje tvar relikvie, svatováclavský relikviář nabízí mnohem víc, protože první upoutá pozornost právě lebka. Ta je ozdobená skvostným diadémem, uložena na vyšívané podušce, stříbrném dvojitým rytém hranolu a usazena do skleněné vitríny na dřevěném soklu. Korunovací relikvie provedl 28. 9. 1929 František arcibiskup Kordač. Naprostým vrcholem světcových oslav se následujícího dne stal čtyři hodiny trvající převoz lebky a zbroje sv. Václava z Vyšehradu na Hradčany přes osvětlenou Prahu. Relikviář podle Fantova návrhu provedla dílna pražského zlatníka Heinricha Grünfelda ve spolupráci s dalšími odbory Křesťanské akademie. Samotná lebka, zabalená do hedvábné průsvitné látky, je silně zažloutlá s chybějící částí chrupu a k podkladu ji přitahují zlaté ploché šňůry s pečeti pražského arcibiskupství.

Na temeni lebku zdobí zlatý *diadém*,²²⁷ tvořený elipsovitou obroučkou s obdélným čelním štítkem a bočními závěsy. Centrální štítek zdobí emailovaná svatováclavská plamenná orlice s rozepjatými křídly, pod níž je emailový pás ze střídavě bílých a

²²⁶ PODLAHA/ŠORM 1929.

²²⁷ Průměr 13,5 x 18 cm, výška nejvíce 7,5 cm, délka granátových šňůr 36 cm.

červených pruhů. Neúplný rám čelního medailonu je dekorován zeleným emailem, pěti válečky lapis lazuli, dvěma obdélnými fasetovanými chrysoprasy a devíti perlami. Na obroučku je pod středem štítku s orlicí přivěšena ještě zlatá na čelo spadající rozeta ve tvaru květiny se třemi brilianty a třemi jasně červenými fasetovanými kameny, pravděpodobně granáty. Dále je obroučka diadému dělena na šest částí fasetovanými chrysoprasy, přičemž jednotlivá pole vyplňují modře emailované pásky se zlatými hvězdami spolu s minuskulním nápisem „*nedej zahy / nouti nám ni / budoucím / sv. Václave.*“ Hvězdy ve spojení s červenobílým pruhováním pod orlicí aludují americkou vlajku jako upomínku na donátory relikviáře. Z vnitřní strany je obroučka ryta klikatkou a v ploše centrálního štítku ještě oválným medailonem s rokem vzniku šperku v římských číslicích „*M/DCCCC/XXIX,*“ nad kterým najdeme zlatnické značky. Horní obvod obroučky je zdoben třinácti granáty s perlovými čepičkami, jež z obou stran čelního štítku nahrazují vždy čtyři hruškovité malachity na zlatých stopkách, taktéž s perlovými čepičkami. Jako další dekorace diadému slouží dvojice postraních čtyřpramenných granátových šňůr proložených emailovanými tabulkami. Na horních dvou je nápis „*Gospodin / pomiluj*“ a spodní čtyři štítkové tabulky nesou znaky historických českých zemí (Čechy, Morava, Slezsko) a Slovenska. V koncích granátových šňůr jsou ještě přivěšeny trojúhelné zlaté plíšky s vyrytými letopočty 929–1929 jako připomínkou svatováclavského jubilea.

Lebka s čelenkou spočívá na obdélné, dozadu stoupající *podušce*²²⁸ z červené tkaniny bohatě vyšíváné zlatým dracounem. Plochu zdobí ovál posetý hvězdami, doplněný iniciálami „*S.V.*“, který obrůstá věnec ze střídavých hrotitých listů se stylizovanými květy. Po obvodu je vypracována dvojité klikatka, celek doplňují pajetky i zlaté terčíky a v rozích najdeme bohaté sřapce. V boku, tedy ve zvýšení podušky, tvoří tmavomodrá vsadka pozadí pro mřížkový ornament ze zlaté tkanice.

Pod poduškou se nachází nízký obdélný hranol stříbrné desky,²²⁹ z boku s emailovaným nápisem v modré půdě „*Ty jsi dědic české země / vzpomeň se na své plémě v jeho ouzkości / ó nedej nám zahynouti / ale rač nás vytrhnouti ze všech těžkostí.*“ V rozích každé ze stran jsou v hladkých osaznách umístěny obdélné fasetované citríny s okosenými rohy. Tento vrchní hranol ukrývá v ploše pod poduškou devět rytých pletencových medailonů se jmény českých patronů. Nicméně až na centrální rytinu pelikána zůstalo jen u nápisových pásků.²³⁰ Deska na čtyřech místech zapadá do jiné větší,²³¹ která už je upevněna do dřevěného soklu. Rovněž stříbrná deska s dvojitým rámem je ryta klikatkou a centrálním motivem svatováclavské orlice, přičemž ve vnějším rámci čteme nápis „*Svatý Václave oroduj za nás.*“

Řezbovaný obdélný *sokl*²³² z javorového dřeva s palmetovým dekorem v mělkém projmutí, na šesti nožkách tvaru zploštělého disku, vybíhá na užších stranách do prostoru dvěma půlkruhy. Na sokl nasedá skleněný tubus *vitřiny*²³³ ve tvaru horizontálně položeného hranolu. Broušená skla jsou upevněna do stříbrné konstrukce se dvěma uchy k přenášení.²³⁴

²²⁸ 32 x 2 cm.

²²⁹ 36,5 x 28,5 cm.

²³⁰ Při studiu návrhů bylo zjištěno, že kromě pelikána měly být ještě provedeny polofigury sv. Víta, Norberta a Zikmunda. V ostatních medailonech (sv. Prokop, Vojtěch, Jan. Nepomucký, Cyril a Metoděj, Ludmila a Václav) postavy chybí.

²³¹ 43,5 x 33,5 cm.

²³² 75 x 45,5 cm.

²³³ Výška 37 cm.

²³⁴ PODLAHA 1930a, č. kat. 135, 83; Evidenční list kulturní památky K328-registratura SPH; RIEGEL 2013 (restaurátorská dokumentace).

Cesta k definitivní podobě relikviáře jistě nebyla snadná, jak dokládá řada návrhových variant [12], vedle kterých měly taktéž svůj vývoj úvahy nad tvarem vnější schránky [11]. K provedení nezvolené návrhy čelenek oscilují mezi vlivy staroslovanskými, germánskými, uherskými i francouzskými. Autor pracoval s tématem lipového listu, geometrických pletenců, aluzí na vévodskou čapku, hvězdami či rovnoramennými kříži.

Snad by se dalo namítat, že realizovaná varianta není ta nejzdařilejší, zde ale musíme uvažovat značný vliv, který jistě v diskuzích uplatnil objednatel díla. Každoročně můžeme tuto preciosu obdivovat 28. 9., kdy je na připomínku světcova úmrtí vynášena během slavností ve Staré Boleslavi.

4.1.3 Paramentní svatovítský „zlatý“ soubor číslo katalogu [16,17,18]

1910, Praha, Křesťanská akademie

Metropolitní kapitula u sv. Víta, inv. č. V602

Tento rozsáhlý, dodnes při slavnostních příležitostech používaný soubor, provedený Křesťanskou akademií v Praze, zahrnuje kasuli, celkem třináct pluviálů (čtrnáctý je rozpracován), dalmatiky, manipuly, velum, štoly, gremiál, pallu, bursu i mitru. Tkanina většiny kompletu, tzv. „svatovítský brokát,“ je bílý hedvábný damašek, na kterém se ve střídavém rytmu objevují rotující kotouče s vepsanými řeckými kříži, z nichž vychází svazky dolů mířících plamenných paprsků dopadajících na heraldické orlice s rozepjatými křídly a nimbem. Tento materiál ale není jednotě použit všude, ani není původní. Zřejmě kvůli technické chybě při úpravě originálně užitého vlákna tkanina velmi trpěla, což vedlo k rozhodnutí podkladovou látku přetkat a výšivky nechat náročně přenést.²³⁵ Alternativně se uplatňuje damašek se vzorem kruhů, v nichž se střídají kříže s kvadriloby. Hedvábná jednotná podšívka má jasně červenou kontrastní barvu. Pro výšivku, provedenou na stejnobarevné hedvábné nevzorované tkanině, je užito zlatého dracounu, bulionů a barevných hedvábných nití. Ornát, lemovaný stáčenou šňůrou, je bohatě přizdoben pajetkami, terčíky, perličkami a barevnými kameny v hladkých osaznách. Všechna písmena jsou provedena Fantovou frakturní typografickou sadou.

Vyšívání ornament *kasule*²³⁶ je komponován do tvaru vidlicového kříže. Na dorsální straně je v křížení žeber centrální medailon s vepsaným řeckým křížem a iniciálami „E-G-P-F,“ obklopený věncem hustě kladených srdčitých paprsků či lipových listů. Břevna jsou v odstředivém směru beze zbytku pokryta stylizovanými paprsky a svislé břevno, lemované řadami modrých trojúhelníků, končí ve spodní části výjevem zelenookého slavíka mezi snítkami oliv. Stejná část je ještě olemována konturou révového kmene, jenž na spodní straně příčných břeven nese i pravidelně rozmístěné trsy hroznů. Na pectorální straně najdeme v křížení břeven vidlicového kříže oblíbený motiv pelikána s nimbem, který vlastní krví krmí tři mládřata s bílými kaménky v očích. Krev je znázorněna dvojicí rudých kamenů ve tvaru slzy, patrně českých granátů. Mezi ramena horní části kříže, porostlé vinnými hrozny, jsou ještě vklíněna červená pole s písmeny „AΩ.“ Svislé břevno je dole zakončeno nápisovým páskem v modrém poli „MISERERE NS.“ [16].

Pluviály souboru [17] mají jednotné výtvarné řešení, pouze ve velikosti i tvaru jsou drobné odchylky.²³⁷ Kapy s textilními třásněmi, na kterých se vyjma bordurového pásu

²³⁵ Nemí známo, kdy se tak stalo. Při přetkání byla změněna i velikost vzoru.

²³⁶ Délka 113 cm, šířka 80 cm. Srv. FILIP/MUSIL 2006, 266–267.

²³⁷ Průměrná délka 150 cm.

soustředí hlavní výzdobný program, jsou připevněny vždy čtyřmi knoflíčky ze zlatého dracounu. Spony pluvíálů mají tvar listnatými věnci lemované plakety s poprsím světce a iniciálami „C-A-S-U.“²³⁸ V bordurových pasech se uplatňuje motiv secesní kouřové linie vycházející z kadidelnice, přecházející v mlhovinu s hvězdami [18], nebo motiv pně olivového keře s pávy sedícími na stromě zalévaného stylizovanými paprsky. V řadě případů je výjev ve středu bordury ideově spojen s kapou. Není možné zde popisovat jednotlivě každý kus a tak použijeme rozdělení podle témat výšivky. Prvním je téma symbolů čtyř evangelistů, které nacházíme na dvou kapách [17b,c], kdy vždy dvojice (orel s andělem, býk s okřídleným lvem) drží rozevřenou knihu s písmeny „AΩ.“ Nejpočetněji zastoupeným tématem je devět klasů a devět pečetí na celkem osmi pluvíálech a poslední skupinu tvoří téma věnované božské symbolice [17a,d]. Štíty i bordury jsou opatřeny frakturními latinskými nápisy. Na ukázkou jsou vybrány tři pluvíály, u nichž máme k dispozici i návrhové kresby

Bordurový pás pluvíálu 17a vyplňuje v koncích kadidelnice, z níž se line dynamicky stáčený kouř. Ve svém vrcholu má pak bordura eucharistického pelikána se sedmi slzovitými červenými kameny na prsou. Tyto symboly kapek krve kanou skrze paprsky dále i na kapu, kde se v počtu dvaceti osmi stávají potravou na trnitém keři usazených šesti holubic, rozmístěných do půlkruhu. Na borduře je majuskulní frakturní nápis „PLENI SUNT COELI ET TERRA GLORIA TUA“ a na kapě v horním pásku čteme text „SANGUIS CHRISTI NOBIS AD VITAM AETERNAM POTUM PRAEBE.“ Přezku pláště zdobí poprsí žehnajícího Ježíše Krista.

Borduru pluvíálu 17b vyplňují v koncích pávi usazení na olistěném stromě dotýkaného paprsky nejvyšší moci ve vrcholové mandorle zastoupenou Pravicí Boží. Na kapě, v horních rozích s olivovými listy, pak ohnivé paprsky zalévají symboly evangelistů sv. Lukáše a Marka, kteří mají mezi sebou rozevřené Písmo. Na borduře je majuskulní frakturní nápis „GLORIA PATRI ET FILIO ET SPIRITUI SANCTO“ a na kapě v horním pásku čteme text „DOMINUS SIT IN CORDE MEO ET IN LABIS MEIS.“ Přezku pláště zdobí poprsí sv. Pavla.

Pluvíál 17c se výrazně neodlišuje od předchozího, pouze na kapě nalezeneme symboly evangelistů sv. Jana a Matouše a v horním pásku čteme text „EMITTE LUCEM TUAM ET VERITATEM TUAM IPSE ME DEXERUNT.“ Přezku pláště zdobí poprsí sv. Matěje.

Mitra vyšíváná na bílé hedvábné tkanině má ve středním kartušovém poli christogram „IHS“ proložený červenými kameny, shora doplněný klasy a zespodu hrozny vinné révy. Při spodním lemu čteme průběžně na obou stranách zlatý nápis na modrém podkladě „Beránku Boží smiluj se nad námi.“ Dependentáře zakončené zlatými střapci opakují motiv hroznů vyrůstajících v pravidelných rozestupech z vinného stvolu, který je pokračováním geometrického meandru.

Dalmatiky jsou členěny výšivkami olivových ratolestí a hlav puttů na svislých klávech zakončených slovy „MISERERE NS.“ Ve středové paruře části dalmatik je na dorsální straně nápis „MUNDA COR MEUM,“ na pektorální potom „EXAUDI NOS DOMINE.“ Na jiných jsou pouze barevné ornamentální pruhy. Kalichové *velum* je opatřeno zlatou bordurou a jedním vyšívaným kruhovým medailon s vepsaným řeckým křížem v doprovodu písmen „AΩ.“ *Gremiál* má podél delších stran bordury vyšitu v dolní části šestici křížových medailonů s olivovými snítkami.²³⁹

²³⁸ Sv. Jan, Petr, Jakub ml., Tomáš, Matouš, Ondřej, Filip, Jakub st., Bartoloměj, Kristus, Panna Marie.

²³⁹ Evidenční list kulturní památky V602-registratura SPH; NOVÁKOVÁ 2004, nepag.; JANATOVÁ 2005, 42-43; KYZOUROVÁ 2012, č. kat 137, 169.

Celý tento unikátní, nebývale ikonologicky propracovaný parament je navíc skvostnou ukázkou uměleckého řemesla jednotně provedeného v secesních liniích.

4.2 Královská kanonie premonstrátů na Strahově

Když v roce 1140, na přímlovu olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, založil král Vladislav II. a jeho žena Gertruda na „hoře Sion“ klášter, vznikla tím nejstarší kanonie premonstrátského reformního řádu v Čechách. Mniši byli pozváni o dva roky později z německého Steinfeldu a rok nato začala i výstavba románského komplexu s bazilikou Nanebevzetí Panny Marie. Po ničivém požáru roku 1258 následovala gotická přestavba, jejíž podobu poničili husitské bouře. V první polovině 17. století pak zahájil opat Jan Lohelius úpravy v duchu renesančního slohu, v rámci níž si samostatnou zmínku zaslouží goticko-renesanční kostelík Sv. Rocha, výjimečný svou centrální dispozicí.²⁴⁰ Poslední zásadní stavební fáze, určující až do dnešních dnů, byla zahájena po poškození areálu francouzským bombardováním v roce 1742. V čele přestavby stanuli italsí architekti Giovanni Domenico Orsi s Jean Baptistem Matheym, které v hlavní bazilice doplnil Anselmo Lurago. Josefínské reformy znamenaly jen dočasné zrušení a tak do osudů kláštera zasáhl dramatičtěji až rok 1950, kdy byli bratři nuceni uvolnit místo Památníku národního písemnictví. Zajímavostí je, že premonstrátská komunita navzdory historickým okolnostem nikdy zcela nezanikla, třeba se své činnosti za komunistického režimu věnovala v ilegality. Po roce 1989 se premonstráti do Strahovského kláštera vracejí, aby navázali na dlouhou tradici kanonie „bratří sionských.“²⁴¹

Zde nastala výjimečná situace, kdy z nalezených celkem pěti návrhů kalichů byly dva na místě identifikovány. U zbylých tří jde o návrhové varianty k provedení nezvolené nebo o rozvedení obdobného motivu určeného k běžnější dílenské výrobě. Sbírká Královské kanonie premonstrátů dále disponuje poměrně bohatým fondem bohoslužebných rouch ze sledovaného období, pravděpodobně většinou z produkce Akademie křesťanské, ovšem bez bližšího určení.

4.2.1 Romantický kalich s medailony světců a Panny Marie

číslo katalogu [19,20]

1849, Praha, Jeroným Grohman; úprava 1897, Praha, Křesťanská akademie, Heinrich Grünfeld

Královská kanonie premonstrátů na Strahově, inv. č. A-14

Starší romantický kalich autorsky přiznaný mistru Jeronýmu Grohmanovi²⁴² k roku 1849 byl restaurován a doplněn podle Fantova návrhu pražským zlatníkem Heinrichem Grünfeldem v roce 1897. Materiálem je zlacené stříbro, tepané, lité a cizelované.

Na okraji nohy, která má osmibokou základnu a v ploše přechází v polokouli, vidíme modře smaltovaný pruh se zlaceným majuskulním nápisem „*IN MEMORIAM PATRIS IOANNIS BAPT LIDICKÝ + 3 MARTIIM MDCCXXXIX.*“ Puklík nohy doplňuje osm kruhových, pestře smaltovaných destiček s tříčtvrtečními světeckými figurami: sv. Adrian a Jakub, bl. Ludolf, Evermond, Heřman Josef, Gotfried, Bedřich, Gilbert/Gerlach, Bronislava.

²⁴⁰ Stavba byla iniciována a také zaplacená císařem Rudolfem II. jako poděkování za odvrácení morové hrozby. Architektura je připisována Giovanni Maria Filippimu.

²⁴¹ K historii kláštera např. MALEČEK/MALEČEK/ŠIDLOVSKÝ 1990–1994.

²⁴² Jeroným/Hieronymus Grohman (1803–1859), pražský mistr, c.k. dodavatel, zlatník a klenotník éry historismu. Podnik zaměřený na preciosy fungoval i po jeho smrti. Užívané značky: HG, dvojhřlavý říšský orel. Spolupracoval často s architektem Josefem Krannerem a obchodní vedení závodu obstarával Jiří Emanuel Kautsch. Grohman i Kautsch patří k častým spolupracovníkům KA. In: STEHLÍKOVÁ 2003, 156.

Okolo medailonů se ovíjí tepané palmové ratolesti a ve vrcholech osmistěnu základny je noha ještě přizdobena hlavičkami puttů ve vysokém reliéfu. U paty vázovitého dřívku s reliéfem svislých pravidelných listů je na stlačeném terči smaltovaný prsteneček s letopočtem „*MDCCXXXIX*.“

Spodní část dřívku v entazi obkružuje prolomený pás s drobnými perličkami, který se opakuje i na spodní polovině kupy. Nodus ve tvaru kulového stlačeného terče s rytými stylizovanými plameny je přizdoben modrým smaltovaným prstencem s osmi kulatými kameny routového brusu ve zvýšených kónických osaznách. Dřív vrcholí vydutou částí s poloplastickým akantem.

Tepané motivy nohy kalichu se opakují na kupě rozdělené perličkovým pasem, na které byly opět užity pestře smaltované oválné medailony: Panna Maria s Ježíškem, sv. Norbert, bl. Hroznata, sv. Augustin. Ve porovnání s nohou kalicha působí lemované medailony světců obklopené ratolestmi vrcholící zobrazením Panny Marie jednoznačně náročněji. Vrcholový medailon je jako jediný doplněn stylizovanými plameny a páskem dvanácti perliček. Při horním okraji kupy ještě čteme reliéfní nápis „*EGO SUM PANIS VIVUS*.“

Na všech částech kalicha lze nalézt značení HG. Na spodní straně nohy v cínové vložce je zrcadlově raženo „*H. Grünfeld*,“ což je v rozporu s návrhem Josefa Fanty, který práci datuje do roku 1895 s určením pro dílnu Josefa Hirsche za spoluúčasti akademického malíře Václava Eduarda Haspekla. Vzhledem k raženým značkám lze ovšem považovat provedení zlatníkem Heinrichem Grünfeldem za jisté.²⁴³ Podíl Václava Haspekla není sice doložen, ovšem stylové provedení medailonů není s tímto tvrzením v zásadním rozporu. Kalich není doplněn patenou.

4.2.2 Kalich opata Metoděje Jana Zavorala (1862–1942)

číslo katalogu [21,22]

1935, Praha, Křesťanská akademie, Heinrich Grünfeld

Královská kanonie premonstrátů na Strahově, inv. č. 65.170ab. VK1149²⁴⁴

Josefem Fantou přímo navržený stříbrný zlacený kalich s patenou datovaný k roku 1935. Kalich byl pořízen na objednávku „bratří sionských“ pro 68. strahovského opata Metoděje Zavorala k padesátému výročí jeho kněžského svěcení.

Široká kruhová deska základny je dole opatřena lehce zvlněným lemovým pasem, v jehož zvýšení je rytý darovací opis „*Milému opatu Zavoralovi na památku 50 výročí první mše svaté sloužené 1885 26. VII věnují bratři sionští 1935 25. VII +*.“ V ploše patky se čtyřmi pravidelně rozmístěnými světle zelenými emailovými medailony je dále od středu opisový minuskulní pás „*blahoslaveni pokorní srdcem syny božími slouiti budou*,“ a blíže středu pak stylizované ryté plameny. Emailové kulové medailony, každý v horní části s černým bodem a v dolní s pěticípou hvězdou, nesou černé nápisy „*Svatá Anna / Svatý Norbert / Svatý Metoděj²⁴⁵ / Svatý Jan-Nep*.“ Nad jedním z medailonů je při patě nohy ražba identifikující zlatnického mistra H. G. (Heinrich/Jindřich Grünfeld) a puncovní značení. Na patě nohy je vyryto „*cesta / pravda / život / **.“

Noha kalicha má hladkou kruhovou základnu, která přechází do konvexně prohnuté vyšší spodní části dřívku s poloplastickým dekorem třech velkých svislých listů akantového typu. Nodus ve formě stlačeného kruhového terče je lemovaný modrým

²⁴³ Je možné, že Fanta zamýšlel na počátku oslovit právě Josefa Hirsche.

²⁴⁴ Výška 29,3 cm, váha 1350 g, průměr kupy 13 cm, průměr pateny 20,2 cm, kupní cena udávána 2.560 Kč.

²⁴⁵ Sv. Metoděj byl patronem biskupa Zavorala, což vysvětluje absenci sv. Cyrila.

emailovým páskem, přerušovaným šesti červenými kameny, patrně českými granáty oválného tvaru v hladkých skříňkových osaznách. Také nodus má v prolukách mezi kameny svisle komponovaný, v modrém emailu provedený, nápisový pásek „*svatý svatý svatý pán zástupů.*“ Spojnicová část dříku mezi nodem a kupou je rytá dvěma do kruhu vepsanými řeckými kříži a písmeny „AΩ.“

Široká kupa tvaru polokoule opakuje ve spodní části stylizované ryté plameny a v horní ji ovíjí nápis „*Beránku Boží jenž snímáš hříchy světa smiluj se nad námi +.*“ Vrcholový okraj kupy je zcela hladký, bez dekorace. Patena je hladká, v lemu s rytým řeckým křížem vepsaným do kruhu, v dolní polovině s písmeny „AΩ.“ Podle evidenčních záznamů k soupravě náleží také pouzdro ve tvaru komolého kužele, potažené černou kůží s šedou jelenicí uvnitř.

K tomuto kalichu jsou k dispozici další tři možné návrhové varianty k provedení:

A. číslo katalogu [23a]

Tato varianta se nejvíce přibližuje konečnému provedení. Základna je navržena prakticky totožně včetně darovacího nápisu ve zvýšení soklu, pouze postrádá zvlněný lemový spodní pás. Plocha patky je pojednána o poznání složitěji. Zachovány sice zůstaly čtyři kulové medailony, avšak na místo prostých nápisů jsou zde třičtvrtěční postavy týchž světců oddělených vždy pletencem zvonového tvaru s kruhovým okem ve vrcholu. Okraj patky postrádá opis a namísto něj je zde v pásku pole dekorativního akantu střídaná v pravidelných intervalech drobnými hrozny s pěti bobulemi. Část dříku s entazí je velmi příbuzná, akantové svislé listy se ovšem uplatňují pouze ve spodní polovině, horní zůstává až na obloukovou zdvojenou linii hladká. Nodus zůstává nezměněn včetně emailového nápisu. Horní rovná část dříku nad nodem pak prakticky mizí a je nahrazena oblou podstavnou kupy zdobenou opět akantovým listovím, která přes nevysoký trochilový stupeň přechází do kupy. Ta je pojata v rovné kónické linii a její většinu zabírají sice také stylizované plameny, jsou ovšem kladeny mnohem hustěji a děleny vždy vertikální trojicí circulů. Vrchol kupy obtáčí nápis „*Toto je tělo mé, toto je krev má která za vás vylita byla na odpuštění hříchů.*“ Kalich je doplněn patenou.

B. číslo katalogu [23b]

Další kalich je více příbuzný A variantě. Vzhledem ke značnému zjednodušení se jako nejpravděpodobnější jeví možnost, že jde o kalich stylově odvozený, určený k prostší dílenké výrobě. Postrádá darovací nápis, světecké medailony či jakoukoliv jinou přízdobu emailovými pásky a drahými kameny. Markatní rozdíl je také ve zdobení spodní části dříku s entazí, která je rozdělena na šest částí pouze vertikálními dělenými pásky. Kraj patky je opatřen opisem v minuskule „*OBĚŤ TATO – PROSÍME Ó PANE [VIN]Y NAŠE NECHŤ SMYJE A TĚLO A M[...].*“ Kupa s hustěji kladenými stylizovanými plameny dělenými čtveřicí circulů je bez opisového textu. Kalich není doplněn patenou.

C. číslo katalogu [23c]

Poslední varianta se vrací k darovacímu opisu stejného znění ve zvýšení základny. Plocha patky je blízká variantě A s několika rozdíly. Medailony světců jsou stlačeny do tvaru oválu a plochy mezi nimi člení dostředivé linie, které vytváří v celku kříž, jehož každé rameno zakončuje dvojice circulů. Na uzavřenou vnitřní část plochy navazuje z vnějšku pásek s dekorativními akantovými poli. Patka přechází plynule ve členitý dřík, kombinující vertikálně kanelovanou plochu, rytou rovnou část se střídáním v kruhu vepsaných řeckých křížů a písmen „AΩ“ a vázovité rozšíření se svislým listovým akantem. Každá z těchto částí dříku je oddělena prstencem.

Nodus tvaru stlačeného kruhového terče je lemován kroužkovým páskem.²⁴⁶ Podstavna kupy, opět s listovým akantovým vzorem, má nahoře otevřený vázovitý tvar. Vlastní kupa, klasického tvaru s lehkým rozšířením nahoře, opakuje ve spodní části motiv stylizovaných plamenů. Pod vrcholem je opatřena textem „*POKOJ SVŮJ ZŮSTAVUJI VÁM POKOJ SVŮJ DÁVÁM VÁM.*“ Patena je hladká, v lemu na jedné straně s rytým řeckým křížem vepsaným do kruhu, na protilehlé je pak v kruhu umístěn latinský kříž při patě s písmeny „*AΩ.*“

Tento poslední návrh je stylově nejméně vyrovnaný a působí roztráštěným, aditivním dojmem.

4.3 Kostel sv. Václava v Bohnické psychiatrické léčebně

Kostel sv. Václava, vystavěný na netypické severojižní ose v areálu Zemského ústavu choromyslných mezi lety 1914–1919 pražskou firmou Nekvasil, je dílem tehdy již etablovaného architekta Václava Roštlapila. Na první pohled nezvykle strohá blokovitost jednoduší stavby na půdorysu latinského kříže s pravoúhlým závěrem a dominantní hodinovou jižní věží je promyšleně zjemňována řadou detailů tvořících v českém prostředí méně obvyklý celek. Stavba i interiér v původní podobě byly koncipovány nesmírně čistým, kompaktním způsobem, který k tehdy končícímu secesnímu proudu přidává výrazný inspirační vliv románského umění a jakési klasicistní prostoty. Nenajdeme zde rozevláté linie vegetabilních dynamických vzorů. Secese se projevuje spíše na přiznávané ploše, ve skladbě hmot, sochařském doprovodu nebo v mozaikách z glazovaných rakovnických dlaždic s náměty ze života sv. Václava, Anežky, Ludmily a Vojtěcha. Umělecky se podíleli Celda Klouček, František Hergesell ml. a František Úprka na sochařském programu, malíř Jakub Obrovský či Milan Halaška, který navrhl mozaiky a původní vitraje. Pokud bychom hledali přímé architektonické předstupy, můžeme směle sáhnout po ikonickém díle Otto Wagnera z let 1904–1907, kostele sv. Leopolda ve vídeňské psychiatrické léčebně, nazývaného podle svého autora také Otto-Wagner-Kirche am Steinhof. V úzké vazbě díky Wagnerovu žáku Hubertu Gessnerovi byl tento vzor poměrně záhy, v letech 1908–1909, použit i v Čechách a to pro kroměřížský kostel sv. Cyrila a Metoděje, opět v areálu psychiatrického ústavu.

Po svém vysvěcení Janem arcibiskupem Sedlákem 1. 11. 1919 byl kostel ještě řadu let postupně vybavován (oltářní obraz, varhany, lavice) a svému účelu sloužil zdárně až do obsazení armádou v roce 1951. Po odsvěcení se části jeho vnitřního zařízení dostaly na celkem tři známá místa: oltáře získal kostel Nejsvětějšího Srdce Páně ve velkém Oseku u Kolína, dřevěný mobiliář přešel do držení kostela sv. Vojtěcha v pražské Libni a varhany nyní vlastní kostel sv. Jana Nepomuckého v Praze, Košířích. O osudech jiných části inventáře, včetně těch navrhovaných Josefem Fantou, není bohužel nic dalšího známo. Lze se jen dohadovat, že většina liturgické výbavy podlehla vzhledem k osudům kostela téměř nevyhnutelně devastaci. Vojenská správa nejprve do prostoru lodi umístila kinosál, ovšem akustika kostela nebyla zamýšlena k tomuto účelu, což se projevilo nepříjemným tříštěním zvukových vln z reproduktorů. Nadešla tedy éra tělocvičny, kdy byl například na spodní hranu chrámové kruchty umístěn basketbalový koš. V konečné fázi vojenského záboru zde vojáci nACPávali slámu do matrací. Není snad třeba zdůrazňovat, že už tato zkušenost znamenala pro svatostánek sv. Václava nemalé škody, které na sebe vzaly podobu silně poničené střechy a okenních výplní.

²⁴⁶ Nelze odhadnout, zda je o rytí nebo drobné perličky.

Následovalo období, kdy byl prostor užíván jako skladiště pražských velkoobchodních organizací. Jako první loď do výše půldruhého metru zasypaly hnijící brambory a poté jablka vystřídána už o něco přívětivějším typizovaným nábytkem. Bylo sem složeno technologické zařízení pro nově stavěnou centrální kotelnu léčebny a posledními nevídanými obyvateli se staly sochy svozového deponitáře pražské památkové péče. V 60. letech 20. století dospěli památkáři k závěru, že je možno opravit chybějící vitraje. Po schválení uměleckou komisí byly instalovány pokud možno „neutrální“ výjevy Míru, Pomoci, Práce, Uzdravení, Lásky a Budoucnosti. Tyto výplně vzniklé podle návrhů Milana Halašky měly korespondovat se zamýšleným využitím budovy pro muzeum psychiatrie s výstavní síní, k čemuž z nedostatku finančních prostředků beztak nedošlo. Změna politického režimu po roce 1989 opět otevřela cestu k navrácení kostela původnímu účelu a tak se také 11. 2. 1993 stalo. Po vysvěcení Miroslavem kardinálem Vlčkem slouží dnes kostel sv. Václava jako ekumenický prostor setkávání pacientů i věřících mimo léčebnu. Je jen trochu smutnou perličkou, že kvalitní, nijak vyhoceně pojaté vitraje malíře Halašky byly pod záminkou nevhodnosti socialistického realismu sejmuty, aby je nahradilo podstatně méně esteticky účinné mléčné sklo. Přeživšímu kostelu sv. Václava, za jehož fungováním dnes stojí mnoho obětavé práce nadšených lidí, lze do budoucna jen přát více potřebných finančních prostředků.²⁴⁷

Zaměříme-li svou pozornost na práci Josefa Fanty, musíme poctivě přiznat, že do dnešních dnů nezůstalo zachováno zhora nic. Přímo pro bohnický kostel je návrh emailovaného kameny osazeného *kalicha* ze zlaceného stříbra s patenou v eklektickém tvarosloví, ovšem bez bližšího určení roku vzniku. V pasech nad a pod plasticky pojatým nodem s putty si můžeme povšimnout shodného motivu pletence, se kterým se setkáme i na jednom z popisovaných parament. Dále jsou zde návrhy dvou solitérních zlatem a hedvábím vyšíváných *kasulí*, s latinskými dorzálními kříži s chrismony v centrálních medailonech, na kterých se uplatňuje jak přísné geometrické členění, tak i volnější secesní linie. V rámci Fantovy tvorby jsou poměrně ojedinělé dva návrhové archy kostelní výbavy, které zahrnují *dřevěné svícny* – dva velké postní svícničky pro třináct svící a jeden jednoduchý, *procesní kříže, lampu i dvě kamenné křtitelnice s kovovým příklopem* [27]. U všech výše uvedených návrhů nelze prozatím nijak doložit, zda byly vyrobeny, postrádají určení roku svého vzniku a zamýšleným výrobcem je pouze obecně určena Křesťanská akademie.

4.3.1 Paramentní bohnický soubor „antonínský“ číslo katalogu [24,25]

1920, Praha

Přestože originální ornát v bohnickém kostele zachován nezůstal, nastala kuriózní situace, kdy byl šťastnou náhodou objeven prakticky totožný existující soubor v kostele sv. Antonína Paduánského, v pražských Holešovicích. S autorskými nákresy tak můžeme srovnávat historické fotografie paramentního souboru pro Bohnice a současné snímky pořízené v Holešovicích. Teorií, jak k tomu mohlo dojít, se nabízí hned několik: paramenta pro sv. Václava se mohla těšit takové oblibě, že si je objednal i jiný kostel; správa bohnického kostela mohla použít sv. Antonína jako refugium, kam ukryla část inventáře před devastací související s armádním zábořem v roce 1951; už vyrobená paramenta mohla být nabídnuta kostelu sv. Antonína poté, co původnímu objednavateli nedostačovaly finanční prostředky na úhradu zakázky aj.

²⁴⁷ TICHÝ 2012, 13-15 sv. PEŠLOVÁ 2013, 162–168.

Tkanina je bílý hedvábný damašek, na kterém se ve střídavém rytmu objevují rotující kotouče s vepsaným řeckým křížem, z nichž vychází svazky dolů mířících plamenných paprsků a heraldické orlice s rozepjatými křídly a nimbem. Tuto opakovaně užívanou tkaninu Josef Fanta označuje jako „svatovítský brokát“. Podšívka má jasně červenou kontrastní barvu. Pro výšivku je užito zlatého dracounu, pajetek, bulionů, zlaté lamely a barevných hedvábných nití, které ale nijak nenarušují krémově-zlaté ladění souboru. Jednotlivým prvkem jsou stylizované rozvité květy lilie s deseti dalšími poupaty vyrůstající z bohatého listového lůžka, přičemž jednotlivé opakující se liliové květy jsou propojeny secesní kouřovou linií. Dále se v souboru uplatňuje rostlinný motiv srdčitého tvaru a pěticipé hvězdy. Základní členicí prvky a okraje bohatších ornátů jsou lemovány zlatou bortou.

Vyšívání ornament *kasule* je komponováno do tvaru vidlicového kříže. Na dorsální straně jsou ve vrcholu středního břevna majuskulní christologické iniciály „PX“ (chí rhó) a v křížení můžeme obdivovat centrální oblíbený motiv pelikána s hořícími křídly a nimbem, který vlastní krví krmí tři mláďata. Krev je znázorněna trojicí rudých pantlokových kamenů, snad českých granátů v hladkých osaznách. Na pektorální straně najdeme v křížení břevna vidlicového kříže shora stlačený oválný medailon s bustou sv. Antonína Paduánského v mnišské sutaně, s tonzurou a se dvěma zcela rozvitémi liliovými květy. V očích pelikána, dvou mláďat a sv. Antonína jsou vsazeny drobné, světle zelené kameny [24].

Vyšívka vyplňuje taktéž bordurový pás a kapu *pluviálu*. Vzhledem k větší šíři pasu a prostoru na kapě, lemované textilními střapci, má opakující se liliový vzor celkem tři plně rozvité květy. Ve středu bordury je kruhový medailon s vepsaným řeckým křížem a obklopují ho odstředivě komponované paprsky. Spona *pluviálu* má tvar florálně lemované plakety s tváří světce.

Dalmatiky jsou členěny výšivkami na svislých klávech, středové paruře a parurách na rukávech. Kalichové *velum* je opatřeno zlatou bordurou a jedním vyšíváním kruhovým medailonem s vepsaným řeckým křížem. Tytéž medailony se opakují v koncích *štol* s textilními střapci a ve středu zdobené chrismonem.

4.3.2 Paramentní bohnický soubor „láska, naděje, víra“

číslo katalogu [26]

1920, Praha – není zachován

U tohoto patrně zcela zaniklého ornátu se můžeme opřít pouze o návrhové kresby a historické snímky dokládající jeho existenci. S drobnými obměnami byl tento ornát zamýšlen i pro kostel sv. Gotharda v Bubenči.

Tkaninou je s největší pravděpodobností opět hedvábný damašek s historizujícím tapetovým vzorem. Vyšívka je provedena zlatem a hedvábím, jasně rozpoznatelné jsou také pajetky. Celý soubor je charakteristický skutečně výraznými, až graficky pojatými, pletenci jejichž pole střídají oválné medailony obklopené stejným směrem stáčenými lístky. Linie pletence jsou pak v pravidelných rozestupech zdobeny kovovými terčíky. Základní členicí prvky a okraje ornátu jsou lemovány jednoduchou bortou.

Vyšívání ornament *kasule* je na pektorální straně soustředěn do kolumny. Ve třech oválných medailonech propojených „pobíjeným“ dekorem pletenců vidíme majuskulní nápisy „VÍRA / NADĚJE / LÁSKA“ s odpovídajícím obrazovým doprovodem. Víra je zpodobněna jako hořící srdce, naděje jako kotva a víra jako kalich s konsekrovanou hostií. Podle dochovaných náčrtků se můžeme domnívat, že v medailonech na dorsální straně se v medailonech nacházela poprsí českých světců ve dvoutřetinovém natočení (sv. Ludmila, Václav, Prokop, Vojtěch) [26].

Na *pluviálu* se ve výšivce bordurového pasu střídají o něco bohatší pletence s medailony jednotně vyplněnými kříži. Kapa s textilními štrápci opět zpodobňuje v pletencovém rámu eucharistického pelikána krmícího vlastní krví tři mládřata. Výjev je ještě v horních rozích doplněn o písmena „AΩ.“

4.4 Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Zlonicích

Do městečka Zlonice nedaleko Slaného zavedla poprvé Josefa Fantu v druhé polovině 90. let 19. století spolupráce na novobarošní opravě chrámu pod vedením rakouského architekta Bedřicha Ohmanna.²⁴⁸ Byla to jedna z jeho prvních přestaveb chrámového prostoru, která se věnovala především hmotě stavby a sochařské výzdobě průčelí, provedené Stanislavem Suchardou. K městu v kladenském okrese architekta vázala i skutečnost, že Zlonice byly rodištěm jeho děda z matčiny strany, tesařského mistra Bílého. Po dokončení základní přestavby shromažďovala obec jistě finanční prostředky na doplnění chybějících částí výzdoby, a když se to podařilo, oslovil farář František Kraus²⁴⁹ opět architekta J. Fantu. Tak dostal chrám po roce 1903 skvostnou secesní *mříž venkovní terasy* vybíhající v patách přístupového schodiště do dvouramenných kandelábrů [28] i *železná vrata*. Jednotlivé části mřížoví, porostlého vegetabilním dekorem, nesou střídavě ob jedno pole centrální medailony s monogramy Ježíše Krista nebo Panny Marie. Horní okraj mříže, vynášený vždy pětici horizontálních oválů, lemují stylizované plaménky šlehající k nebi.

Značná část nově navržených předmětů ovšem logicky směřovala do kostelního interiéru. Ještě dnes tak můžeme obdivovat *věčné lampy* nebo *sadu stříbřených bronzových svícňů* provedených pražským zlatnickým mistrem Josefem Hirschem. Z roku 1908 pochází Fantou navržený *Boží hrob při oltářku sv. Kříže* v pravouhlém závěru severní boční lodě. Na starší barošní oltář přibyl svatostánek, v původní koncepci s kovanou mřížkou, obraz Ukřižování od malíře Emanuela Dítěte nebo ve dřevě řezaný ornamentální rám včetně vrcholové postavy Boha Otce, žehnajícího z oblaku v doprovodu dvou hlav puttů. Deska oltářního stolu i schodišťový stupeň byly zvětšeny tak, aby mezi ně bylo možno umístit Boží hrob. Skleněné okno, s nápisovou tabulkou „I.N.R.I.“ nad středem horního okraje, rámované zlaceným listovým akantového typu, dává nahlédnout do útrob připomínky skalního hrobu s dřevěnou figurou klidně spočívajícího těla Ježíše [29]. O čtyři léta později vznikla ještě ze dřeva řezaná *zastavení Křížové cesty*²⁵⁰ tvaru latinského kříže lemovaného pletencem.

Kromě Josefa Fanty se na výzdobě interiéru podíleli dále malíři Jan Mathauser s obrazem sv. Jana Nepomuckého pro oltář téhož světce v roce 1900 nebo Adolf Liebscher, jenž po skončení stavební části rekonstrukčních prací realizoval malby i štuky v hlavní lodi.²⁵¹

4.4.1 Zlonický kříž

číslo katalogu [30]

1903-1904, Praha – předmět nezvěstný

Takzvaný zlonický kříž, provedený pro Křesťanskou akademii zlatníkem Josefem Hirschem, se naneštěstí dnes již v kostele nenachází a ani jeho další osudy nejsou známy. Díky řadě historických snímků však můžeme prohlásit, že ještě v roce 1912 byl zcela prokazatelně umístěn v nice dřevěného polychromovaného svatostánku hlavního

²⁴⁸ Kostel s historií sahající do 14. století prošel mezi lety 1727–1735 zásadní barošní přestavbou. Ohledně autorství architektonického návrhu se vedou spory.

²⁴⁹ PODLAHA 1913, 296–300.

²⁵⁰ Reprodukováno v FILIP/MUSIL 2006, 266–267.

²⁵¹ POCHE 1982, 372.

oltáře. *Novobarokní svatostánek* třemi hlavami okřídlených puttů v akantovém listoví, stejně jako za ním stojící ornamentální plochá *mříž na čtrnáct svící*, jsou taktéž provedeny podle návrhů Josefa Fanty [31].

Tělo kříže vyrůstá z trojosé bronzové lité nohy, tvořené převážně vinnou révou. Nodus je modelován hrozny, z jejichž shluku se vynořují ocasy třech rybek. Těla ryb poté kopírují jemné projmutí nohy a rozevřenými tlamičkami přisedají na tři lebky. Jde o půvabné ikonologické spojení zpodobnění Krista vykupujícího hřích prvotního Adama. Břevna vlastního kříže jsou zhotovena ze dřeva, v koncích s tepanými, listovým obtáčenými medailony, na nichž najdeme symboly čtyř evangelistů. V náběžích upevnění medailonů je v ploše kovu osazen v doprovodu dvou perliček větší kruhový tmavý kámen. Střed pak zaujímá obligátní v bronzu odlitá postava umučeného Ježíše upevněného k ramenům třemi hřeby. Nad hlavou Spasitele se nachází ještě malá obdélná tabulka s písmeny „*IHS*.“ Výsledný tvar preciosy je však určen podkladovou paprskovou mandorlou. Její vnitřní prostor, za postavou Krista, vyplňují dva nápisové řádky, kde čteme text „*Potlačena jsi / smrti vítězstvím*.“ Tuto centrální část lemuje plaménky rytý pásek s pravidelně rozmístěnými kulatými kameny a hvězdivý dekor. Na plamenech se pak pro plastičtější dojem střídá středové prolomení s mělkým klikatkovým zalamováním.

4.5 Svatá Hora u Příbrami

Historie jednoho z našich nejznámějších poutních míst sahá do 13. století, svou nynější podobu však získalo až v období baroka poté, co bylo v roce 1647 z císařského pověření předáno Tovaryšstvu Ježíšovu. Březničtí jezuité nechali areál velkoryse rozšířit. Realizovaný projekt v italizujícím poskytl v Čechách působící architekt Carlo Lurago. Centrální basiliku Nanebevzetí Panny Marie, posazenou na masivní balustrádovou terasu se sochami, tak dnes obklopují ambity s kaplemi a bohatým štukovým i sochařským výzdobným programem. Do areálu vedou dvě vstupní brány s náročně řešenými portály. Kromě radikální přestavby celého komplexu tak, aby vyhovoval vzrůstajícímu množství příchozích poutníků, se jezuité také pilně věnovali posilování kultu zázračné Panny Marie Svatohorské. Dřevená gotická soška české provenience, mnohokrát v historii skrývaná před nepřáteli, byla na základě korunovačního dekretu vatikánské kapituly z 30. 12. 1731, schváleného papežem Klementem XII., opatřena následujícího roku dvojicí korunek z dílny Ferdinanda Schachtla. Slavnost korunování mariánské sošky, která se uskutečnila 22. 6. 1732, byla prvním obdobným případem v rakousko-uherské monarchii. Výročí této události je každoročně slaveno jako nejvýznamnější svátek tohoto poutního místa.²⁵² Při této příležitosti je také užíván paramentní „korunovační“ soubor, viz níže.

Po zrušení jezuitského řádu a po přechodném období správy proboštů přichází v roce 1861 na Svatou Horu Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele-redemptoristé. Pod jejich správou se poutnímu místu dostalo 21. 3. 1905 velké cti v podobě udělení titulu *basilica minor*, zvláštním výnosem papeže Pia X.²⁵³ Poté co byly v roce 1950 řadou nezákonných akcí zrušeny v Československé republice všechny kláštery, správa objektu byla svěřena kněžím jako duchovním správcům. Od roku 1990 se však těchto funkcí opět ujímají redemptoristé. Obrody se dočkalo rovněž sdružení „příznivců a dobrodinců Svaté Hory,“ Matice Svatohorská.²⁵⁴ A byly to právě příslušníci Kongregace

²⁵² Více k tématu VRABELOVÁ 2010, 21–55.

²⁵³ Breve „*Sacris aedibus*“. Označení *basilica minor*, tedy bazika menší, je čestný titul udělovaný na základě papežského svolení význačným sakrálním stavbám.

²⁵⁴ Více k tématu například KOPEČEK 2006.

Nejsvětějšího vykupitele, kdo opakovaně u Křesťanské akademie v Praze objednával části liturgické výbavy. Kromě dvou níže podrobněji pojednaných souborů parament, nese autorství Josefa Fanty také sada osmi postříbřených, časově přesněji nezařazených, *svícniů*, které jsou tvarově velmi příbuzné s dochovanými preciosami zlonického kostela Nanebevzetí Panny Marie. Díky nápadné podobnosti lze dovozovat, že i v tomto případě byl jejich zhotovitelem pražský zlatník Josef Hirsch.

4.5.1 Paramentní svatohorský „smuteční“

číslo katalogu [35]

1926, Praha, Křesťanská akademie

Svatá Hora u Příbrami

Zachování smutečního souboru bohoslužebných textilií je nutno považovat za velké štěstí. Ačkoliv to žádný z dnes platných předpisů přímo nezakazuje, nejsou v současné době a to zejména po II. vatikánském koncilu užívány. Bývají tak vyřazovány, což fakticky znamená definitivní ztrátu mnohých z nich.

Tkanina je černý hedvábný damašek s historizujícím florálním dekorem, podšitý stejnobarevným plátnem. Pro výšivku je užito zlatého dracounu, pajetek, bulionů, zlaté lamely, stáčených šňůr a barevných hedvábných nití. Ladění ornátu je z podstaty velice decentní, jen na několika místech je jako podklad výšivky užito hladké fialové látky. Jednotlivým výzdobným prvkem je stylizovaný kmen trnového keře s ostny zdůrazněnými plným vyšitím. Základní členicí prvky a okraje jsou lemovány širší zlatou bortou.

Vyšívány ornament *kasule* je na dorsální straně pojednán jen v centrální kolumně porostlé trnovým keřem. Vrchol pasu je rozčleněn čtveřicí křížících se přímých linií do menších polí s akantovými listy. Na tuto část navazuje jemným geometrickým dekorem lemovaný vertikální ovál. V medailonu, podloženém z většiny fialovou tkaninou, je latinský kříž v paprskové záři, spolu s majuskulemi „AΩ“ - spojnice písmen přechází v symbolickou kotvu. Na pektorální straně se výšivka uplatňuje v antonínském kříži. Centrální břevno dole uzavírá vavřínový, na čtyřech místech svázaný věnec, který obtáčí fialově podložený štítek se znakem Československa.

Bordurový pás *pluviálu* má ve vrcholu výšivky kruhový, fialově podložený, medailon s písmeny „PX“. Středový kruh obtáčí dvoustupňový lem s rozdílným dekorem, na který navazují svazky stylizovaných geometrických paprsků. Ty na obou stranách pásu ukončuje shluk trnoví a majuskulní text „ODPOČINUTÍ / LEHKÉ DEJ / JIM PANE // SVĚTLO AŽ / JIM SVÍTÍ NA / VĚKY VĚKŮV.“ Kapa *pluviálu*, o něco větší, než je obvyklé, je připevněna čtyřmi dracounovými knoflíčky a lemována textilními třásněmi. Celou její plochu zaujímá oblíbený eucharistický pelikán s nimbem, krmící vlastní krví tři mláďata. Scéna není vyšita celoplošně, nýbrž pouze za pomoci kontur. V horní části kapy pak výjev doplňuje ještě fialová páska s písmeny „AΩ“ [35a-c].

Na *dalmatikách* se výšivka neuplatňuje tak bohatě. *Bursu* zdobí do osmistěnu vepsaný johanitský kříž a v rozích ještě stylizované plody granátového jablka. Shodný dekor kříže, v doprovodu písmen „AΩ“, opakuje i *kalichové velum*, lemované navíc průběžným trnovým úponkem. Obdobné motivy se opakují v koncích *štol* s textilními střapci [35d].

4.5.2 Paramentní svatohorský „korunovační“ soubor

číslo katalogu [32,33,34]

1932, Praha, Křesťanská akademie

Svatá Hora u Příbrami

Jednání o budoucí objednavce vedl s Křesťanskou akademií již zhruba od poloviny roku 1928 rektor koleje redemptoristů, P. Augustin Benda. Náklad na pořízení

korunovačního ornátu byl velkoryse kalkulován v rozmezí 180.000 až 200.000 Kč.²⁵⁵ Po upřesnění několika detailů bylo dohodnuto, že nejpozději do 1. 1. 1932 bude dodána kasule, čtyři dalmatiky, tři pluviály, pláštík na sochu Bohorodičky, kobereček pod sochu, bursa, palla, šest štol, pět manipulů, velum, humerál bohatší a prostší, gremiál, antependium pro kredenční stolec a závěs k nástěnnému zvonku [32b,c]. Z větších kusů (kasule, pluviály, dalmatiky, svátostné velum, šatečky) jsou kupodivu zachovány všechny, některé drobnější části souboru chybí. Tkanina použitá na většinu nevyšíváných částí kompletu, tzv. „stříbrný svatohorský brokát,“ je bílý hedvábný damašek s motivem do trojice srostlých liliových květů střídaných trsy olistěných růží, tkaný podle vzoru Joh. Reiner's, desén 597.²⁵⁶ Jako podkladu pro vyšívky bylo určeno těžkého bílého hedvábní, pro drobné části kompletu pak bílá nebo stříbrná hladká látka. Celý soubor je vyšíváný, dokonce i borty. Plátěná jednotná podšívka má jasně modrou kontrastní barvu. Pro vyšívku je užito zlatého dracounu, bulionů, zlatých lamel či barevných hedvábných nití. Ornát, lemovaný stáčenou šňůrou, je bohatě přizdoben pajetkami a terčíky. Vyšité písmo je dvojího typu-jasně čitelná „moderní“ majuskula a Fantův typický font blízký gotické fraktuře, v tomto případě více zaoblený. Jednotícím motivem celého paramentního souboru je do kruhu vepsaný skládaný květ růže jakožto mariánský symbol, pouze na kasuli jsou květy pojednány plastičtěji.

Jak již bylo dříve naznačeno, známe u jubilejního paramentu provedeného k roku 1932 zcela výjimečně, díky historickému snímku opatřenému popisky, jména vyšívaček. Jelikož tento soubor bohoslužebných textilií, jako mnohé jiné, zhotovovala Křesťanská akademie, je naděje, že tímto způsobem vystupují z anonymity jména žen, jež se snad podílely i na dalších dílech. Z toho důvodu uvádíme také jejich seznam: Hana Pomajzlová, Antonie Marholdová, Antonie Janoušková, Marie Homerová, Gizda Draždíková, Julie Kumpoštová, Barbora Hlavatá, Marie Rambousková, Marie Kalchhauserová, Anna Hodanová, Růžena Listopadová, Růžena Vosátková, Marie Vocílková, Marie Kocourková.

Vyšíváný ornament *kasule* je na dorsální straně aplikován na kolumnu a široký lem výstřihu. Ústředním motivem je ve zlatě oděná milostná soška Panny Marie Svatohorské, stojící na barokním stříbrném soklu. Prostor nad korunovanými hlavami madonky s jezulátkem porůstá bohaté listoví se třemi plastickými růžovými květy. Ve spodní části, pod soklem, je čtvercový panel s horizontálním oválem, čtyřmi růžemi a majuskulním nápisem „NA PAMÁTKU / KORUNOVACE 1932.“ Modrý ovál s latinským křížem včetně *arma christi* v doprovodu písmen „IHS“ prozařuje svrchu vševidoucí Boží oko [33a]. Lem výstřihu, který na pektorální straně přechází do břevna ostře zkoseného vidlicového kříže, zdobí pletenec s řeckými kříži na strukturovaném modrém pozadí, v doprovodu pravidelně skládaných listových pásků s květy růží [33d]. V tomto případě opouští vyšívka přesně vymezená pole a pokrývá ramena nápisem „zdravas královno.“ Na bocích středního pasu obou stran kasule se pak střídají stáčené zlaté listy se stříbrnými, přičemž dekor se při dolní okraji uvolňuje i do prostoru [33c]. Na křížení pektorální strany panel s ústředním mariogramem lemovaného shora a zdola nápisem na modrém pozadí „POŽEHANÁ JSI / PÁN S TEBOU.“ Svislé břevno pak bohatě porůstá růžový keř [33b].

Celkem tři *pluviály* souboru mají jednotné výtvarné řešení. Hlavní dekoraci nesou kapy, připevněné vždy čtyřmi podlouhlými knoflíčky ze zlatého dracounu, přizdobené

²⁵⁵ Pro srovnání uvádíme, že plat úředníka se v té době pohyboval kolem 1 300 Kč a dělník si vydělal 700 Kč a na stejnou sumu vyšel pánský oblek včetně obutí.

²⁵⁶ Torzo korespondence křesťanské akademie s rektorem P. Augustinem Bendou je v majetku SUGaF UPM.

po obvodu bambulkami splétanými z kovových vláken. Na každé kapě je při horním okraji na modrém poli vyšit majuskulní text. Zlacené spony pluvialů jsou tepané ve stříbře. V bordurových pasech, lemovaných opět dovnitř stáčenými listy, se uplatňuje motiv centrálního kruhového medailonu na pozadí pěticípých hvězd, z něhož šlehá oběma směry šestice stylizovaných paprsků, dopadajících konci bordury na dvojice světeckých postav v nohách doplněných úryvkem z Písma.

Ve vrcholu bordurového pásu pluvialu *regina coeli* je zpodobněno vševidoucí Boží oko lemované stylizovanými rajskými plody. Na kapě sledujeme výjev Krista korunujícího v nebesích Pannu Marii korunou zdobenou nápisem „REG. COELI.“ Oba jsou oděni do jemně růžových rouch. Při horním okraji kapy čteme „ZDRÁVAS KNĚ[ŽNO] NEBESKÁ“ [34a]. V koncích bordury jsou na jedné straně figury sv. Prokopa s Janem Nepomuckým za doprovodu slov „dal mi Bůh jazyka dar / jím chváliti jej budu“ [34c] a na opačné straně najdeme redemptoristické světce sv. Gerarda Maiellu s Clemensem Mariou Hofbauerem opatřené citací „žádost srdcí dal jsi jim / a vůli rtů neodepřel“ [34b].

Na kapě pluvialu „zdravas královno“ vidíme trůnicí Madonu s Ježíškem, obklopených ohnivou mandorlou s hvězdami. U nohou jim klečí dvojice okřídlených adorujících andělů se splétaným věncem v prostoru mezi nimi. Při horním okraji kapy čteme „ZDRÁVAS KRÁLOVNO.“ Ve vrcholu pásu bordury se nachází strmě k zemi letící holubice Ducha svatého v kruhu trojúhelných stylizovaných paprsků. Na koncích bordury jsou při jedné straně figury sv. Petra s Pavlem se slovy „na skále vzdělám církev / brány pekla ji nepřemohou“ a v protilehlém konci postavy sv. Cyrila s Metodějem v doprovodu textu „podivuhodný jest / Bůh v svatých svých.“

Centrem bordurové pásu pluvialu „zvěstování“ je motiv světu žehnajících Božích rukou před slunečním kotoučem, obklopeným stylizovanými rajskými plody. Na kapě je zpodobněna scéna Zvěstování, kdy okřídlený anděl předává neposkvrněné panně liliový květ. Při horním okraji v pozadí kapy čteme „POŽEHNANÁS TY MEZI ŽENAMI.“ V koncích bordury jsou na jedné straně figury sv. Víta s bl. Anežkou nad nápisem „šťastný koho svět nevábí kdo se věnuje Bohu“ a na opačné straně je sv. Ludmila s Václavem komentovaní textem „milujte moudrost aby/ste na věky kralovali.“

Dalmatiky jsou členěny výšivkami ve svislých klávech, středové paruře a parurách na rukávech. V paruře na pectorální jsou jednotně majuskulní písmena „AΩ“ a na dorsální je potom v centrálním čtvercovém medailonu na každém kuse jiný motiv v doprovodu krátkého textu: sv. Alfons / „tvá vůle se staň“; sv. Ignác z Loyoly / „Bůh pánem mým“; christogram / „Pane smiluj se“; mariogram / „Oroduj za nás“. Ve středu *svátostného vela* zakončeného zlatými třásněmi je umístěn ohnivý kotouč s klasy a písmeny „M-M-L-J“, který doplňuje nápis „Roznítiž v nás plamen věčného milování“ [32e,f]. I další *drobné části souboru* dodržují beze zbytku výtvarnou jednotu celku, poplatnou secesní linii [32a,d].²⁵⁷

4.6 Svatý Hostýn

Nejvyš položené poutní místo Moravy, osídlené už v pravěku, počíná svou náboženskou tradici od 13. století, konkrétně od roku vpádu Tatarů na naše území v roce 1241. Lidé, kteří se na hostýnském vrchu před nájezdníky ve velkém počtu ukrývali celé tři měsíce, ochránila před nepřátelským vojskem silná bouře a nadto na tomto jinak velmi suchém pahorku zázračně vytryskl pramen. Z vděčnosti zde zachránění postavili nevelkou svatyni se sochou Panny Marie Ochránitelky. Jisté je,

²⁵⁷ Sr. JANATOVÁ 2005, 49–52.

že místo si brzy získalo velkou oblibu poutníku, v polovině 16. století zde stála dřevěná kaple, později hornická zděná, rozšířená v roce 1650 na kostelík.²⁵⁸ O osm let později byl doplněn ještě o dvě boční kaple. Z této doby máme zprávy nikoliv o milostné soše nýbrž obraze. První obraz zničený luterány byl během rekatolizace v roce 1620 nahrazen rodinou Lobkoviců obrazem novým. Po rozšíření na kostelík sem umístili správci panství, Rottalové, obraz nový. Rovněž byla zřízena stálá nadace pro dva kněze, jež se stala rodinným závazkem stejně jako péče o poutní místo. V duchu této tradice započal František Antonín hrabě z Rottalu s radikální barokní přestavbou, která proběhla mezi lety 1721–1748. Jejím výsledkem je bazilika Nanebevzetí Panny Marie s centrální dispozicí oválného půdorysu s dvouvěžovým průčelím. Poutní tradici sice nakrátko narušil v roce 1769 požár způsobený bleskem, nicméně zásadním způsobem se do tradice sv. Hostýna zapsal až císařský dekret ze 4. 1. 1784, rušící všechny poutě i poutní místa. Kostel byl nejen odsvěcen, ale především byla rozebrána střecha a vytrhány podlahy, což zapříčinilo velmi rychlé chátrání stavby. Ani tak ale poutníci nepřestávali „moravské Lurdy“ vyhledávat. Když byly roku 1840 poutě opět oficiálně povoleny, začátek opravy poutního místa na sebe nenechal dlouho čekat. K sehnání finančních prostředků uspořádali organizátoři sbírku, do níž nemalou částkou přispěl i císař František Josef I., který svůj opravdový zájem prokázal později také osobní návštěvou. Mezi lety 1841–1891 se tak celý areál dočkal své celkové revitalizace, výstavby řeholního domu a příchodu duchovních správců, příslušníku řádu Tovaryšstva Ježíšova. Po slavném vysvěcení brněnským biskupem Františkem Saleským Bauerem 18. 8. 1891 Svatý Hostýn v péči jezuitů skutečně vzkvétal a roku 1895 byla také založena Matice Svatohostýnská, navazující na tradici Družstva Svatohostýnského, která od majitele panství, Arnošta barona Laudona, odkoupila za 55.000 zlatých celý areál.²⁵⁹

Roku 1904 začala stavba křížové cesty o třinácti zastaveních v podobě tvarově odlišných kapliček ve stylu lidové valašské architektury od architekta Dušana Jurkoviče, s mozaikami Jana Köhlera. Dnešní interiér baziliky Narození Panny Marie, utvářený v eklektickém historicko-romantickém duchu, vrcholí oltářem od Čenka Vosmíka a Josefa Václava Myslbeka. Na oltáři ovšem nenajdeme klasický obraz, nýbrž pod baldachýnem umístěnou sochu Panny Marie. Ve spodní části umístěný reliéf je neustálou připomínkou zásahu Panny Marie, která zdejší areál ochránila před vypleněním tatarskými nájezdníky, kteří jsou z ruky Ježíška stíháni dopadajícími bouřkovými blesky. Zázračná socha Panny Marie, stojící obklopená září zlatých paprsků na půlměsíci, i reliéf jsou dílem Benedikta Edeleho z roku 1845. Na hlavách Madony a Ježíška můžeme vidět korunky zhotovené podle návrhu Josefa Fanty, o kterých bude řeč později. Myšlenka na korunovaci se zrodila v hlavě P. Jana Cibulky, po jehož předčasně smrti se příprav v roce 1909 ujal superior Antonín Rejzek. Věci ve světle ochoty papeže Pia X. vzápětí nabraly na spádu. Po oficiální žádosti olomouckého arcibiskupa Bauera, vydala 27. 6. 1912 Svatá kongregace obřadů v Římě dekret povolující Františku Bauerovi, od roku 1911 kardinálovi, provést „o nastávajícím svátku Nanebevzetí Blahoslavené Panny korunovaci milostné sochy nejblah. Bohorodičky a Božského Jezulátka.“ Slavnost korunování spojovala výročí 670 let

²⁵⁸ K přestavbám motivovala majitele panství nedostačující kapacita, jelikož už v roce 1625 se záznamy zmiňují o „četných procesích,“ konaných dvakrát ročně.

²⁵⁹ „*Matice Svatohostýnská jest spolkem, který za účel sobě klade: Povznášeti poctu blahoslavené Panny Marie na sv. Hostýně; zvelebovati tamní služby Boží; křísiti, obnovovati a zvelebovati sv. památky na sv. Hostýně; zvyšovati pobožnosti v kostele i mimo kostel; zároveň i pečovati o potřeby poutníků tělesné, aby přístřeší i ostatní zaopatření jejich přiměřené a slušné řízeno býti mohlo...*“ Dostupné na: www.hostyn.cz/historie/historie3_pout_mista.htm, vyhledáno 16. 3. 2014.

od porážky Tatarů, 125 let od požáru a 25 let trvání správy jezuitů. Několikadenní slavnosti korunovace, probíhající 15.–22. 8. 1912, přilákali celkem 200.000 poutníků.²⁶⁰ Barokní průčelí kostela ozdobila v roce korunovace ještě rozměrná mozaika, zabírající plochu dvaceti šesti metrů čtverečních, od Viktora Foerster a s hlavní ideou vyjádřenou doprovodnými texty „ZŮSTAŇ / MATKOU LIDU / SVĚMU“ a „VÍTĚZNÁ OCHRANO / MORAVY BUĎ ZDRÁVA.“

Poněkud smutnější perioda v historii nastala po zrušení řeholního domu k roku 1950, kdy se Svatý Hostýn dostal pod národní správu a byl ponechán pouze dohledu diecézních kněží. Jako majetek státu si poutní místo vyzkoušelo roli zařízení podniku Restaurace a jídelny (RAJ) Kroměříž, útulku pro postižené děti, zázemí Archeologického ústavu ČSAV Brno i svozového depozitáře obrazů. Světlejší budoucnost předznamenalo 9. 8. 1982 udělení titulu *basilica minor* papežem Janem Pavlem II. Po revolučním roce 1989 se obnovila poutní tradice, vracejí se jezuité a opět začala fungovat Matice Svatohostýnská.²⁶¹

Kromě *precios*, kterým se budeme věnovat detailněji je pro Svatý Hostýn zachován od Josefa Fanty rovněž návrh mariánské *kasule* s motivem korunovace. Parament je výjimečný tím, že vyšívaná postava Panny Marie na dorsální straně nerespektuje jen vymezený útvar latinského kříže, ale částí těla či gesty vstupuje do okolního prostoru.²⁶²

4.6.1 Korunky svatohostýnské

číslo katalogu [36,37,38]

1911, Praha, Křesťanská akademie aj.

Svatý Hostýn

Velice záhy po odsouhlasení záměru korunovat milostnou sošku bylo také nutné začít uvažovat nad pořízením šperků pro Madonu a Jezulátka. Časopis *Hlasy Svatohostýnské* proto uveřejnil výzvu ke sběru milodarů na jejich zhotovení, což do té doby nebylo až tak obvyklé. Diadémy darovala většinou vatikánská kapitula u sv. Petra, ale papež Pius X. projevil přání, aby si sami věřící korunovali svou Ochránitelku a tak...

„Mariánští ctitelé z Moravy, Čech, Slezska, Uherského Slovácka, Dolních Rakous i z daleké Ameriky zjednali tyto koruny. A nejen bohatí a vznešení, nýbrž i nejchudobnější přinášeli na účel tento oběti často až dojemně.“²⁶³

Volba na Josefa Fantu padla na doporučení svatovítského kanovníka Josefa Tumpacha, který na Svatý Hostýn zavítal v srpnu roku 1911 a velmi pochvalně se vyjadřoval jak o jeho schopnostech, zkušenostech s církevními zakázkami, činnosti v Křesťanské akademii tak i o častých konzultacích poskytovaných architektem Josefem kardinálem Doubravovi, známému svými znalostmi v oboru náboženského umění. Ještě v průběhu srpna vyjádřil J. Fanta v dopise upřímnou ochotu se úkolu ihned ujmout a po dohodě se superiorem Hostýn také 5. 9. 1911 v doprovodu svého syna Josefa navštívil, navzdory značnému časovému vytížení, aby si vše na místě přeměřil. Zakázku přijal s velkým nadšením, vnímal velice dobře výjimečnost tohoto zadání a jako v mnoha jiných případech si za svou práci nenárokoval žádný honorář. Jednání pak probíhala prostřednictvím časté korespondence, případně návštěv superiora Antonína Rejzka v Praze. Je obrovským štěstím, že tématu korunovace Madony Svatohostýnské je věnována samostatná monografie, v rámci níž pojednávají některé kapitoly přímo o předmětných špercích, schránkách pro ně, i o podkladových šátcích na hlavu Panny Marie. Z toho důvodu v tomto případě pomineme popis *precios* a necháme v příloze

²⁶⁰ Podrobněji ke korunovaci JANDA 1913 sv. VRABELOVÁ 2010, 83–98.

²⁶¹ SAMEK 1994, 333–335. Podrobněji viz: <http://www.hostyn.cz/historie.htm>, vyhledáno 16. 3. 2014.

²⁶² Sv. JANATOVÁ 2005, 44–45.

²⁶³ Antonín JANDA: *Úvod*. In: OSTRČÍLEK 1913, 5.

hovořit autentický dobový text, z části navíc přímo z pera autora klenotů, Josefa Fanty.²⁶⁴ K mariánské koruně existují také další dvě návrhové varianty datované do roku vzniku diadémů. První je velmi příbuzná nakonec zvolené podobě, liší se zejména v hlavním pasu čelenky, kde jsou v jednotlivých polích zobrazeny v architektuře zasazené brány. Druhá varianta postrádá uzavření vrcholovou hvězdici, je naopak otevřená a složená z velkých liliových květů.

Kromě dvojice skvostů pro slavnou papežskou korunovaci v roce 1912 oslovil Svatý Hostýn Josefa Fantu znovu se zakázkou na korunky k dvacátému pátému výročí této události, jež se spojilo s padesátým rokem působení řádu Tovaryšstva Ježíšova [39]. Oba šperky pracují s motivem velkých pěticípých hvězd složených s fasetovaných světlých kamenů, v hrotech a rozích zakončených kulatými modrými kameny v hladkých osaznách. Mariánská korunka opakuje třípramenné šňůry v bocích hlavy, s nápisy „*MARIA / ORODUI*“, i na čelo spadající přívěšek, v tomto případě v podobě tří kapek. Hlavní pásek diádemu nese majuskulní na světle modré půdě emailovaný nápis „*VÍTĚZNÁ / OCHRANO / MORAVY / ZŮSTAŇ / MATKOU / LIDU / SVĚMU*“, dělený do sedmi polí oválnými kameny tak, aby odpovídal na ně nasedajícím hvězdám. Korunka Jezulátka je o jednu hvězdu chudší a v obvodu čelenky čteme „*BERÁNKU / BOŽÍ KTERÝ / SNÍMÁŠ / HRŮCHY SVĚTA ODPUSŤ / NÁM PANE*.“²⁶⁵

Oba komplety svatohostýnských korunovačních souprav, hledající opět ryze českou podobu preciosy, jsou i pomyslnou „korunou“ výběru prací Josefa Fanty na poli církevního užitého umění. Završují tak cestu započatou v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě, kde jsme se seznámili s relikviářem korunované lebky sv. Václava.

---

²⁶⁴ OSTRČÍLEK 1913, 45–62. viz příloha „Korunky Svatohostýnské.“

²⁶⁵ V návrzích se objevují i další texty, ale pro nemožnost srovnat je do této chvíle s originálem nelze potvrdit, zda byly provedeny, kupříkladu vyryty z vnitřní strany.

5. Závěr

Na začátku práce byly formulovány základní otázky, které je nezbytné podrobit reflexi, zda byly či nebyly dostatečně zodpovězeny. Po úvodním shrnutí současného stavu bádání, dostupné literatury, pramenů a popisu užitých metod byla otevřena otázka života Josefa Fanty. Zde, zejména díky zdrojům Památníku národního písemnictví a strojopisu dcery Marie, figurují poprvé cenné informace o jeho rodinném životě, byť byl především v osudech jeho vlastních dětí ne vždy optimistický. Touto částí se také prolínají architektonické realizace, jež pak dostaly samostatný prostor v navazujícím oddíle. Nástin soupisu je prvním ucelenějším katalogem tohoto autora, který bude možno seriózněji rozvíjet až v okamžiku, kdy bude badatelsky zpřístupněn obsáhlý fond Muzea architektury a stavitelství Národního technického muzea. Přesto připojená interaktivní mapka s náhledy staveb poskytuje možnost udělat si představu o Fantových architektonických pracích. Tuto část práce pak uzavírá dvojice vzpomínek slavných historiků umění, dokreslující některé z rysů jeho osobnosti.

Josef Fanta prožil bez jakékoliv nadsázky nejen nevšedně dlouhý, ale rovněž plný a z tvůrčího hlediska velmi plodný život. Nade vše pochybnost se prokázala jeho všestranná architektonická činnost při stavbě významných solitérních budov, vil, nájemních domů, ale také na častých památkářsky orientovaných, citlivě prováděných revitalizacích. Vzhledem k zaměření své profesury na Technice se rozhodně neodřikal starších historických slohů ani jejich vzájemnému propojování, měl-li ovšem volnou ruku při novostavbách, zaznívá na nich zcela jasně secesní tón. Nezůstávalo však zdaleka jen u budov. Jeho talent se projevoval v návrzích sgrafit, koncepci celých interiérů, vitrají, náhrobků, pomníků nebo mříží. Nadto se celou jeho tvorbou prolíná velmi silné národní cítění, nacházející své uplatnění jak při organizaci velkých výstavních podniků přelomu století, tak v opakovaném odmítání vlastního honoráře, šlo-li o zakázky spojené s národoveckými aktivitami. Přes jistou tvrdohlavost a přísnost je vždy znovu líčen jako člověk nesmírně dobrosrdečný, obětavý a pracovitý. Nejen jeho dílo, ale snad ještě více jeho život se tak staly ztělesněním něčeho, co světu pomyslně zemřelo s první světovou válkou a na mnohých místech ještě hluboko před ní, po krizích, jejichž kořeny můžeme hledat již v průmyslové revoluci. Lze to charakterizovat jako jistou duševní čistotu doprovázenou neotřesitelnou a především nikdy nezpochybněnou katolickou vírou.

Navazující část práce se již plně koncentruje na vlastní paramenta a preciosy, tedy uměleckořemeslné předměty určené k bohoslužebným účelům, včetně soudobých nároků na jejich správné provádění. Jestliže v úvodu byly položeny otázky na jejich množství či kvalitu, nedalo se na počátku ani tušit, jak bohatě zastoupenou skupinou se ukáží být. Jak již bylo několikrát připomenuto, Josef Fanta veškerou svou práci s nesmírnou pečlivostí archivoval, posléze uspořádal a rozdělil do příslušných institucí. Ve Sbírce grafiky a užitého umění pražského Uměleckoprůmyslového muzea se tak nabízel skutečný poklad stovek návrhů, skicami počínaje a detailními prováděcími rozkresy konče. Z nich drtivou většinu tvoří právě *ornamenta ecclesiae*. Návrhy jsou vyhotoveny jistou rukou rutinovaného a velmi talentovaného kreslíře, pojednány do velkých detailů a zcela zřejmě promyšleny rovněž na ikonografické rovině. Hojně zastoupeny jsou jak dílenské návrhy pro stylově pokud možno neutrální sériovou produkci, tak zcela výjimečné solitéry nebo celé soubory, jimž zejména byla věnována pozornost v poslední části práce. Prakticky zcela, jakožto objednavatel těchto uměleckých prací, odpadá šlechtický stav. Těžiště se přesouvá mimo nobility, na prostý klérus a především pak na občanské sbírky. Jsou to právě obyčejní lidé, kdo se skládá na vyhotovení velmi nákladných precios, poutních korouhví aj. Můžeme za tím

spatřovat nálady spojené se vznikem Československého státu a tedy mocně posílenou národní hrdost. S tím souvisí i zřejmá akcentace „českých“ světců. Nebo je možné sledovat linii podvědomé demonstrace sakrality v prostředí, jež se od víry spíše odvracelo. Dobové prameny však jednoznačně vypovídají o upřímosti těchto snah a hlubokém prožívání souvisejících událostí. Pokud za objednávkou stojí vyšší církevní kruhy, je možné to spojovat zejména s činností Křesťanské akademie, kde se její zástupci angažovali a stala se tak platformou pro ty nejprestižnější zakázky. Vývojovou linii stylových proměn se prozatím nepodařilo určit zejména s ohledem na fakt, že většina návrhů postrádá spolehlivé časové zařazení. Na jedné straně přistupoval u zakázek velmi pietně k prostoru, do něhož byly předměty určeny. Vznikala tak díla čistě historizující, ale také taková, jež eklektickým spojováním mají navozovat dojem starobylosti. Na posledně jmenovaných už lze nalézat prvky odpovídající době vzniku. Další skupině jednoznačně secesní linie dominují. Samostatný okruh tvoří diadém pro lebku sv. Václava a Svatohostýnské korunovační soupravy. Zde dospěl Josef Fanta při hledání ryze české podoby preciosy k formě, která svou univerzalitou jednoznačně překračuje hranice konkrétního slohu. Dílo Josefa Fanty nadto bez jakékoliv diskuse náleží k tomu nejlepšímu, co se na poli obrody církevního uměleckého řemesla v naší zemi odehrálo.

Prezentovaná díla rozhodně nepředstavují konečný výčet všeho, co se zachovalo. Obohacování katalogu hledáním dalších kusů je jen jedno z mnoha možných rozšíření této práce. Shodou okolností uběhne v termínu odevzdání téměř na den sedmdesát let od úmrtí Josefa Fanty. Snad je to vhodná chvíle pokusit se lépe zhodnotit význam jeho odkazu a zajistit jeho dílu na poli uměleckého řemesla ve službách liturgii zaslouženou pozornost, které se jí prozatím nedostávalo.

6. Korunky Svatohostýnské

Návrhy a provedení korunek

23. ledna 1912: „Promiňte mi, že jsem neodpověděl hned k prvnímu Vašemu doporučenému listu a že teprve dnes po obdržení urgencye se ozývám. Račte býti v příčině korunek klidem, prosím o důvěru; odpusťte úzkosti a věřte, že učiním pro včasné dodání vše, co je v mé moci. Každá podobná objednávka jest věcí důvěry... Neodpověděl jsem k prvnímu Vašnostinu dopisu proto, že jsem byl toho mínění, že jedinou platnou odpovědí jest zaslání nákresů podrobných a rozpočtů a vyznačení úplného programu práce, kde a zač vše potřebné objedná. Nebylo mou vinou, že jsem toho dosud neučinil. Podrobné zprávy podávati o tom, co doposud bylo vykonáno, pokládal jsem za zbytečnou ztrátu drahého času... Ohledně skvostů ráčíte asi věděti, že roztaveno bylo vše, co použito nebude. Jistě o tom p. P. Jaroš²⁶⁶ Vašnostem referuje. Roztápění zlata a demontování dalo se u přítomnosti jednoho z Vašich bratrů zdejšího kláštera. Perel a diamantů chci použít vhodně na korunku. Ráčíte míti těžké starosti; bez důvěry v pomocníky, ku kterým se v tomto případě počítám, těžce byste mohl dostáti svým povinností, k nimž je Vám, jako každému z nás, třeba náležitěho soustředění a klidu. A ten při důvěře v pomoc Boží, vlastní síly a dobrou vůli a pomoc bližních si musíme všichni zachovati. Kam bychom bez té důvěry přišli my architekti, když odkázání jsme na provedení celého množství dílen, sil a rukou. Přes mnohá sklamání, Bohu díky, během života známe řadu pracovníků, na něž se můžeme spoléhati. I já plně spoléhám na ty, které ku pracím jednotlivým na korunce vyzvu... Máte-li ke mně důvěru, prosím i o trpělivost a důvěru v pomoc Boží pro mne, abych slabými silami stačil ke všemu, čeho na mě žádáte“ atd.

2. dubna: „Ohledně korunek bylo by mnoho co psáti. Dá Pán Bůh, že vše ku šťastnému konci přivedeme. Nevím, zda Vám psal P. Jaroš, co zajímavého jsem pro korunu P. Marie získal. Mám jeden z kamenů, které za Karla IV. byly z Kozákova²⁶⁷ přišly k výzdobě kaple Svatováclavské. Je to jaspis, jaké jsou ve stěnách kaple Svatováclavské a Karlotýnské. Nebroušené kusy těchto kamenů nalezeny byly u sv. Víta a jeden byl mi dán: nechám ho rozřezati, vybrousiti a použití k výzdobě korunky. Obsáhlou zprávu podám co nejdříve“ atd.

15. dubna: „Žádal jste si při poslední návštěvě obraz a zprávy o postupu prací na korunkách. Nebudu psáti často, zabralo by to mnoho času o všem se Vám zmiňovati. K uklidnění a uspokojení oznamuji, že s pomocí Boží vše bude včas hotovo. Pomocí klenotníka sestavil jsem nevyhnutelné předběžné rozpočty, tím docházím k jistotě, čeho lze za obnos určený najisto dosíci... Práci klenotnickou chtěl jsem svěřiti p. Bernardovi, týž mi však s politováním odřekl, je zanesen prací tak, že ničeho již pro tuto chvíli nemůže přijmouti. Doporučil mi však p. Fröhlicha, který je klenotníkem a zároveň učitelem na zdejší škole zlatnické. S tím jsem se tedy setkal: má větší dílnu (8 dělníků) a převezme ochotně veškerou práci klenotnickou (vroubení a zasazování kamenů). Je podrobně obeznámen s rozsahem práce. Vydal jsem mu oněch 9 darovaných dýmantů a výkres, aby zhotovil skvost, který bude s korunky splývati na čelo Madonny. U řezbáře Lišky dal jsem poříditi ze dřeva dva stejné exempláře pomocné formy, jeden pro zlatníka, druhý pro klenotníka, abychom se při montáži částí sešli. K formám těm přkládati budou v jedné i druhé dílně jednotlivé části, klenotník hvězdu hoření, zlatník obroučku, k níž znaky a ostatní části i hvězda bude přimontována. Starosti mi působí nákup drahokamů. Jsem nyní tak daleko, že určitě vím, co lze dostati a co moho užítí. Mám pevný soupis i nákresy podrobné pro jednotlivé kameny a moho tudíž vyžadovati si přesné nabídky. Tu darovanou šňůru perel rozhodl jsem se nerozebrati a použít jí k oněm závěsům splývajícím po straně hlavy. Bude tak třeba perel dokoupiti. Rád bych získal něco starého, za nové perly bych musel u klenotníka zaplatiti nekřesťanský peníz. Ze tří nakreslených korunek pro Ježíška zvolil jsem návrh s aduláry [38b]. Na korunku kolem dokola bude tepán nápis: Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi! Korunka bude nádherná, z ryzího zlata. O provedení jednal jsem s p. Hirschem, ciselérem, který provedení převezme. Podrobné nákresy podstatných částí pro zlatníka, emailéra, klenotníka jsou hotovy, takže příští týden budou všichni v plné práci. Zároveň dělám z papíru modely všech korunek, abychom je před montováním na místě vyzkoušeli. Promiňte, že prozatím nepíši více. Přičiníme se všichni, aby práce dobře dopadla a byla našim českým dílnám ke cti. Zdraví, trpělivosti a hojně síly přeje“ atd.

8. května: „Pro pochůzky do dílen a pro rozmanité starosti o korunky a co s nimi souvisí, nedostávám se ku psaní, a přece, tak mnohé bych s Vámi rád sdělil. Především děkuji za poukázané peníze... Účty rytci, emailérovi vyplatím, jak kdo bude s prací hotov. Jsou to naši malí lidé, pracují svědomitě; aby postup nevázl, musí vždy části jim vydané hned vzíti do práce, proto dobře ihned jim účty vyrovnávati. Jsem Vám proto vděčen, že jste ráčil obnosy k tomu potřebné poukázati. Účty vyplacené ovšem uschovávám a na konec předložím. S nákupem kamenů a perel dařilo se mi, jak jsem pevně přesvědčen

²⁶⁶ Kněz Tov. Jež., studuje filosofii v Praze a s velkým porozuměním obírá se uměním církevním. Superiorovi svatohostýnskému nemalé u věci této prokázal služby.

²⁶⁷ Hora v Krkonoších, známá svými polodrahokamy.

a jak mi klenotník a jiní dosvědčují, dobře. K závěsům splývajícím po straně hlavy užil jsem šňůr těch krásných darovaných perel značné ceny, k nimž však třeba je zaopatřit ještě 4 šňůry ; celkem splývá 6 šňůr perlových; z oně darované zhotovíme dvě. Při značné ceně takových perel nebylo snadno perly stejné jakosti koupiti bez obav, že by peněz vydaný na jiné straně scházel citelně. Proto jsem hledal, zda bych nedostal k tomu opět perly staré. Náhodně prostřednictvím slečen Kalašových zvěděl jsem o zlatníku, týž má krám v jejich hradčanském domku, že nějaké perly má. Ty však nebyly dostatečně veliké; věděl však týž zlatník p. Novotný o 4 šňůrách více jak po 60 perlách. Dal jsem na vyplacení potřebný obnos, a shledal jsem, že perel těch přibližné velikosti s oněmi darovanými můžeme použít. Dosvědčil mi to klenotník, který cenil je cenou dvojnásobnou té ceny, za niž jsem těch celkem asi 250 perel koupil. Snad jen několik perel bude ještě třeba přikoupiti. Mezi perlami budou navlečeny kuličky z lazuritu a malachitu. Z kamenů nejvzácnější v téže velikosti jak výkres vyžadoval, jsme též nahodile dobře koupili. Obchodník Šlechta u Turnova měl jen dva takové smaragdy a cenil jen a 1200 K. Prostřednictvím pana Fröhliche, jemuž jsem zadal práci klenotnickou, koupeno bylo 6 potřebných kamenů za tutéž cenu. Nad znaky (Moravy, Čech a Slezska) místo zamýšlených devíti perel koupili jsme 9 diamantů. Ty fasovány budou v platině a od půdy tmavo modře emailované budou se dobře odrážeti. Jsem rád, že ty tři ozdoby nad každým z odznaků budou z kamenů nejvzácnějších. Při navrhování ony tři nad znaky zářící skvosty od počátku byly mi jakoby symbolickými znameními těžkých ctností stále nad zemí českou zářících. S opály, o nichž mi bylo tvrzeno, že je snadno v nejlepší jakosti obdržíme, máme potíže: bylo je nutno vraceti, nevyhovovaly, mrzuto jest, že bylo nutno pak čekati, doposud všechny v rukou klenotníka nejsou. Práce se doposud dobře daří. Milo jest mi, že pracováno je na korunkách jenom vesměs v malých dílnách. Na koruně mariánské pracují naši čeští domácí umělci: zlatník a stříbrník Hoffman, klenotník Fröhlich, rytec Romer, emailér Novotný. Na oně Jezulátka p. Hirsch, kameny dodal a brousil Šlechta v Turnově, emailovati bude Svoboda. Na obě korunky dal jsem poříditi zasklenou skříň kovovou, rytou a zlacenou (skla křišťálová a broušená na hraně), kde lze korunky ty vystaviti k nahlédnutí těm mnohým dárcům tehdy, když korunky nebudou na hlavičkách sousoší. Koruny obě vloženy budou v schránku koží tepanou zevně, uvnitř koží jelení potaženou a politirovanou. Skříňka tato je osmiboká, zepředu jak oltářník otviratelná. Na přední straně jako strážce korunek jest v kůži řezaná a tepaná postava sv. Václava, na zadní straně sv. archanděla Michala s mečem mezi plochami ornamentálně zdobenými řvou a ptáky. Na vrchu schránky jest monogram mariánský v záři paprskové [36b]. Skříňka bude ještě pro cestu do Říma opatřena obalem z plyšové látky. Za Vaše laskavé dopisy jsem Vám velmi vděčen. Dejž Bůh, aby Vaše modlitby byly vyslyšeny a vše se nejlépe zdařilo. Je tak těžko realizovati sny. A byl a je krásným sen o skvostné, krásné té koruně, kterou s dětinskou úctou národové korunují ten nejvyšší ideál Panny, Ženy a Matky – Orodovnice všech, kdož se k ní utíkají v tomto údolí slz a smutku. Dejž Bůh, aby se nám to tou měrou podařilo, aby práce tato přibližně, jak to hmotám nejvzácnějším a snaze lidské je možno, hodna byla slouti důstojným holdem nebeské Královny! Nápis na koruně Jezulátka bude zníti přesně, jak jste ráčil ustanoviti. Na koruně mariánské bylo třeba vzhledem k místu nápis (tvořící část ornamentálního dělení) změnit. Zní asi takto: „Pořízena jsem byla zbožností lidu cyrilomethodějského v touze za větší oslavou Boží, v lásce k Marii Panně. Praha jest rodiště mé. Posvětil mě Pius X. v Římě L. P. 1912.“ Nápis ten bude nad věncem z chudobek, které vyryty jsou ve spodu koruny nejbliže čelu a hlavě sochy. – Na vhodné připevnění korunek obou pamatujeme. Připravené modely korun, aby na místě mohla býti zkoušena velikost, nezaslal jsem pro stálé jiné starosti a zaměstnání. Nyní, kdy veškeré části korun jsou připraveny, je toto zkoušení již zbytečné. Jelikož pracuji přesně dle měř, které jsem si na místě vzal, doufám pevně, že budou korunky dobře seděti. Největší starost mi působí včasné dohotovení se stálým ohledem, aby v ničem kvapem jakost práce neutrpěla. Kdyby bylo Vašnostem možno nutné dodání všeho oddáliti pokud jen možno za určené datum 7. června, bylo by s velikým pro věc prospěchem. Ještě jednou děkuji utivě za milé listy; v tom spěchu a starostech byly mi potěchou a posílením u víře, že všechno šťastně dokonáme. Přeji Vašnostem, aby ty těžké starosti, které nyní máte, byly korunovány nejlepším ve všem výsledkem atd.“

11. června: „Vynasnažíme se všichni, aby vše bylo do 15. t. m. hotovo. – Ježíškova korunka jest již kompletní, ona druhá v plné práci. Postup práce je někdy zdržen nahodilostmi: při montování praskne email, musí se emailovati znova a p. Dejž Bůh, aby se práci ve všem dařilo. Píšu Vašnostem, abych se nabídl, že korunky sán na Svátý Hostýn přivezu, ozkouším na sošce a pokud možno bude, složím i účty. Snad Vašnostem tím ušetřím ztrátu drahého času. Přijel bych v sobotu nebo v neděli. V pondělí mám přednášku a ovšem to musím býti již zde. Vzal bych s sebou řezbáře Lišku, který na pouzdru koruny pracoval; týž by mi pomohl věci nésti a pomohl by mi i na místě atd.“

A skutečně dojel p. professor s p. Liškou na svátek sv. Víta dne 15. června již časné z rána na Sv. Hostýn i s korunkami dlouho a toužebně očekávanými, aby je sám na místě vyzkoušel a upravil. Byl to den radostný. Dílo očekávané bylo uskutečněno. Pan professor ještě téhož dne vrátil se do Prahy k pracím svého povolání. Než brzy po té dopsal 18. června: „Nelze mi odkládati s milou povinností díky za laskavé přijetí a pohoštění na Sv. Hostýně. – Chtěl jsem psáti a poděkovati se až při zaslání všech účtů, které až na onen pana Fröhliche jsem vyrovnal, poděkovav všem zúčastněným Vaším jménem. Je většinou milo, že

jim jest práce hned zaplacená. Škoda, že pro ty dílny ryjců, emailérů, zlatníků nemáme stálé práce a že jen občas práce lepší se objeví. Jistě, že by při dobrém vedení byli ti naši malí řemeslníci s to provést v oboru tomto vynikající práce. Došel jsem k fotografovi, zvědav, jak fotogr. snímky korunek a skříňek dopadly. Díky Bohu, že dobře. V sobotu mám dostati první snímky, hned je Vašnostem zašlu. Nejspíše že přiložím i veškeré účty a žádané ověření. Zítra bude dokončena skleněná skříň na korunky, nechám ji na Sv. Hostýn zaslati. Prosím, při přenášení neb převozu opatrně s ní zacházeti, aby se sklo nerozbilo. Také p. Liška šťastně v neděli dojel, jak jsem slyšel. Ještě jsem s ním nemluvil. V sobotu, kdy jsem jej v dílně hledal, byl on prý zase ve své kanceláři. Doufám, že, čeho bylo třeba, u Vás řádně udělal. Ty zlatené šroubky pro upevnění korunek, s většími hlavičkami, aby je bylo snadno rukou zašroubovati, zašleme co nejdříve. U fotografa redaktor „Světozora“ viděl prý fotografie korunek a stojí o ně, aby je uveřejnil.

25. června: „Přikládám prvé fotografie korunek. Dopadly celkem dobře [36b, 37, 38b]. Fotografovalo se ještě po 8. hod. večerní, proto jsem se obával, že některé snímky nebudou dobré. I to se díky Bohu zdařilo. Reprodukcí barevnou budu lze pořídit, až přijedete z Říma. Tu by bylo dobře v Praze se zastavit a pak bychom mohli pořídit žádané reprodukce barevné...“

14. července odvezeny korunky do Říma. Brzy po návratu na Sv. Hostýn psal p. professor 31. července P. superiorovi takto: „Srdečně Vás vítám z cesty. Děkuji za laskavé pozdravné lístky, zejména za poslední obšírnou zprávu. Dojímalo mne, že jste korunkami dotýkali se těch křesťanstvu svatých mnohých míst Itálie, hrobů světců a mučedníků. Přijďte i sem ke hrobu sv. Václava, Ludmily, Jana, Norberta. Při té příležitosti můžeme scházející a dávno již připravené lazurity navléknouti na šňůry perel. Tím se ty závěsy perlové ještě prodlouží. Je zde již připravena ona výstavní skříň na korunky s broušenými skly. Neposlali jsme ji dosud. Bojíme se ji světiti dráze, aby se skla nepotloukla. Pakli si ji sami neodvezete, nezbude, než zaopatřiti na ni bednu a dobře pro dráhu opatřiti. Polštářky, na nichž při korunovaci korunky budou nesený, jsem nakreslil, též i šatku na hlavu Madonny, a vyšívání objednal jsem v Křesť. Akademii. Pilně na tom pracují. Polštářky budou dva stejné velikosti, na jednom v září „M“, na druhém „IHS“. V hlavní části budou bílé se zlatem na modré a zelené aplikaci a budou pořízeny tak, aby se nemohly korunky smeknouti. Šatka bude z měkkého, krásného hedvábí v rozích s liliiemi. Poslední bude celkem prostá. Přijde při ní o vyzkoušení. Osvědčí-li se ono přikrytí temene sochy pod korunkou, vyšijeme pak více šatek ku střídání. Jak se šatka na hlavu položí, popíšu ještě. Na starých obrazech Madonny máme v tom vzor. Dovolená a prázdniny i v Křesť. Akademii práci ztěžují. Naznačil jsem to tak, aby byly včas hotovy, dohlédnu tam a 12. srpna vše zašleme. Marně jsem se sháněl po dobrém medajlérovi p. Šantručkovi. Nyní teprve dověděl jsem se místo jeho pobytu. Dlí prý v Prostějově; také je na prázdninách. Nemáje valné důvěry k ostatním zhotovitelům běžných medailí, neobjednal jsem ničeho. Nemějte mi to za zlé. Buď něco slušného, aneb raději pro tu chvíli věc odložit, jistě že i později bude lze dobré, ku paměti korunovace zhotovené medaile snadno odbýti. Je mi líto, že mi nebylo lze vyhověti Vaší žádosti. Milerád však učiním, co mi bude možno, abychom měli na Sv. Hostýně dobré a pěkné památky, které by si lid mohl odtud levně odnést. Do slavnosti to ovšem možno není. – Závěrkem ponechal jsem si uctivé, srdečné poděkování za Vaši velikou laskavost, s kterou jste mi vyžádal na sv. Otcí požehnání pro mne a mé děti. Děkuji Vám mnohokrát. List s podobiznou sv. Otce a podpisem bude mi krásnou vzpomínkou na Vaši pouť římskou a neobyčejnou Vaši ke mně laskavost. Vzpomínám, co různých starostí ráčíte míti se slavnostmi korunovačními. Dej Bůh, aby se vše dobře zdařilo.“

9. srpna. „Mile, srdečně mne zvete k slavnostem na Sv. Hostýn. Včera přišel též dopis od Matice Svatohostýnské. Je mi bohužel k vzácným a milým pozváním jen poděkovati. Není mi možno přijeti, jen vzpomínkami budu Vaším hostem. Necht' se všechno co nejlépe zdaří, necht' všichni poutníci odnesou si domů v duších mír, útěchu a krásu, necht' rozšiřují království Matky Milosrdenství, Dobroty a Moudrosti! – Včera jsem byl Křesť. Akademii. Pilně pracují na vyšívkách polštářků a šatky. Pěkně to vypadá. Jsou tam dobré pracovnice. Zdálo se mi, že i ony se zvláštní chutí a s vědomím pracují, že účastny jsou i ony oslavy mariánské. Ta účast v práci a v duchu má vždy svůj zvláštní význam očišťující a povznášející. V pondělí z rána prohlédnu před zasláním hotové polštářky a šatku. Škoda, že zejména šatku nebylo možno provésti bohatěji, ač snad právě nejvhodnější je tu prostota...“

Škoda, že nemohu s Vámi ku slavnosti některé věci přichystat. Ta nosítka pro korunky a podobné věci mohl bych si vzíti na starost. Celé bych je pokryl čerstvými květy od chudobek do růží, od mateřídoušky do lilí.

Vp. P. Stejskalovi T. J., který prý též pojedje ku slavnostem na Sv. Hostýn, jsem oznámil, jak šatka na hlavu milostné sochy má býti položena. Šroubky na připevnění korunky Ježíškovy prý p. Hirsch přímo zaslal. Šroubky na korunky mariánské zašle p. Hoffman... Dej Vám Bůh síly v mnohých starostech a v námaze příštích dnů. Ve dnech slavnosti budu vzpomínati...“

Dne 20. září p. professor poslal definitivní účty a připsal: „Zle sobě vyčítám, že jsem dosud nezaslal účtů na zlaté korunky, aby záležitost tato byla již v pořádku... Bylo třeba vyřídit ještě různé maličkosti... Byl jsem s dvěma dcerkami svými ve Vídni ve dnech eucharistického kongresu. Nemálo mne zajímala

výstava církevní, spíše výstava mladé Vídně. Nad mnohým bylo tam se zamyslet. Vystavena mezi jinými monstrance z Maria-Celu, k níž užito bylo množství k tomu věnovaných drahokamů, dále jiná monstrance věnovaná pro brněnský kostel, vše prací vídeňských dílen a umělců. S jistým uspokojením vzpomněl jsem na korunky, na kalichy a monstrance v Praze zhotovené. Pracují ve Vídni dílny a umělci za příznivějších okolností, ale ani duchem ani formou nelze se pracemi těmi valně potěšit. S podivením a lítostí mi bylo, že tak mnozí z našich nepochopují, jak nekonají svojí povinnost objednávkami v dílnách vídeňských. Kolik se toho objedná vůbec? A když k tomu za drahý peníz čas dochází, jak jen mohou objednat pro naše chrámy skvosty v cizině? Jak jinak jsou si Němci, Francouzi, Italové vědomi toho, co jim je činiti...“ atd.

Uveřejňujeme v této pamětní knize tyto velezajímavé, pro naše domácí křesťanské umění tolik významné úryvky z dopisů p. profesora Fanty, aby souvěkovci i budoucí zvěděli, kolik nadšení a obětavé lásky, kolik péle, zápalu a nejvroucnějšího zájmu bylo věnováno našim korunkám, a s jak příkladnou svědomitostí až do nejmenších podrobností, až do posledního šroubku pan professor – nadšený ctitel Matky Boží – provedl svůj úkol.

A budiž to známo všem, - povinnost vděčnosti ukládá nám vyjeviti, - že pan professor za všecku svou obrovskou starost a práci, za neocenitelné služby prokázané Sv. Hostýnu nepožádal ani vůbec nepřijal žádného honoráře, nalézaje nejlepší a nejcennější odměnu ve vědomí, že vykonal veliké dílo na oslavu Královny nebes a ku povznesení našeho domácího umění církevního. Dobrotivý Bůh sám odmění jej za to a s ním všechny, kdož na korunkách pracovali, nehynoucí zlatou korunou věčné slávy!

matice Svatohostýnská svou upřímnou vděčnost pan professorovi projevila způsobem jedině možným, jednomyslně totiž a neobyčejně ráda jmenovala jej pro záslužné a vynikající jeho práce svým prvním čestným členem. Fotografický snímek čestného diplomu zde na trvalou a vděčnou památku uveřejňujeme. – Diplom velmi pěkně provedl p. Jos. Jiránek, professor české reálky v Kroměříži.

Popis Korunek

Podáváme popis ten tak, jak jej věhlasný navrhovatel sám, pan professor Fanta doručil, poněvadž sotva kdo zajisté dovede dílo nějak lépe vystihnouti než mistr sám.

Korunka mariánská [37]

„Pořízena jsem byla zbožností lidu cyrillo-methodějského z lásky k Marii Panně, v touze větší slávy Boží.“

Tento nápis vyryt jest uvnitř zlaté koruny mariánské. V něm stručně jest vystižena historie vzniku této koruny, která byla vložena na hlavu sochy Mateře Boží Svatohostýnské.

Koruna vyhotovena jest ze zlata a pokryta perlami a drahokamy.

V čelence roubené dvěma řadami perel (počtem 78) v pásu, emailem zdobeném liliemi a proloženém velikými orientálními safíry (počtem 10), zřít v předu prosbu: „Zůstaň matkou lidu svému.“ Pod nápisem ze středu čelenky splývá na čelo démantový závěsek. Veliký stření démant vrouben jest věncem perel a menších sedmi démantů, které proloženy jsou safíry (8). Po straně pak s čelenky této splývají podél tváří šňůry perel ukončené emailovými závěsy. Dlouhé šňůry perel proloženy jsou kuličkami malachitovými a lazurovými. (K tomu použito 395 větších perel, 6 malachitových a 12 lazurových vložených kuliček.)

Nad nápisem a svrchu uvedenou prosbou, umístěnou v čelence z předu koruny, položeny jsou znaky Moravy, Čech a Slezska emailovaní na zlatě. Nad každým z nich zasazeno mezi proužky, vyložené granátem, na tmavomodré půdě po třech diamantech, zasazených v platině.

Znaky sepnuty jsou mezi sebou emailovými, drahokamy vyzdobenými vložkami, které nad čelenkou tvoří korunový pás sepnutý vrchem 18ti paprskovou, safíry vykládanou a křížem vyvrcholenou hvězdou.

Vložky mezi znaky jsou ornamentálně ryty. Šest velkých smaragdů perlami ovroubených tvoří na nich nasazené květy v půdě modrého prosvítavého emailu.

Vložky ostatní, postranní a zadní, emailovány jsou střídavě zeleně a modře, posázeny jsou kyticemi drahokamů, rozsazenými mezi topasy. Kytice ony utvořeny jsou z krásných, duhově hrajících opálů, střídavě lemovaných smaragdy a rubíny. K výzdobě tohoto korunového pásu užito bylo kromě oněch uvedených 6 velkých smaragdů 21 velkých topasů, 21 kulovitých opálů a množství rubínů (130), perel a smaragdů (132).

Osmnáctidílná hvězda, tvořící nad hlavou Madonny zakryt koruny, poseta jest na paprscích safíry (105 kamenů), na hoře pak kolem kříže rozsazeno 18 větších rubínů.

Korunový pás končí svrchu věncem opálových perel (26).

Křížek ukončující zvedá se nad koulí z azuritu, obepjatou zlatým páskem se šesti diamanty. Křížek jest z malachitu a obložen jest průsvitným adulárem. Na ramenou jest zlatem vrouben a diamanty a perlami zdoben.

Uvnitř jest korunka ryta. Kde se koruny dotýká čelo a téměř hlavy, jest vryt věnec chudobek, nad ním umístěn kolem dedikační nápis, svrchu již uvedený a znějící celkem: „**Pořízena jsem byla zbožností**

lidu Cyrillomethodějského z lásky k Marii Panně, v touze větší slávy Boží. Praha jest rodiště mé, posvěcena jsem byla Piem X. v Římě L. P. 1912.“

Konce paprsků hvězdových tvoří srdcovité s korunovým pásem šroubky sepnuté ukončení; doplněny jsou rytbou symbolických srdcí, z nichž vystupují plameny. Celkem vsazeno do této koruny: 27 démantů, 546 perel, 148 rubínů, 138 smaragdů, 113 safírů, 21 topasů, 47 opálů.

Jaký je smysl té výzdoby korunové, kterou lid náš uctívá chce Máteř Boží: perlami, zlatem a drahokamy?

Perlami slz svých kropili jsme, Maria, korunu Tvou; opálovými sny nejkrasších svých chvil zdobíme čelo Tvoje; démanty pojíme s jasmem koruny Tvé stálost lásky k Synu Tvému; zlatými topasy ryzost víry své; rubíny vřelost srdcí svých; safíry touhou po království Tvém; smaragdy naději života v Tebe a Syna Tvého, o Maria!

V čelo Tvé stavíme symbol zemí rodných se znaky trojice božských ctností, které nechť na věky planou nad národem naším trojjediným!

Vše, co dáti můžeme k oslavě Tvé, jest chudobkou vedle velikosti slávy Tvé. Táž od tisíciletí záplavou světla plní svět, ozařuje téměř hor a zapadá v hlubiny údolí stejně jak do hlubin duší. S ní v duše naše zapadá krása, radost a mír. Žehnána budiž na věky, o Maria, Královno naše!

Korunka Jezulátka [38]

V zlatém pásu, z něhož vzhůru se zvedají tajemné aduláry ve skupinách po jednom a po třech, čteme na modré půdě, na zlatě emailované nápisy a topasy a pět odstavců rozdělené, slova: „**Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi.**“ Je doprovází okruh rubínů. Korunka provedena ze zlata. Uvnitř jest ryta. Pod trnovým věncem kraj obepínajícím čteme: Posvěcena jsem byla Piem X. v Římě 1912. - Do korunky vsazeno celkem 30 rubínů, 20 velkých adulárů a 5 topasů.

Obě korunky vloženy jsou ve schránku, uvnitř jelení a zevně tepanou kůží vyloženou. Schránka jest osmiboká. Vršek její zdoben písmenem „M“ ve zlatozáři; boky v předu vytepanou postavou vévody českého sv. Václava opřeného o štít svatováclavský v ruce s přílbou a praporem, v zadu postavou sv. Michala archanděla s mečem, jakožto strážců korunek. - Ostatních šest polí bočních zdobí loubí vinné s ptáky, při zemi s ještěrkou a hadem, s pozadím hvězdného nebe. Kování schránky jest zlaceno. Schránka uzavřena třemi rytými zámky: na jedné straně vyryta koruna, na druhé monogram M. Ve schránce této byly korunky uloženy na cestě do Říma.

Ku výstavě korunek v době, kdy nebudou zdobiti hlavy sousoší, pořízen a byla zlacená kovová skříň se stěnami z broušeného skla křišťálového. -“

K tomuto popisu p. profesora Fanty dodáváme:

Práce na korunkách provedeny byly od našich pražských živnostníků českých, jimž byla tím poskytnuta vítaná příležitost osvědčiti svou dovednost a zdatnost. Výslovně to podotýkáme, aby se nikdo nemýlil německými jmény některých umělců. Jsou všichni bez výjimky národnosti české.

Na korunce mariánské pracováno bylo v těchto dílnách: Práce zlatnické v dílně p. Jos. Hoffmana, a Frant. Fröhlicha, práce rytecké u p. Rosnera, práce emailérské u p. Frant. Novotného, veškery práce klenotnické v dílně p. Frant. Fröhlicha.

Korunku Jezulátka provedl ve své dílně p. Jos. Hirsch. Email proveden v dílně p. Petra Svobody, broušení drahokamů obstarala brusírna drahokamů p. Petra Šlechty v Turnově, jejich roubení dílna p. Fröhlicha a p. Janovského v Praze.

Kožená schránka zhotovena řezbářem panem Frant. Liškou a firmou p. Rychlíka, schránka kovová v dílně Jos. Hoffmana.

Korunky „na cestách“ – 14. 7. 1912 se delegace vydala k požehnání do Říma. Česká zastavení po korunovací byla vykonána přímo na žádost architekta Josefa Fanty.²⁶⁸

město	datum	chrám/místo	Dotýkáno
	15. 7. 1912	<i>San Marco</i>	<i>hrob sv. Marka</i>
		Campanile di San Marco	
Padova	16. 7. 1912	Santa Giustina	hrob sv. Justýny
		Santa Giustina	hrob sv. Lukáše evangelisty
		San Antonio	hrob sv. Antonína
		San Antonio	jazyk sv. Antonína
Řím	18. 7. 1912	San Paolo fuori le Mura	hrob sv. Pavla
		San Paolo fuori le Mura	okovy sv. Pavla
		Tre Fontane	místo stětí sv. Pavla
		San Lorenzo fuori le Mura	hrob sv. Vavřince
		San Lorenzo fuori le Mura	hrob sv. Štěpána
		Santa Maria Maggiore	oltář s jesličkami
		Santa Maria Maggiore	hrob sv. Jeronýma
		Santa Maria Maggiore	hrob sv. Pia
		San Giovanni in Laterano	hlavní oltář
		San Giovanni in Laterano	oltář Poslední večeře Páně
		Santa Croce in Jerusaleme	svatý kříž
		Santa Croce in Jerusaleme	trnová koruna
		Santa Croce in Jerusaleme	Hřeb
		Santa Croce in Jerusaleme	prst sv. Tomáše
		Santa Croce in Jerusaleme	svaté schody
	21. 7. 1912	San Pietro	hrob sv. Petra
		San Pietro	hrob sv. Šimona
		San Pietro	hrob sv. Tadeáše
		San Pietro	hrob sv. Lva Velikého
		San Pietro	oltář sv. Václava
		San Pietro	cathedra Petri
		San Pietro	papežský oltář
		San Pietro	bronzová socha sv. Petra
		Il Gesu	hrob sv. Ignáce z Loyoly
		Il Gesu	oltář korunovaného obrazu Panny Marie della Strada
		San Ignacio	hrob sv. Aloisia
		San Ignacio	hrob sv. Jana Berchmanse
		Santa Maria in Vallicella	hrob sv. Filipa z Neri
		Santa Maria in Vallicella	hrob sv. Kateřiny Sienské
		San Agostino	hrob sv. Moniky
		Santa Maria in Ara coeli	hrob sv. Heleny
		Santa Maria in Ara coeli	soška Jezulátka/ Bambino
Assisi	22. 7. 1912	San Francesco	hrob sv. Františka
		San Francesco	hrob sv. Kláry
		Santa Maria degli Angeli	oltář v kapli Porciuncula/ Portiuncula/ Porziuncola
Loreto	23. 7. 1912	Santa Casa di Loreto	Oltář
		Santa Casa di Loreto	socha Panny Marie Loretánské
Posvěcení papežem Piem X. v Římě 21. 7. 1912. Návrat do Čech 26. 7. 1912.			
Korunovační slavnosti 15. 8. - 25. 8. 1912 na Svatém Hostýně			
Praha	22. 10. 1912	Strahovský klášter	hrob sv. Norberta
	23. 10. 1912	katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	ostatky sv. Václava

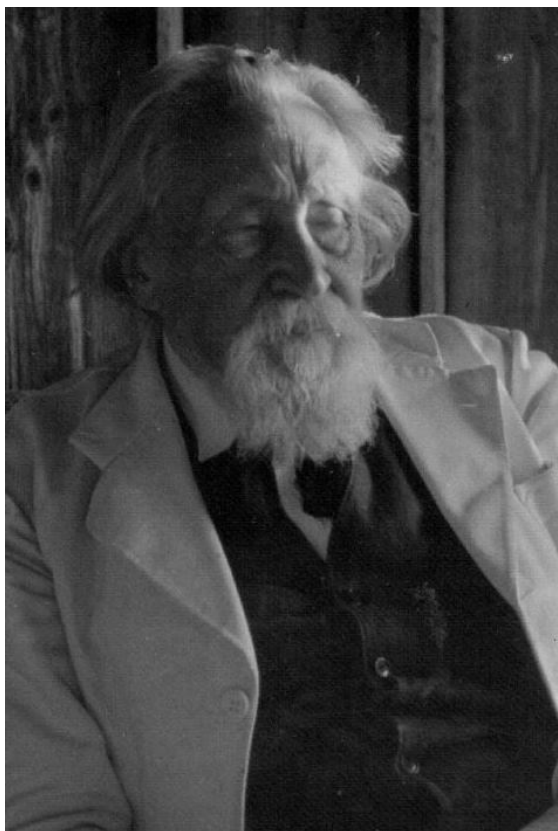
²⁶⁸ Zpracováno autorkou práce podle kapitoly 4: *Na kterých místech položeny byly korunky svatohostýnské.*

		katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	hrob sv. Vojtěcha
		katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	hrob sv. Víta
		katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	hrob sv. Jana Nepomuckého
		katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	jazyk sv. Jana Nepomuckého
		katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	hrob sv. Zikmunda
		katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	hrob bl. Podivena
		bazilika sv. Jiří, Hradčany	hrob sv. Ludmily
		bazilika sv. Jiří, Hradčany	hrob bl. Mlady
		kostel Všech svatých, Hradčany	hrob sv. Prokopa
		kostel Panny Marie Vítězné	oltář Pražského Jezulátka
Olomouc	24. 10. 1912	kaple sv. Jana Sarkandra	mučidla
		Svatý Kopeček	korunovaný obraz Panny Marie
Velehrad	1913	1050 let od příchodu Cyrila a Metoděje	ostatky sv. Cyrila

7. Obrazová příloha

[1] Josef Fanta

[2] Josef Fanta

[3] Julie Fantová-Kusá

[4] Marie Fantová-Breinlová (Mafa)

[5] Dům Josefa Fanty, Josef Fanta, 1903

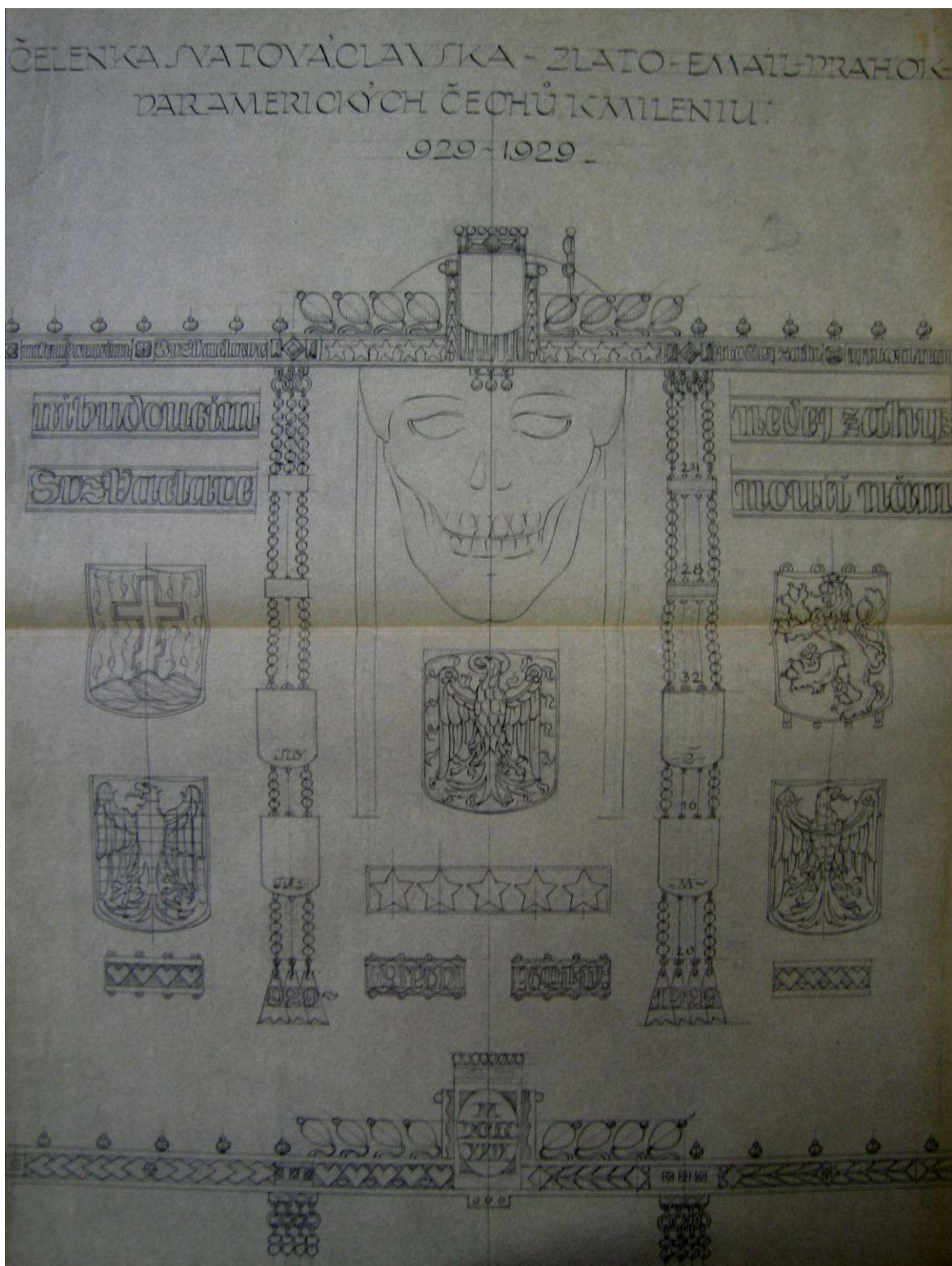
[6] Pamětní deska Josefa Fanty, Zdeněk J. Preclík, 2008

[7] Letní sídlo rodiny Fantových, Josef Fanta, 1901

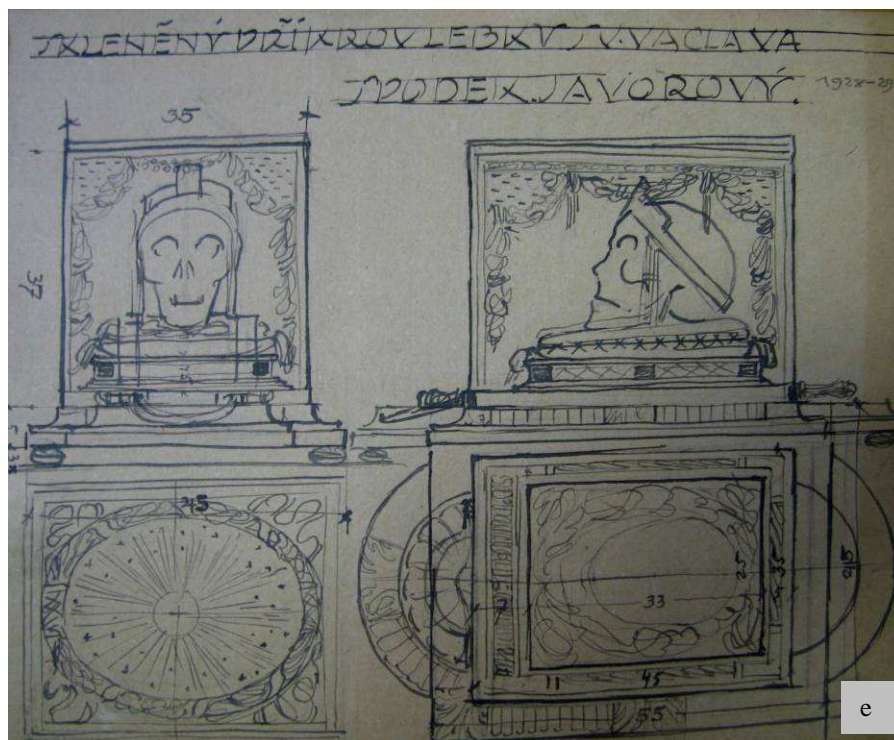
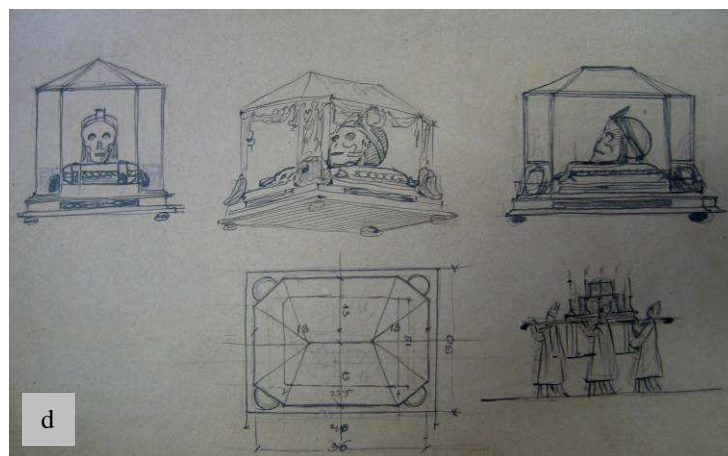
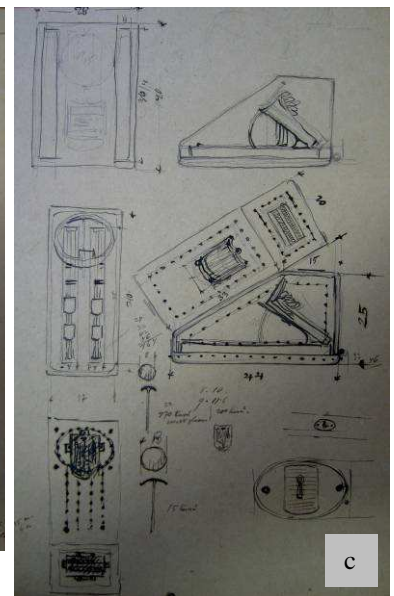
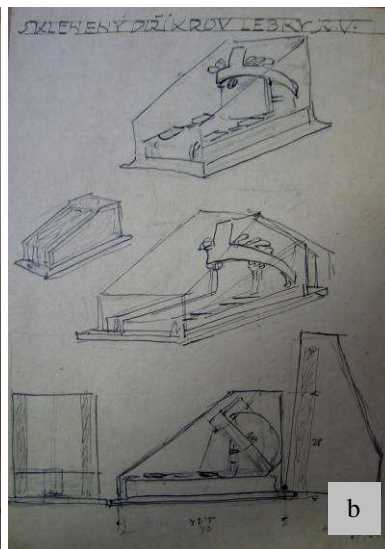
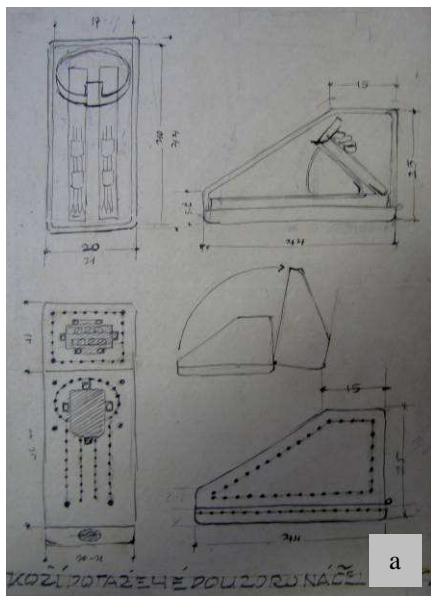
[8] Hrob rodiny Fantových, Josef Fanta, Čeněk Vosmík, 1894

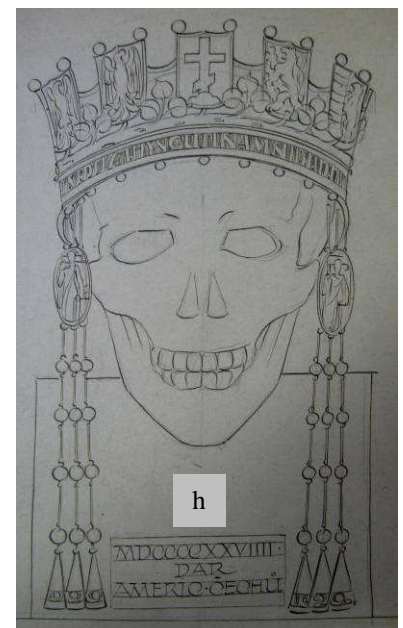
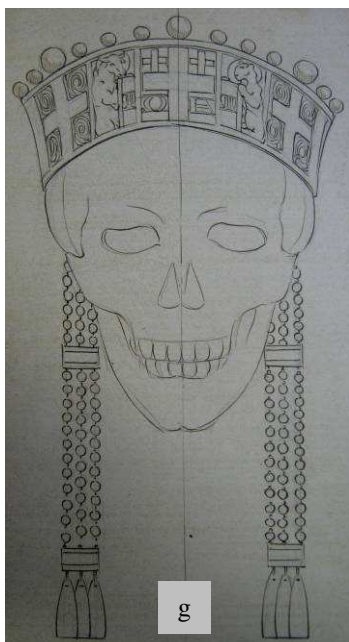
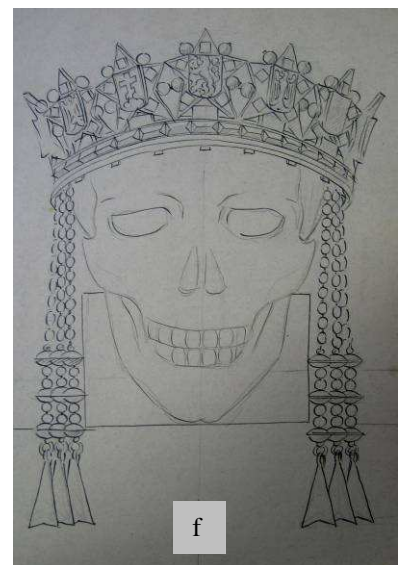
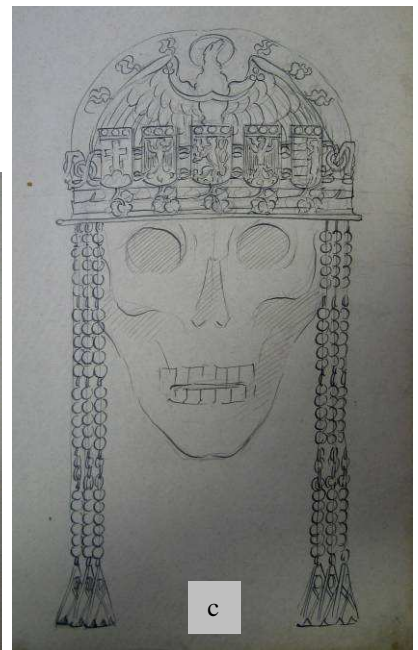
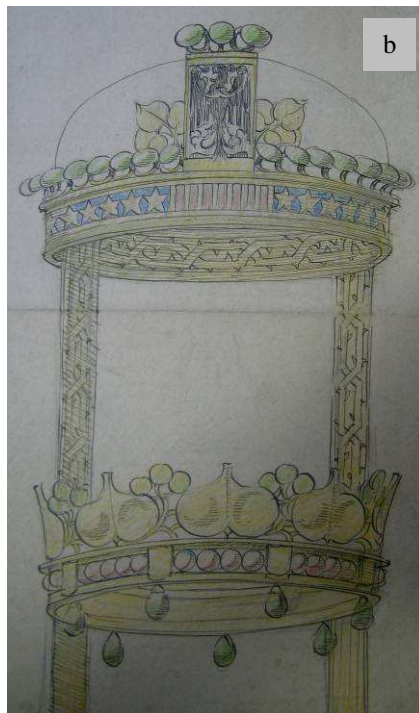
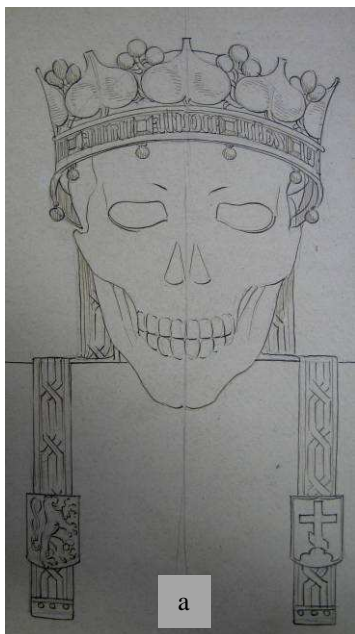
[9] Relikviář na lebku sv. Václava – prováděcí výkres, Josef Fanta, Franta Anýž, 1929

[10] Relikviář na lebku sv. Václava – současný stav, Josef Fanta, Franta Anýž, 1929

[11] Relikviář na lebku sv. Václava – varianty uložení, Josef Fanta, Franta Anýž, 1929

[12] Relikviář na lebku sv. Václava – neprovedené návrhové varianty diadému, Josef Fanta, Franta Anýž, 1929

[13] Relikviář sv. Václava – prováděcí výkres, Josef Fanta, Franta Anýž, 1910

[14] Relikviář sv. Václava – současný stav, Josef Fanta, Franta Anýž, 1910

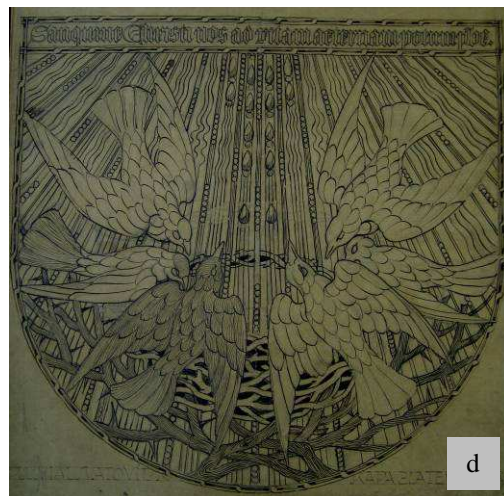
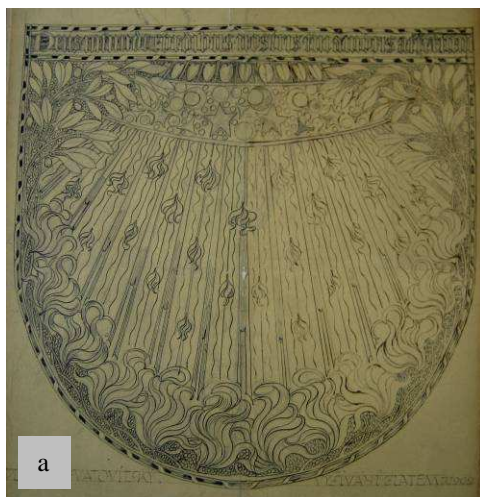

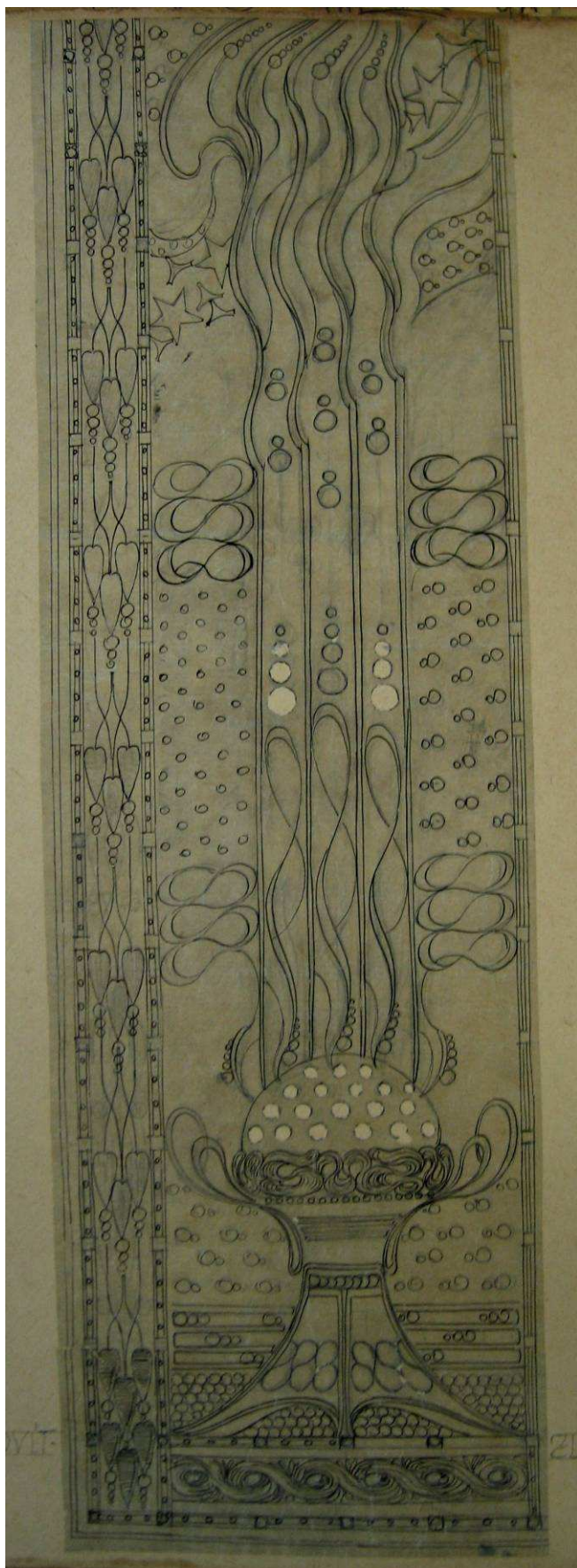
[15] Relikviář sv. Václava – neprovedené návrhové varianty, Josef Fanta

[16]Kasule ze „zlatého“ svatovítského paramentního souboru, Josef Fanta, PUKA, 1910

[17] Pluviály ze „zlatého“ svatovítského paramentního souboru a prováděcí nákresy kap, Josef Fanta, PUKA, 1910

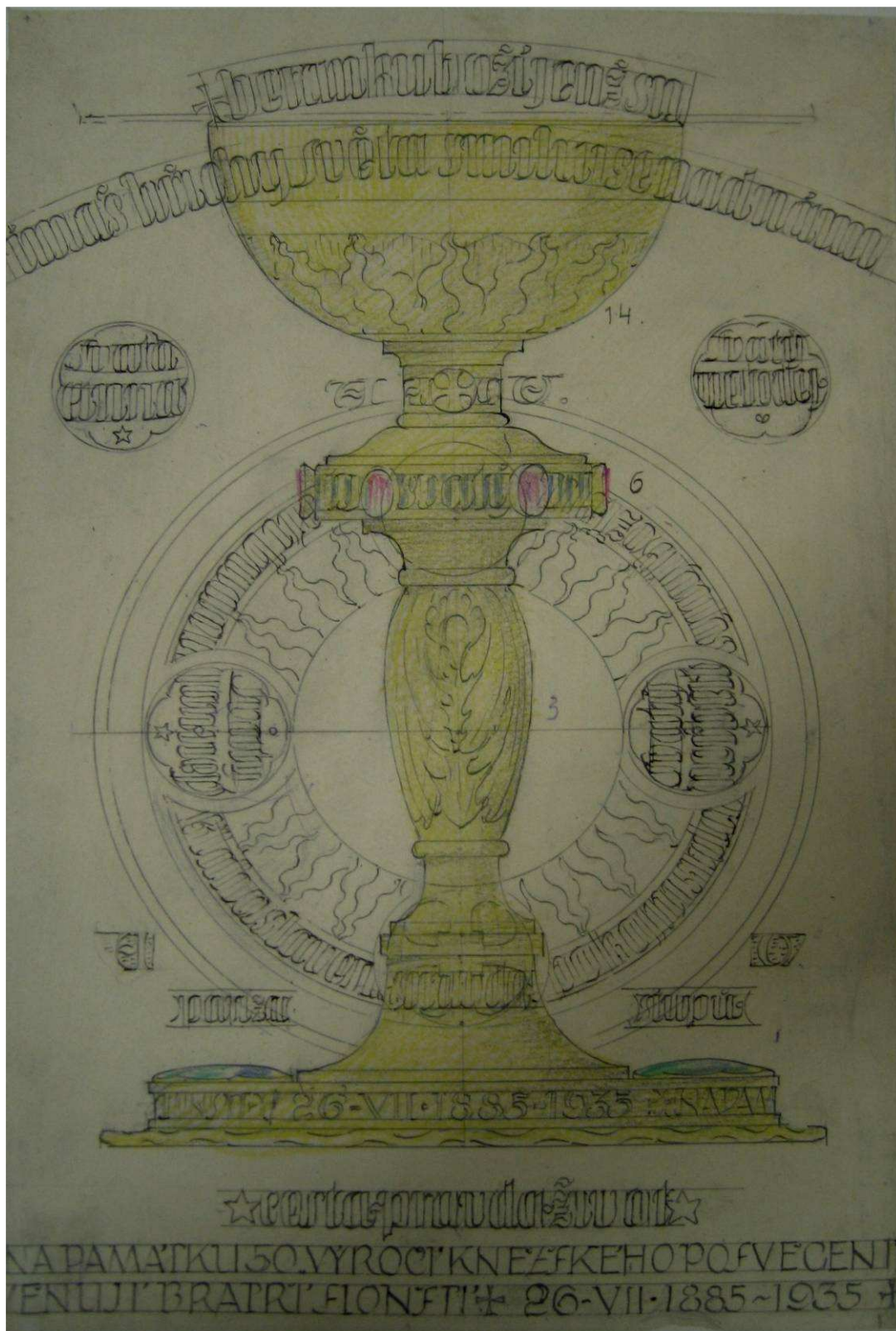
[18] Motiv z bordury pluviálu „zlatého“ svatovítského paramentního souboru – prováděcí nákres a současný stav, Josef Fanta, PUKA, 1910

[19] Kalich strahovský s medailony světců a Panny Marie – prováděcí výkres, Jeroným Grohmann 1849, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1897

[20] Kalich strahovský s medailony světců a Panny Marie – současný stav, Jeroným Grohmann 1849, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1897

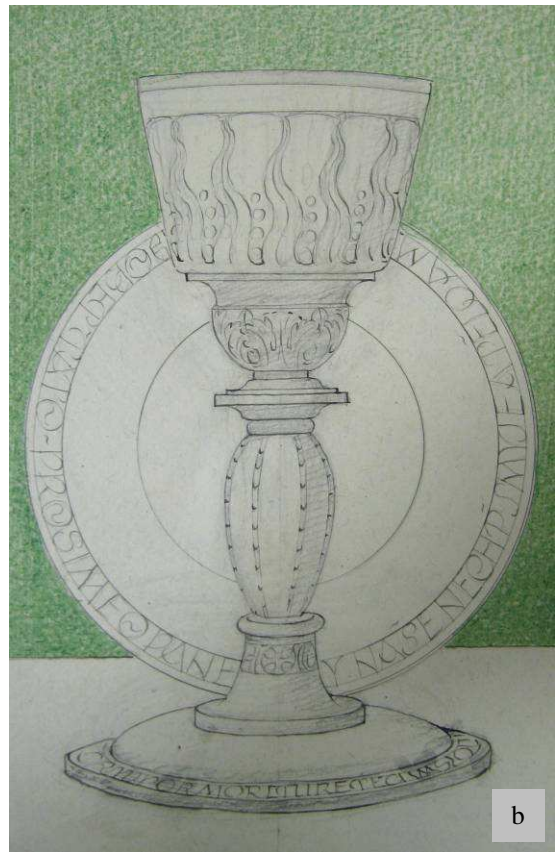

[21] Kalich strahovského opata Metoděje Jana Zavorala – prováděcí výkres, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1935

[22] Kalich strahovského opata Metoděje Jana Zavorala – historický snímek a současný stav, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1935

[23] Kalich strahovského opata Metoděje Jana Zavorala – varianty, Josef Fanta

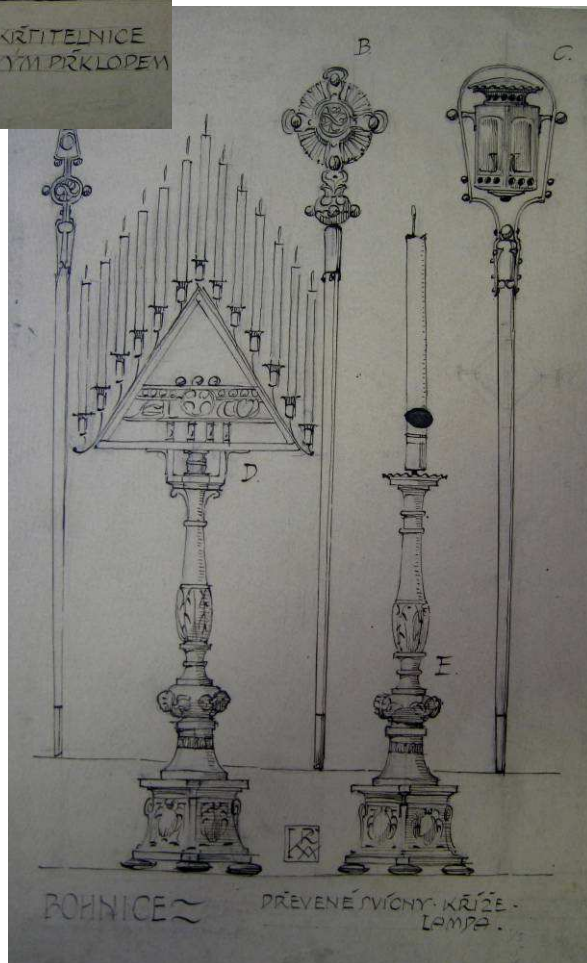
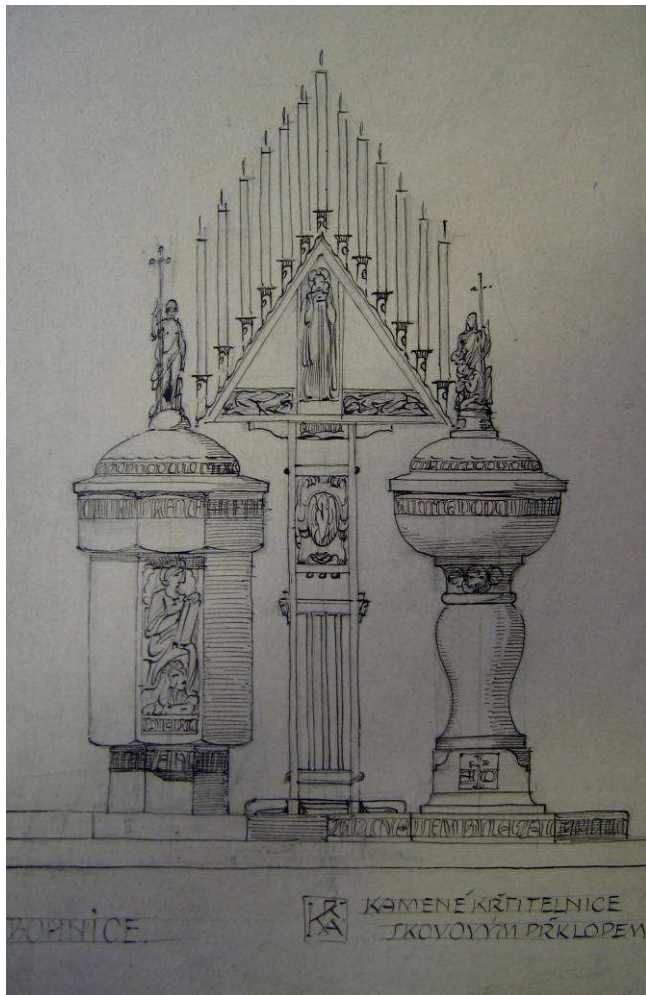
[24] Kasule z bohnického „antonínského“ paramentního souboru – historický snímek a současný stav, Josef Fanta, PUKA, 1920

[25] Pluviál z bohnického „antonínského“ paramentního souboru – historický snímek a současný stav, Josef Fanta, PUKA, 1920

[26] Kasule z bohnického paramentního souboru „láska, naděje, víra“ – návrh výšivky a historický snímek, Josef Fanta, PUKA, po 1912

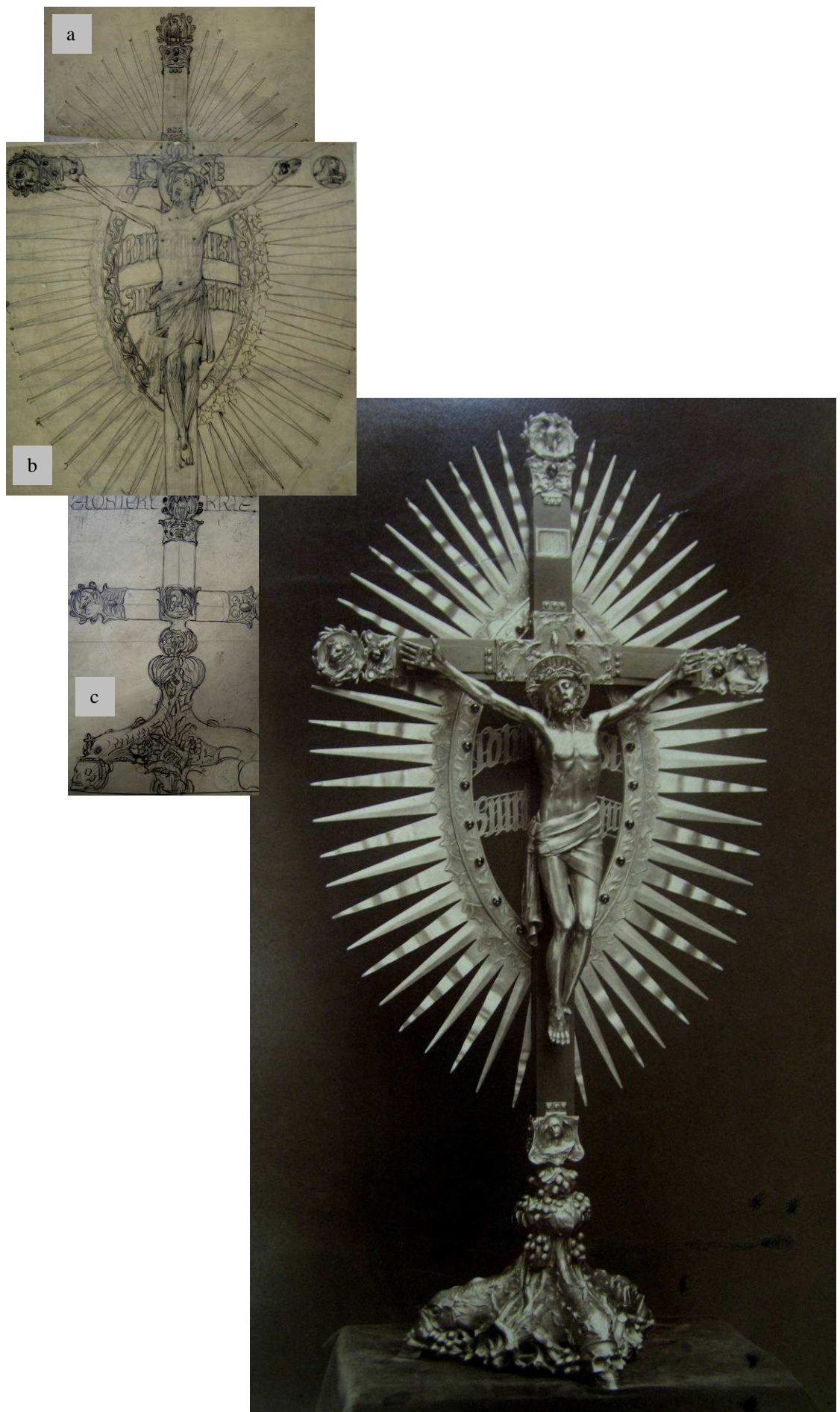
[27] Návrhy kostelního zařízení pro Bohnice, Josef Fanta

[28] Obvodová mříž zlonického kostela, Josef Fanta, 1903–1904

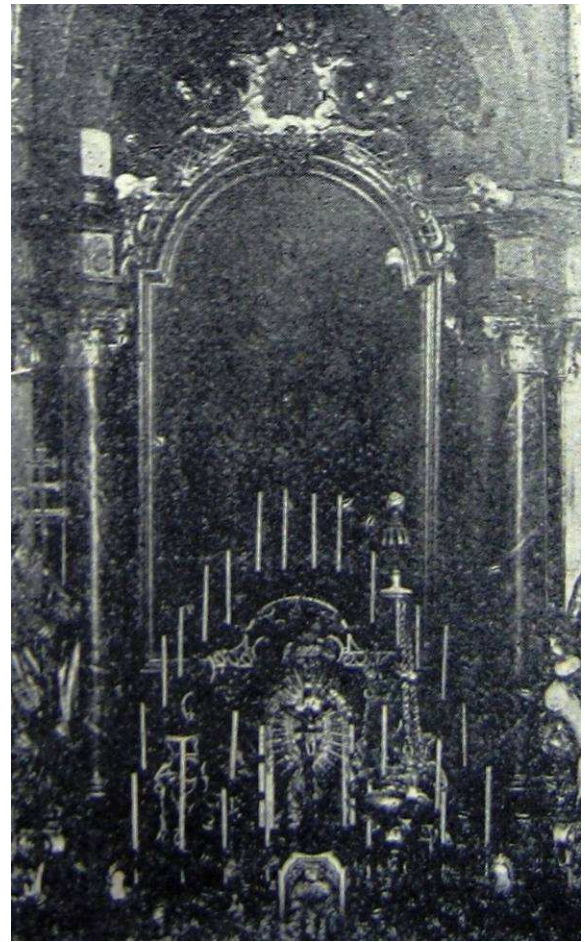

[29] Oltář Ukřížování s Božím hrobem ve Zlonicích – prováděcí nákres a současný stav, Josef Fanta, 1903–1904

[30] Zlonický kříž – prováděcí nákres a historický snímek, Josef Fanta, Josef Hirsch, rok návrhu uváděn 1890, 1903–1904

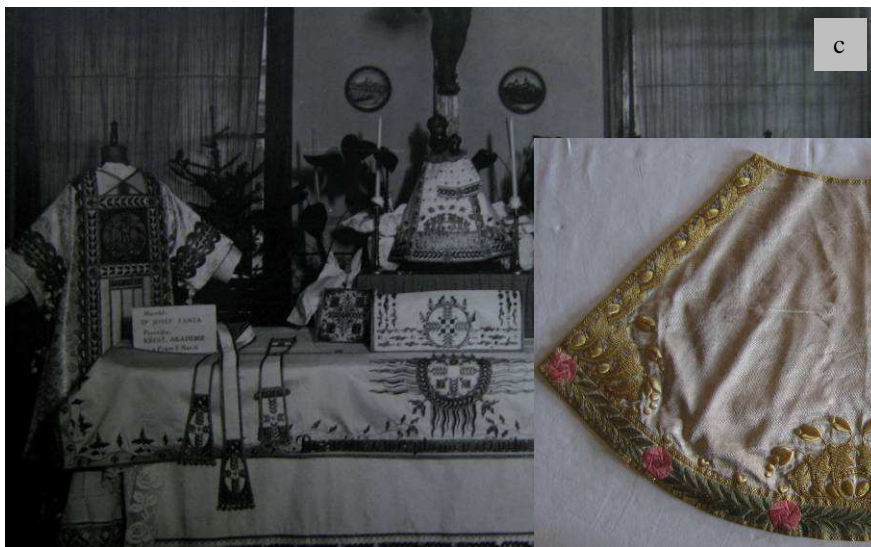
[31] Svatostánek se Zlonickým křížem – prováděcí nákres, historický snímek a současný stav, Josef Fanta, Josef Hirsch, rok návrhu uváděn 1890, 1903–1904

a

b

c

d

e

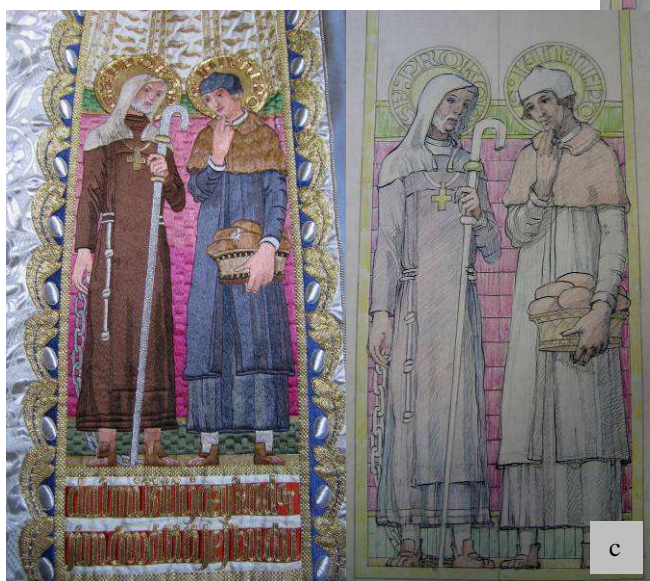
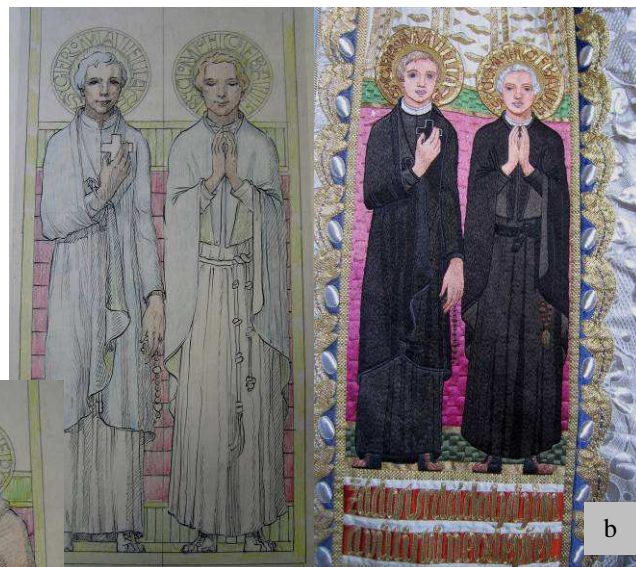

f

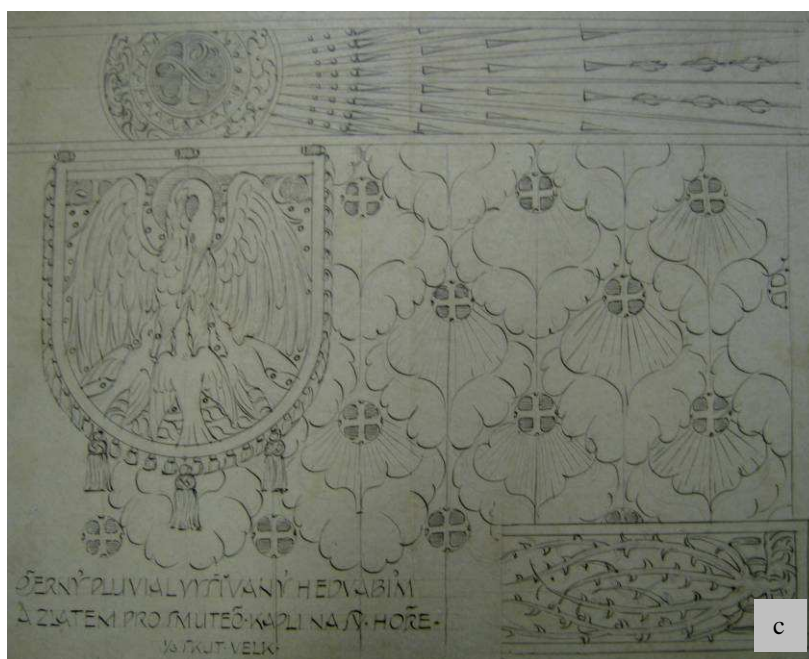
[32] Drobné části svatohorského korunovačního souboru – prováděcí nákres vela, historické snímky a současný stav, Josef Fanta, PUKA, 1932

[33] Kasule mariánská ze svatohorského korunovačního souboru – současný stav,
Josef Fanta, PUKA, 1932

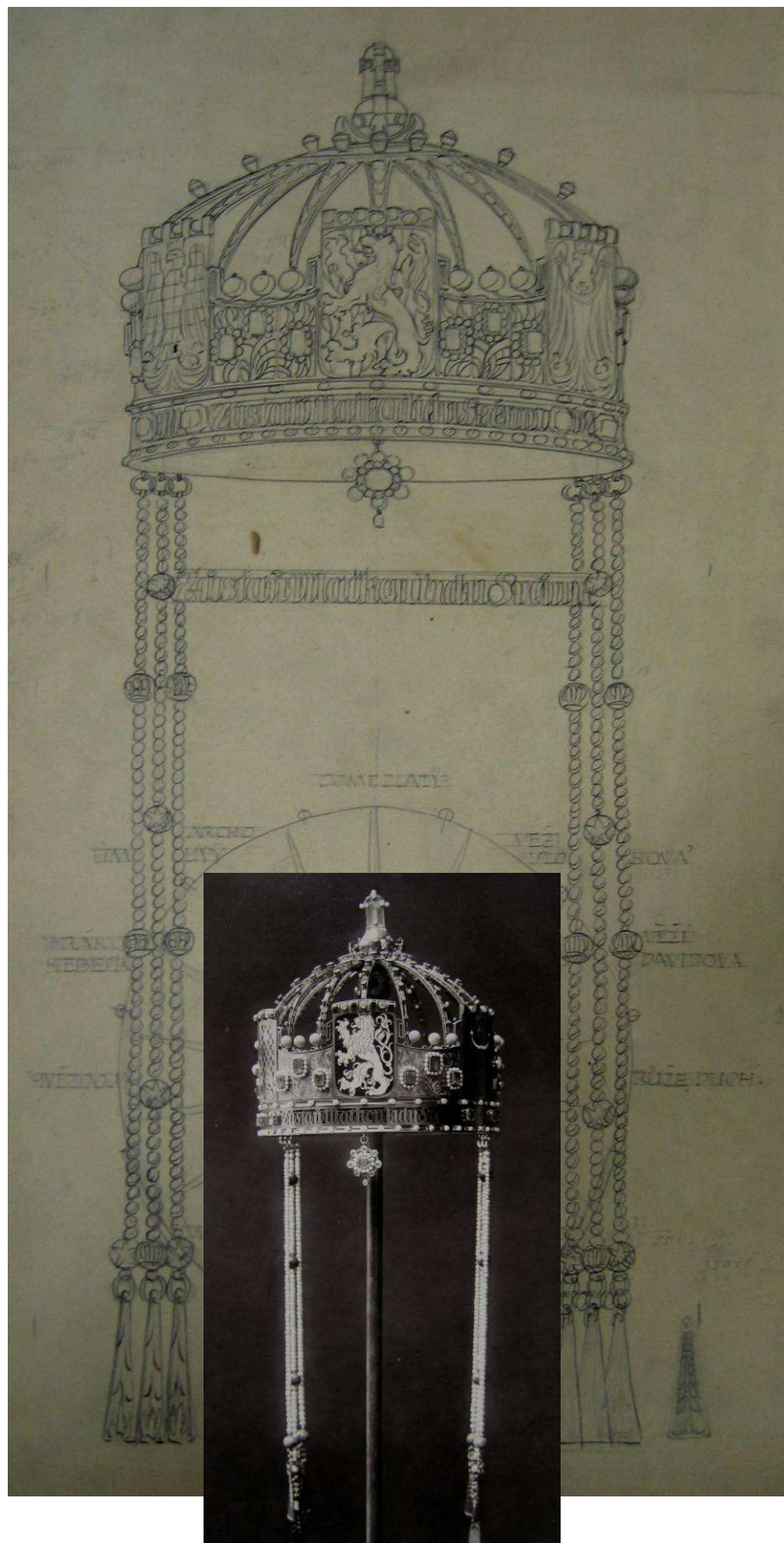
[34] Pluviál „regina coeli“ ze svatohorského korunovačního souboru – prováděcí
 nákresy a současný stav, Josef Fanta, PUKA, 1932

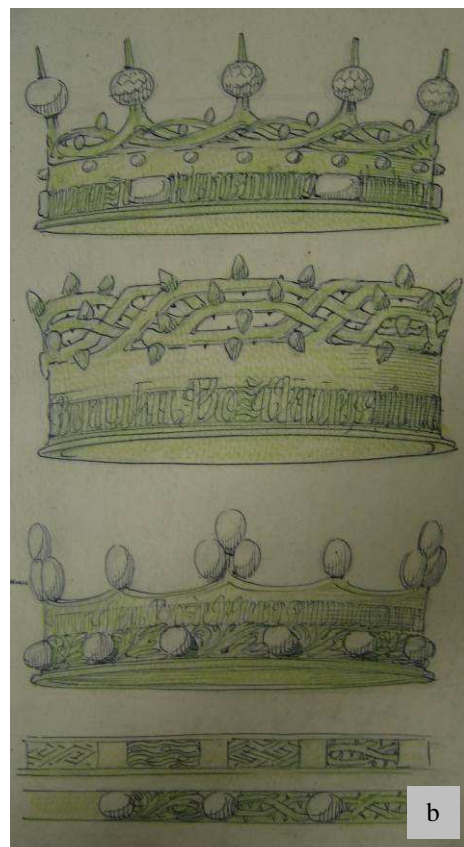
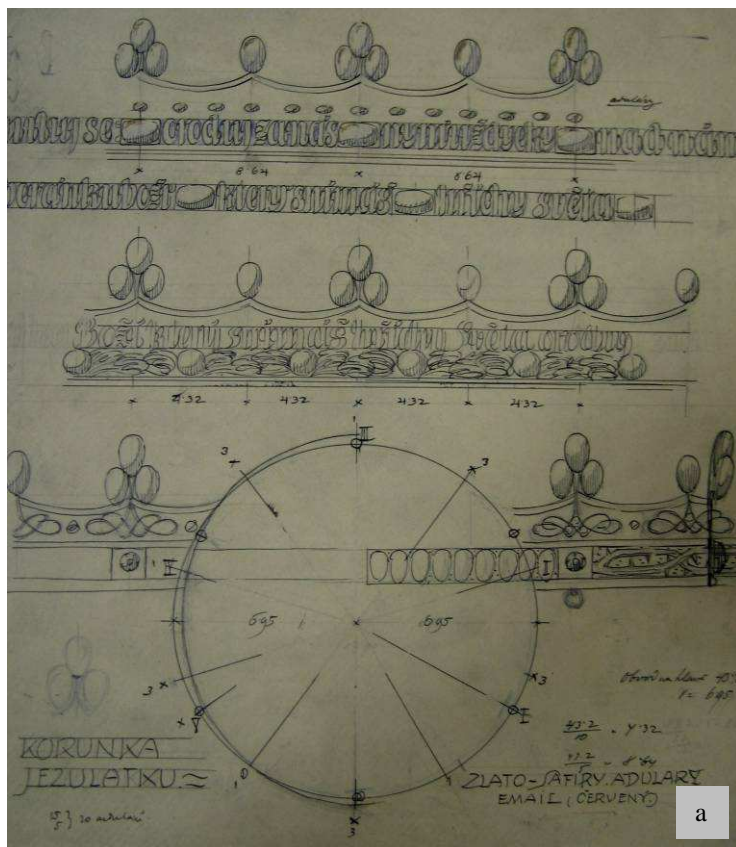
[35] Pluviál „pelikán“ a drobné části svatohorského smutečního souboru – prováděcí nákres pluviálu a současný stav, Josef Fanta, PUKA, 1926

[36] Svatohostýnská korunovační souprava – současný stav a historický snímek,
Josef Fanta, Josef Hoffman, František Fröhlich, Josef Hirsch, 1912

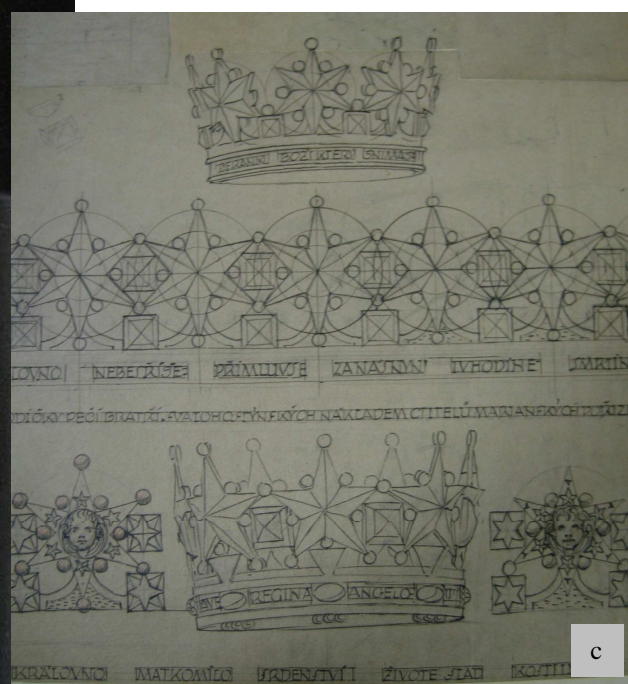
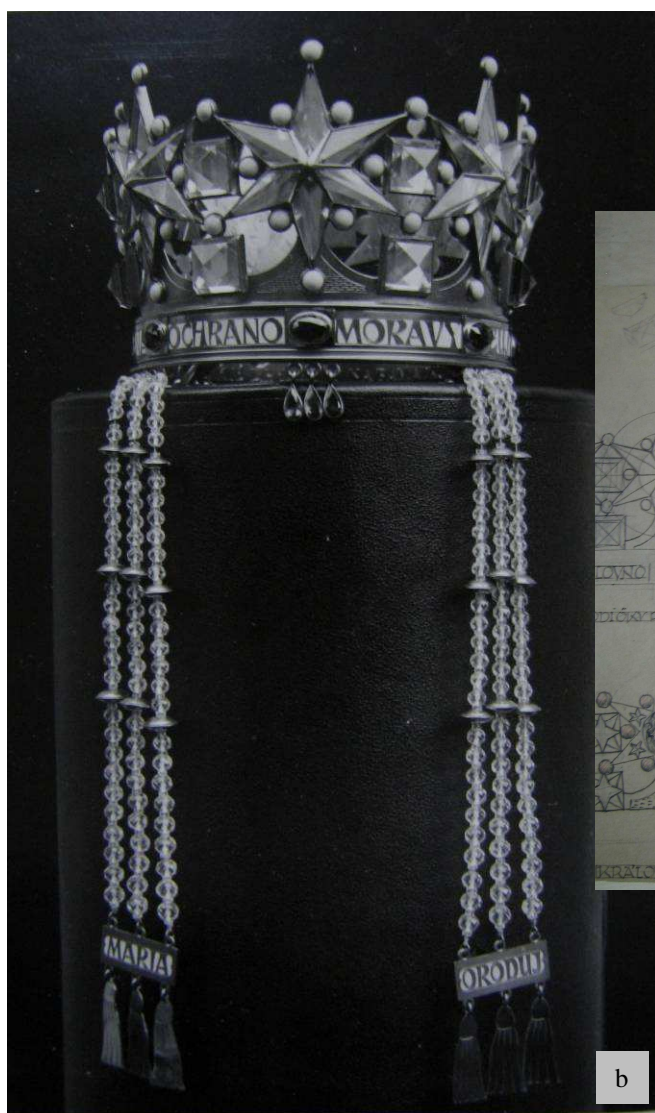

[37] Korunka madony ze svatohostýnské korunovační soupravy – prováděcí výkres a historický snímek, Josef Fanta, Josef Hoffman, František Fröhlich, Josef Hirsch, 1912

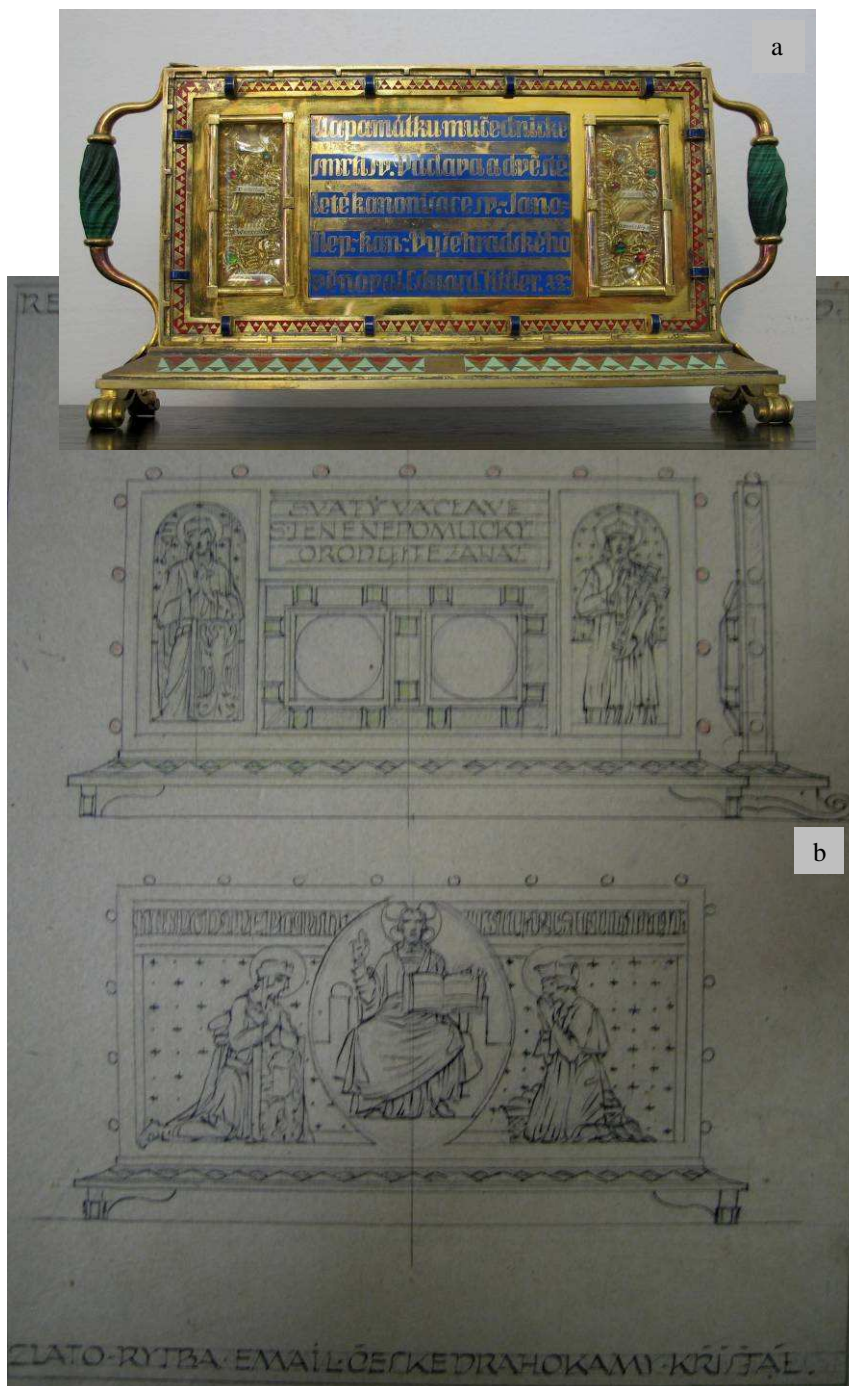

[38] Korunka jezulátka ze svatohostýnské korunovační soupravy – prováděcí výkres, návrhové varianty a historický snímek, Josef Fanta, Josef Hoffman, František Fröhlich, Josef Hirsch, 1912

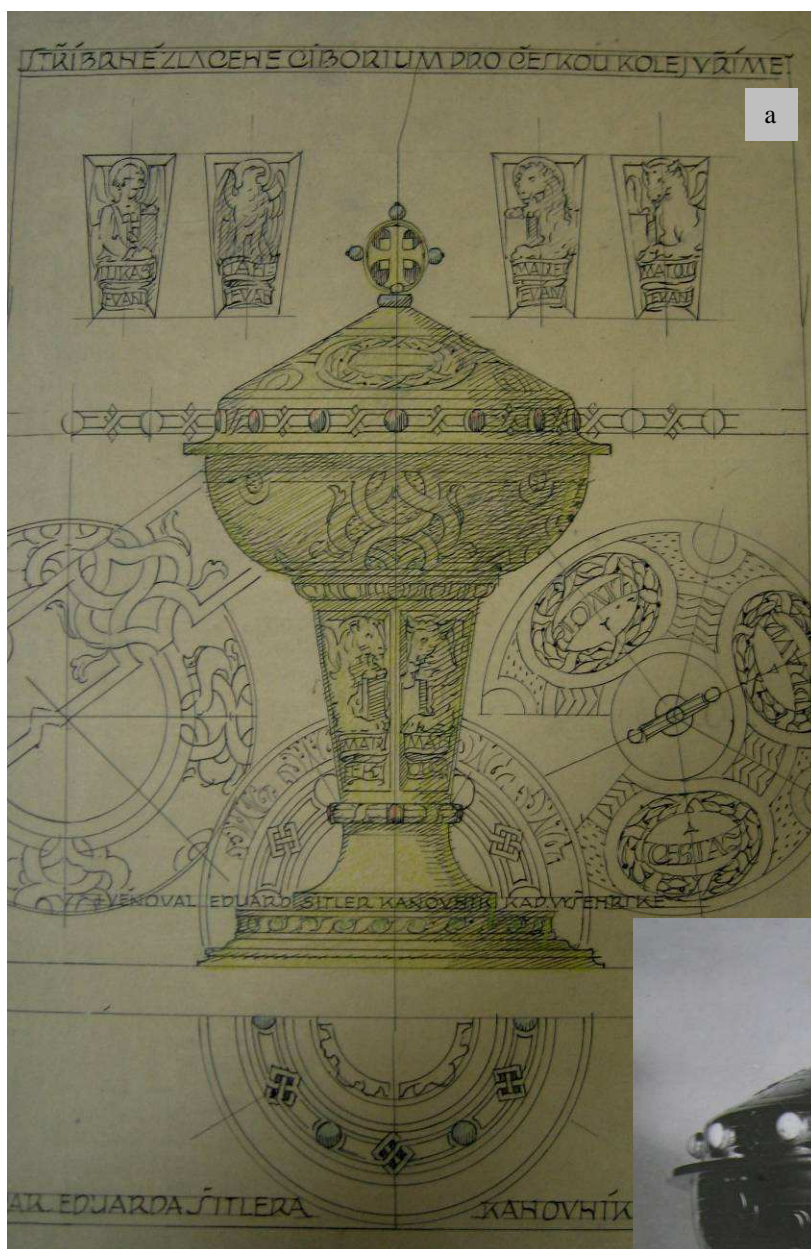

[39] „Hvězdová“ svatohostýnská korunovační souprava – současný stav, historický snímek koruny madony a návrh, Josef Fanta, 1937

[40] Relikviář sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého pro Nepomucenum v Římě – současný stav, návrh a historický snímek, Josef Fanta 1930–1932

[41] Ciborium pro Nepomucenum v Římě – prováděcí výkres a současný stav, Josef Fanta 1930

8. Seznam vyobrazení

mimo katalog: **Kasule „redemptoristů“**. Prováděcí nákres dorzálního kříže s eucharistickým motivem pelikána - detail. Foto: archiv autora, SUGaF UPM (prováděcí nákres veden pod číslem GS5508.39.17)

- [1] **Josef Fanta**. Reprodukce z: Sbírnka Památníku národního písemnictví. Výstřižkový archiv. Josef Fanta. konvolut 32ks. uloženo ve S33.18.7.1961. f. 5
- [2] **Josef Fanta**, archiv rodiny Kameníčkovy
- [3] **Julie Fantová-Kusá**. Reprodukce z: KALINOVÁ/NOVÁKOVÁ 2007, 5
- [4] **Marie Fantová-Breinlová (Mafa)**.
[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marie Fantova 1925.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marie_Fantova_1925.jpg),
vyhledáno 12. 11. 2012
- [5] **Dům Josefa Fanty**, Josef Fanta, 1903 (čp. 164/III, Sněmovní 8, Praha, Malá Strana). Foto: archiv autora
- [6] **Pamětní deska Josefa Fanty**, Zdeněk J. Preclík, 2008 (čp. 164/III, Sněmovní 8, Praha, Malá Strana). Foto: archiv autora
- [7] **Letní sídlo rodiny Fantových**, Josef Fanta, 1901 (čp. 39, Rekreační, při ústí ul. Fantova, Jevany). <http://www.remax-czech.cz/reality/detail/137914/prodej-domu-v-osobnim-vlastnictvi-250-m2-jevany>, vyhledáno 10. 3. 2014
- [8] **Hrob rodiny Fantových**, Josef Fanta, 1894 (Olšanské hřbitovy IV, 9, 44, Praha). Foto: Vladislava Holzapfelová
- [9] **Relikviář na lebku sv. Václava – prováděcí výkres**, Josef Fanta, Franta Anýž, 1929 (Metropolitní kapitula u sv. Víta, Praha). Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [10] **Relikviář na lebku sv. Václava – současný stav**, Josef Fanta, Franta Anýž, 1929 (Metropolitní kapitula u sv. Víta, Praha). Reprodukce z: RIEGEL 2013, Restaurátorská dokumentace SPH, nepag.
- [11] **Relikviář na lebku sv. Václava – varianty uložení**, Josef Fanta, Franta Anýž, 1929. Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [12] **Relikviář na lebku sv. Václava – neprovedené návrhové varianty diadému**, Josef Fanta. Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [13] **Relikviář sv. Václava – prováděcí výkres**, Josef Fanta, Franta Anýž, 1910 (Metropolitní kapitula u sv. Víta, Praha). Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [14] **Relikviář sv. Václava – současný stav**, Josef Fanta, Franta Anýž, 1910 (Metropolitní kapitula u sv. Víta, Praha). Reprodukce z: KYZOUROVÁ 2012, č. katalogu 136, 168
- [15] **Relikviář sv. Václava – neprovedené návrhové varianty**, Josef Fanta. Foto: archiv autora, SUGaF UPM, varianta a je vedena pod číslem GS5508.30.5
- [16] **Kasule ze „zlatého“ svatovítského paramentního souboru**, pektorální strana, Josef Fanta, PUKA, 1910 (Metropolitní kapitula u sv. Víta, Praha). Foto: Radek Martinek
- [17] **Pluviály ze „zlatého“ svatovítského paramentního souboru a prováděcí nákresy kap**, Josef Fanta, PUKA, 1910 (Metropolitní kapitula u sv. Víta, Praha). Foto: Radek Martinek a archiv autora, SUGaF UPM
- [18] **Motiv z bordury pluviálu „zlatého“ svatovítského paramentního souboru – prováděcí nákres a současný stav**, Josef Fanta, PUKA, 1910 (Metropolitní kapitula u sv. Víta, Praha)- Foto: archiv autora, SUGaF UPM a Radek Martinek

- [19] **Kalich strahovský s medailony světců a Panny Marie – prováděcí výkres**, Jeroným Grohmann 1849, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1897 (Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha). Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [20] **Kalich strahovský s medailony světců a Panny Marie – současný stav**, Jeroným Grohmann 1849, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1897 (Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha). Foto: archiv autora
- [21] **Kalich strahovského opata Metoděje Jana Zavorala – prováděcí výkres**, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1894 (Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha). Foto: archiv autora
- [22] **Kalich strahovského opata Metoděje Jana Zavorala – historický snímek a současný stav**, Josef Fanta, Heinrich Grünfeld, 1894 (Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha). Foto: archiv autora, historický snímek je v majetku SUGaF UPM
- [23] **Kalich strahovského opata Metoděje Jana Zavorala – varianty A, B, C** (Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha). Foto: archiv autora, historický snímek je v majetku SUGaF UPM
- [24] **Kasule z bohnického „antonínského“ paramentního souboru – historický snímek a současný stav**, pektorální strana, Josef Fanta, PUKA, 1920 (kostel sv. Václava, Bohnice, Praha a kostel sv. Antonína Paduánského, Praha, Holešovice). Foto: archiv autora, SUGaF UPM a Josef Hájek
- [25] **Pluviál z bohnického „antonínského“ paramentního souboru – historický snímek a současný stav**, Josef Fanta, PUKA, 1920 (kostel sv. Václava, Bohnice, Praha a kostel sv. Antonína Paduánského, Praha, Holešovice). Foto: archiv autora, SUGaF UPM a Josef Hájek
- [26] **Kasule z bohnického paramentního souboru „víra, naděje, láska“ – návrh výšivky a historický snímek**, pektorální strana, Josef Fanta, PUKA, po 1912 (kostel sv. Václava, Praha, Bohnice). Foto: archiv autora, SUGaF UPM (návrh výšivky veden pod GS5508.39.43, historický snímek pod číslem GS5508.73.19)
- [27] **Návrhy kostelního zařízení pro Bohnice**, Josef Fanta (kostel sv. Václava, Bohnice, Praha). Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [28] **Obvodová mříž zlonického kostela**, Josef Fanta, 1903–1904 (kostel nanebevzetí Panny Marie, Zlonice). Foto: archiv autora
- [29] **Oltář Ukřižování s Božím hrobem ve Zlonicích – prováděcí nákres a současný stav**, Josef Fanta, 1903–1904 (kostel nanebevzetí Panny Marie, Zlonice). Foto: archiv autora, prováděcí nákres je v majetku SUGaF UPM
- [30] **Zlonický kříž – prováděcí nákres a historický snímek**, Josef Fanta, Josef Hirsch, rok návrhu uváděn 1890, 1903–1904 (kostel nanebevzetí Panny Marie, Zlonice). Foto: archiv autora, SUGaF UPM (prováděcí nákres **a** veden pod číslem GS5508.30.4c, prováděcí nákres **b** pod číslem GS5508.30.4.b, historický snímek pod číslem GS5508.F.12)
- [31] **Svatostánek se Zlonickým křížem – prováděcí nákres, historický snímek a současný stav**, Josef Fanta, Josef Hirsch, rok návrhu uváděn 1890, 1903–1904 (kostel nanebevzetí Panny Marie, Zlonice). Foto: archiv autora, SUGaF UPM, historický snímek reprodukován z: PODLAHA 1912, 298
- [32] **Drobné části svatohorského korunovačního souboru - prováděcí nákres vela, historické snímky a současný stav**, Josef Fanta, PUKA, 1932 (Svatá Hora u Příbrami). Foto: archiv autora, SUGaF UPM (historický snímek **c** veden pod číslem GS5508.73.9)

- [33] **Kasule mariánská ze svatohorského korunovačního souboru – současný stav**, a dorsální strana celek, c detail, b pektorální strana celek, d detail, Josef Fanta, PUKA, 1932 (Svatá Hora u Příbrami). Foto: archiv autora
- [34] **Pluviál „regina coeli“ ze svatohorského korunovačního souboru – prováděcí nákresy a současný stav**, Josef Fanta, PUKA, 1932 (Svatá Hora u Příbrami). Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [35] **Pluviál „pelikán“ a drobné části svatohorského smutečního souboru – prováděcí nákres pluviálu a současný stav**, Josef Fanta, PUKA, 1926 (Svatá Hora u Příbrami). Foto: archiv autora, SUGaF UPM
- [36] **Svatohostýnská korunovační souprava – současný stav a historický snímek**, Josef Fanta, Josef Hoffman, František Fröhlich, Josef Hirsch, 1912 (Svatý Hostýn, Bystřice pod Hostýnem). Foto: barevný snímek současného stavu vyhledán 10. 4. 2014 na: http://www.hostyn.cz/jubileum_2012.htm; archiv autora, SUGaF UPM (historický snímek)
- [37] **Korunka madony ze svatohostýnské korunovační soupravy – prováděcí výkres a historický snímek**, Josef Fanta, Josef Hoffman, František Fröhlich, Josef Hirsch, 1912 (Svatý Hostýn, Bystřice pod Hostýnem). Foto: archiv autora, SUGaF UPM (návrh veden pod číslem GS5508.30.11, historický snímek pod číslem GS5508.F.15)
- [38] **Korunka jezulátka ze svatohostýnské korunovační soupravy – prováděcí výkres, návrhové varianty a historický snímek**, Josef Fanta, Josef Hoffman, František Fröhlich, Josef Hirsch, 1912 (Svatý Hostýn, Bystřice pod Hostýnem). Foto: archiv autora, SUGaF UPM (prováděcí výkres a veden pod číslem GS5508.30.27, návrhové varianty b pod číslem GS5508.30.28, historický snímek pod číslem GS5508.F.14)
- [39] **„Hvězdová“ svatohostýnská korunovační souprava – současný stav, historický snímek koruny madony a návrh**, Josef Fanta, 1937 (Svatý Hostýn, Bystřice pod Hostýnem). Foto: barevný snímek a současného stavu Pavel Kosek, archiv autora, SUGaF UPM (návrh c veden pod číslem GS5508.30.18)
- [40] **Relikviář sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého pro Nepomucenum v Římě – současný stav, návrh a historický snímek**, Josef Fanta 1930-1932 (Papežská kolej Nepomucenum, Řím). Foto: barevný snímek současného stavu Jan Mráz, archiv autora, SUGaF UPM (návrh b veden pod číslem GS5508.30.7)
- [41] **Ciborium pro Nepomucenum v Římě – prováděcí výkres a současný stav**, Josef Fanta 1930 (Papežská kolej Nepomucenum, Řím). Foto: archiv autora, SUGaF UPM

Seznam použitých zkratek

aj.	a jiné
arch. kart.	archivní karton
č.	číslo
č. j.	číslo jednací
čp.	číslo popisné
ČR	Česká republika
ČVUT	České vysoké učení technické
ed.	editor
ev. č.	evidenční číslo
f.	folio
inv. č.	inventární číslo
KA	Křesťanská akademie
LA	Literární archiv
MAS	Muzeum architektury a stavitelství
nepag.	nestránkováno
NPÚ	Národní památkový ústav
NTM	Národní technické muzeum
PNP	Památník národního písemnictví
PUKA	Paramentní ústav KA
red.	redakce
resp.	respektive
roč.	ročník
srv.	srovnej
sv.	svatý/á
SoA	Státní oblastní archiv
SPH	Správa pražského hradu
SUGaF	Sbírka užitého umění a fotografie UPM
tzv.	takzvaný/á/é
UK	Univerzita Karlova
ÚOP	Územní odborné pracoviště
UPM	Uměleckoprůmyslové museum v Praze
VA	Výstřižkový archiv

standardně užívané zkratky akademických hodností

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura

Monografie

- ❖ *II Mostra internazionale d'arte sacra*. Katalog mezinárodní výstavy sakrálního umění č. XII. Řím 1934
- ❖ BAŤKOVÁ 1998 — Růžena BAŤKOVÁ: *Umělecké památky Prahy. Díl 2. Nové město. Vyšehrad. Vinohrady (Praha I)*. Praha 1998
- ❖ BROŽOVÁ 1976 — Jarmila BROŽOVÁ: *Historismus. Umělecké řemeslo 1860–1900*. Katalog výstavy v Uměleckoprůmyslovém muzeu (prosinec 1975 – únor 1976). Praha 1976
- ❖ *Český interiér na světové výstavě Pařížské 1900/ Intérieur tchéque à l' Exposition universelle de Paris en 1900*. Tiskem Karla Bellmanna v Praze. Praha 1900
- ❖ *Dílo arch. dr. h. c. Josefa Fanty k 95. narozeninám umělcovým*. Katalog výstavy v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze (prosinec 1951 – leden 1952). Praha 1951
- ❖ EKERT 1883 — František EKERT: *Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království českého. Svazek I*. Praha 1883
- ❖ EKERT 1884 — František EKERT: *Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království českého. Svazek II*. Praha 1884
- ❖ FANTA 1917 — Josef FANTA: *O svérázu krojovém a bytovém. Přednáška proslovená v únoru 1917 Ing. Josefem Fantou*. Praha 1917
- ❖ FANTOVÁ 1925 — Marie FANTOVÁ: *Lidé, Praha a svět*. Praha 1925
- ❖ FANTOVÁ 1935 — Marie FANTOVÁ: *Křížovky světa. Fotomontáž z cestování. v obálce a vazbě Ad. Hofmeistera*. Praha 1935
- ❖ FILIP 2004 — Aleš FILIP: *Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku. Sakrální výtvarné umění kolem roku 1900*. Brno 2004
- ❖ FILIP/MUSIL 2006 — Aleš FILIP/ Roman MUSIL (ed.): *Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870-1914*. Katalog výstavy v Muzeu umění Olomouc, Arcidiecézní museum (19. 10. - 30. 12. 2006) a v Západočeské galerii v Plzni, Výstavní síň "13" (leden - březen 2007). Praha 2006
- ❖ HANÁK Jaromír — Jaromír HANÁK: *Mohyla míru a bitva u Slavkova. The Cairn of Peace and the Battle of Austerlitz*. Brno 2009²
- ❖ HERAIN/WIRTH 1935 — Karel HERAIN / Zdeněk WIRTH: *Padesát let výtvarné práce: architektura, byt, užité umění*. Katalog výstavy v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze (31. 10. – 1. 12. 1935). Praha 1935
- ❖ HOTOWETZ 1908 — Rudolf HOTOWETZ: *Průvodce jubilejní výstavou obchodní a živnostenské komory v Praze 1908*. Praha 1908
- ❖ JANDA 1913 — Antonín JANDA (red.): *Papežská korunovace Matky Boží svatohostýnské. Na památku slavných korunovačních dní upřádal výbor redakcí prof. Ant. Jandy*. Brno 1913
- ❖ *Jubilejní výstava zemská Království českého v Praze 1891*. Praha 1894
- ❖ KOČÍ/FANTA 1900 — Bedřich KOČÍ / Josef FANTA: *Praha Paříži. Prague à la ville de Paris*. Praha 1900
- ❖ KALINOVÁ/NOVÁKOVÁ 2007 — Alena KALINOVÁ / Lenka NOVÁKOVÁ: *Dcerám českým: brněnský vzdělávací spolek Vesna v letech 1870–1920*. Brno 2007

- ❖ KOPEČEK 2006 — Josef KOPEČEK: *Svatá Hora*. Kostelní Vydří 2006
- ❖ KOTALÍK/POCHE 1966 — Jiří KOTALÍK / Emanuel POCHE: *Česká secese. Umění 1900*. Katalog výstavy v Alšově jihočeské galerii v Hluboké n. Vltavou (květen-říjen 1966) a v Moravské galerii v Brně (prosinec 1966 – leden 1967). Hluboká nad Vltavou 1966
- ❖ *Královský Vyšehrad II* 2001 — Sborník příspěvků ke křesťanskému miléniu a posvěcení nových zvonů na kapitulním chrámu sv. Petra a Pavla. Praha 2001
- ❖ KRATOCHVÍL 1921 — Augustin KRATOCHVÍL: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Slavkovský okres*. Brno 1921
- ❖ KRÍŽOVÁ/PAULY/OMAR 2004 — Alena KRÍŽOVÁ /Jana PAULY / Jana OMAR: *Franta Anýž 1876-1934*. Praha 2004
- ❖ KYZOUROVÁ 2012 — Ivana KYZOUROVÁ (ed.): *Svatovítský poklad*. Katalog stálé výstavy zahájené 16. 12. 2011, kaple sv. Kříže na Pražském hradě. Praha 2012
- ❖ MALEČEK/MALEČEK/ŠIDLOVSKÝ — František MALEČEK / Roman MALEČEK/ Gejza Evermond ŠIDLOVSKÝ: *Strahov-Praha*. Roztoky u Prahy 1990–1994
- ❖ *Národopisná výstava československá*. Praha 1895-7
- ❖ *O stavbách a náčiní chrámu Páně dle nařízení synody provinciální Pražské od roku 1860*. Praha 1864
- ❖ *Památky výtvarné z Československé výstavy národopisné r. 1895*. Praha 1898
- ❖ PODLAHA 1908 — Antonín PODLAHA: *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Arcidieceze pražská. Díl II. Vikariáty: Berounský, Bystřický a Plzeňský*. Praha 1908
- ❖ PODLAHA 1912 — Antonín PODLAHA: *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Arcidieceze pražská. Díl VI. Vikariáty: Sedlčanský, Votický*. Praha 1912
- ❖ PODLAHA 1913 — Antonín PODLAHA: *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Arcidieceze pražská. Díl VII. Vikariát Slánský*. Praha 1913
- ❖ PODLAHA 1930 — Antonín PODLAHA: *Český slovník bohovědný. Díl čtvrtý f.-Holbecke*. Praha 1930
- ❖ PODLAHA 1930a — Antonín PODLAHA: *Ilustrovaný katalog chrámu sv. Víta*. Praha 1930
- ❖ PODLAHA/HILBERT 1906 — Antonín PODLAHA / Kamil HILBERT: *Soupis památek historických a uměleckých. Metropolitní chrám sv. Víta v Praze*. Praha 1906
- ❖ PODLAHA/ŠITTLER 1903 — Antonín PODLAHA / Eduard ŠITTLER: *Chrámový poklad u sv. Víta v Praze. Jeho dějiny a popis*. Praha 1903
- ❖ PODLAHA/ŠORM 1929 — Antonín PODLAHA / Antonín ŠORM: *Průvodce výstavou Svatováclavskou na Hradě pražském, uspořádanou v jubilejním roce 1929*. Praha 1929
- ❖ POCHE 1977 — Emanuel POCHE: *Umělecké památky Čech 1. A-J*. Praha 1977
- ❖ POCHE 1978 — Emanuel POCHE: *Umělecké památky Čech 2. K-O*. Praha 1978
- ❖ POCHE 1980 — Emanuel POCHE: *Umělecké památky Čech 3. P-Š*. Praha 1980
- ❖ POCHE 1982 — Emanuel POCHE: *Umělecké památky Čech 4. T-Ž*. Praha 1982
- ❖ PRAHL/ŠÁMAL 2012 — Roman PRAHL / Petr ŠÁMAL: *Umění jako dekorace a symbol. Výzdoba reprezentačních staveb Prahy v éře historismu, secese a moderny*. Praha 2012

- ❖ PREISS 2012 — Pavel PREISS: *Na co si ještě vzpomenu*. Praha 2012
- ❖ SAMEK 1994 — Bohumil SAMEK: *Umělecké památky Moravy a Slezska I. A-I*. Praha 1994
- ❖ *Seznam umělecké výstavy roku 1890. V Praze nákladem Krasoumné jednoty. 51 rok Krasoumné jednoty pro Čechy v Praze*. Katalog výstavy v Rudolfinu. Praha 1890
- ❖ STEHLÍKOVÁ 2003 — Dana STEHLÍKOVÁ: *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. Praha 2003
- ❖ STEHLÍKOVÁ 2004 — Dana STEHLÍKOVÁ (ed.): *Bohemia Sancta. Poklady křesťanského umění z českých zemí*. Katalog výstavy v diecézním muzeu v Caltanissetě (30. 6. – 25. 7. 2004) a v Palazzo Bellomo, Syrakusy (31. 7. – 29. 8. 2004). Caltanissete-Syrakusy-Praha 2004
- ❖ STEHLÍKOVÁ 2006 — Dana STEHLÍKOVÁ: *Klenotnice vyšehradské kapituly*. Katalog výstavy. Praha 2006
- ❖ SCHMITT 1872 — Antonín Prokop SCHMITT: *O reformě křesťanského umění v Čechách*. Praha 1872
- ❖ ŠAMAL 1938 — Jindřich ŠAMAL: *Výstava církevních výšivek v Čechách. U příležitosti sjezdu svazu čsl. Katolických žen a dívek ve dvacátém jubilejním roce československé republiky*. Katalog výstavy Obchodní a živnostenské komory v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Praha 1938
- ❖ ŠITTLER/PODLAHA 1903 — Eduard ŠITTLER / Antonín PODLAHA: *Soupis památek historických a uměleckých. Poklad svatovítský*. Praha 1903
- ❖ ŠVÁCHA 2010 — Rostislav ŠVÁCHA (ed.): *Slavné vily Středočeského kraje*. Praha 2010
- ❖ ŠLECHTOVÁ/LEVORA 2004 — Alena ŠLECHTOVÁ / Josef LEVORA: *Členové České akademie věd a umění 1890-1952*. Praha 2004
- ❖ TUMPACH/PODLAHA 1912 — Josef TUMPACH / Antonín PODLAHA: *Český slovník bohovědný. Díl první A-Bascap*. Praha 1912
- ❖ URLICH 2007 — Petr URLICH (ed.): *Slavné vily Královehradeckého kraje*. Praha 2007
- ❖ URLICH 2009 — Petr URLICH (ed.): *Slavné vily Plzeňského kraje*. Praha 2009
- ❖ VLČEK 1996 — Pavel VLČEK: *Umělecké památky Prahy. Díl 1. Staré Město. Josefov*. Praha 1996
- ❖ VLČEK 1999 — Pavel VLČEK: *Umělecké památky Prahy. Díl 3. Malá Strana*. Praha 1999
- ❖ VLČEK 2000 — Pavel VLČEK: *Umělecké památky Prahy. Díl 4. Pražský hrad a Hradčany*. Praha 2000
- ❖ VLČEK 2004 — Pavel VLČEK (ed.): *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004
- ❖ VLČEK 2012 — Pavel VLČEK: *Umělecké památky Prahy. Díl 5. Velká Praha. A-L*. Praha 2012
- ❖ VOKÁČOVÁ 1984 — Věra VOKÁČOVÁ: *Český granát*. Katalog výstavy v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze (13. 12. 1984 – 17. 3. 1985). Praha 1984
- ❖ *Výstava studií návrhů a plánů architekta Josefa Fanty z období 1881-1931*. Katalog výstavy v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze (29. 4. – 1. 6. 1936). Praha 1936
- ❖ WAGNER 1966 — Jan WAGNER (red.): *Josef Fanta (1856-1954). Literární pozůstalost čís. 141. PNP*. Praha 1966
- ❖ WIRTH 1932 — Zdeněk WIRTH: *Josef Zitek 1832-1909*. Katalog výstavy v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze (19. 3. – 10. 4. 1932). Praha 1932

- ❖ ZATLOUKAL 2002 — Pavel ZATLOUKAL: *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750 - 1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2002

Kapitola v monografii

- ❖ JIRÁSKO/KOTALÍK 2006 — Luděk JIRÁSKO/ Jiří T. KOTALÍK: *Akademie výtvarného umění a náboženská malba v letech 1870–1910*. In: FILIP/MUSIL 2006, 195–225
- ❖ OSTRČÍLEK 1913 — Antonín OSTRČÍLEK: *IV. Korunky Svatohostýnské. 4. Na kterých památných místech položeny byly korunky svatohostýnské*. In: JANDA 1913, 60–62
- ❖ PETRÁČEK 2006 — Tomáš PETRÁČEK: *Česká církev, výzvy 19. věku a pražská provinční synoda roku 1860*. In: FILIP/MUSIL 2006, 27–62
- ❖ PETRASOVÁ 2006 — Taťána PETRASOVÁ: *Časopis Method (1875–1905) a program křesťanského umění v Čechách a na Moravě*. In: FILIP/MUSIL 2006, 257–272
- ❖ STEHLÍKOVÁ 2001 — Dana STEHLÍKOVÁ: *Poklad vyšehradské kapituly a klenoty vyšehradských prelátů*. In: *Královský Vyšehrad II* 2001, 193–208

Periodika

- ❖ CIBULKA 1924/1925 — Josef CIBULKA: *Jubileum Akademie křesťanské v Praze*. In: *Památky archeologické* 34, 1924/1925, 581–584
- ❖ FANTA 1899 — Josef FANTA: *Stavby pražské a směry umělecké*. In: *Volné směry*, roč. 3, 239–243
- ❖ FANTA 1900 — Josef FANTA: *Interiér Obchodní a živnostenské komory v Paříži*. In: *Volné směry*, roč. 4, 109–110
- ❖ *Ferdinand J. Lehner, zakladatel Cyrila a Obec. Jednoty Cyrilské. K dvacátému výročí jeho úmrtí*. In: *Cyril*, roč. 1934, 99–101
- ❖ FRÝDKOVÁ 1994 — Marie FRÝDKOVÁ: *Vojta Náprstek a Americký klub dam*. In: *Historický obzor*, 1994, 5 (10), 234–237
- ❖ HRUDKA 1936 — Dr. V. HRUDKA: *Architekt prof. dr. Josef Fanta osmdesátníkem*. In: *Národní politika*, roč. 54, č. 335, 6. 12. 1936
- ❖ TICHÝ 2012 — Josef TICHÝ: *Historie administrativní budovy a kostela sv. Václava*. In: *Bohnice 2012. Měsíčník psychiatrické léčebny v Praze 8, ročník XXII, č. 10, 12–15*

Jiné

- ❖ BODNÁROVÁ 2011 — Jana BODNÁROVÁ: *Stříbrné liturgické náčiní doby historizujících stylů v pražských kostelích* (bakalářská práce na Katolické teologické fakultě University Karlovy). Praha 2011
- ❖ JANATOVÁ 2005 — Markéta JANATOVÁ: *Církevní textil období historismu* (rigorózní práce na Filosofické fakultě University Karlovy). Praha 2005
- ❖ KULDOVÁ 2008 — Marie KULDOVÁ: *Vyšívaná paramenta 19. století ze státních a církevních sbírek Středních Čech* (bakalářská práce na Katolické teologické fakultě University Karlovy). Praha 2008
- ❖ MARTINEK 2013 — Radek MARTINEK: *Stavovský stav katolického kněžstva a jeho zobrazení ve výtvarném umění* (doktorská dizertační práce na Katolické teologické fakultě University Karlovy). Praha 2013
- ❖ PEŠLOVÁ 2013 — Jana PEŠLOVÁ: *Secesní sakrální architektura v Čechách* (diplomová práce na Katolické teologické fakultě University Karlovy). Praha 2013
- ❖ POSPÍŠILOVÁ 2009 — Inka POSPÍŠILOVÁ: *Secesní dekor v pražském církevním prostředí* (bakalářská práce na Katolické teologické fakultě University Karlovy). Praha 2009

- ❖ SKLENÁŘ 2013 — Michal SKLENÁŘ: *Tridentská reforma diecézního kléru a její vybrané projevy. Kněžský oděv jako odraz požadavků kladených na diecézní kněžstvo po Tridentském koncilu* (diplomová práce na Katolické teologické fakultě University Karlovy). Praha 2013
- ❖ VRABELOVÁ 2010 — Dana VRABELOVÁ: *Korunování milostných mariánských obrazů v českých zemích* (diplomová práce na Katolické teologické fakultě University Karlovy). Praha 2010

Prameny

- ❖ Královská kanonie premonstrátů na Strahově. Evidence movitých předmětů opatské baziliky Nanebevzetí Panny Marie.
- ❖ LA PNP — Sběrka Památníku národního písemnictví. Literární archiv. Literární pozůstalost č. 141. Josef Fanta
- ❖ MARTINEK 2003-2005 — Radek MARTINEK: *Paramenta katedrály sv. Víta*. Práce uložená v registratuře Oddělení uměleckých sbírek SPH. Praha 2003-2005
- ❖ MAS NTM — Sběrka muzea architektury a stavitelství. Národní technické muzeum. č. fondu 10. název fondu: Fanta
- ❖ NOVÁKOVÁ 2004 — Hana NOVÁKOVÁ: *Soubor secesních pluvialů zhotovených podle Fantova návrhu*. Průzkum uložený v registratuře Oddělení uměleckých sbírek SPH. Praha 2004
- ❖ Registratura SPH — evidenční listy kulturních památek.
- ❖ RIEGEL 2013 — Norbert RIEGEL: *Restaurátorská dokumentace. Relikviář na lebku sv. Václava*. Restaurování probíhalo 6. 1. 2012 – 6. 3. 2013. Uložení: SPH, Kapitula u sv. Víta. Praha 2013
- ❖ Sběrka Královské kanonie premonstrátů na Strahově. Podsběrka Uměleckého řemesla.
- ❖ SOA v Třeboni — Státní oblastní archiv v Třeboni. Sběrka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952). č. NAD: 24. Pořadové č. knihy 9. strana 215, záznam 138. Dostupné on-line: <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/4075/220>. Počet snímků 293. č. citovaného snímku: 220
- ❖ SUGaF UPM — Sběrka užité grafiky a fotografie. Uměleckoprůmyslové museum v Praze. fond GS 5508
- ❖ VA PNP — Sběrka Památníku národního písemnictví. Výstřížkový archiv. Josef Fanta. konvolut 32ks. uloženo ve S33.18.7.1961

Elektronické zdroje

- ❖ DVOŘÁK — Kamil DVOŘÁK: *Josef Fanta*. In: <http://www.archiweb.cz/josef-fanta>, vyhledáno 10. 11. 2013
- ❖ Encyklopedie dějin města Brna. Projekt on-line encyklopedie, za kterým stojí Mirka MENŠÍKOVÁ a Irena LOSKOTOVÁ. <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/>
- ❖ LIZCOVÁ 2006 — Zuzana LIZCOVÁ: *Josef Fanta: více než jen stavitel pražského Hlavního nádraží*. publikováno 5. 12. 2006, vyhledáno 28. 6. 2013
In: <http://www.archiweb.cz/news.php?type=&action=show&id=2528>
- ❖ PAČES 2009 — Rostislav PAČES: *Ondřejovský Frič a jevanský Fanta*. In: <http://www.astro.cz/clanek/4073>. publikováno 12. 2. 2009, vyhledáno 10. 12. 2013

Výběr periodik se vztahem k tématu:

Cyril 1874–1948

Časopis katolického duchovenstva 1828–1851, 1860–1949

Dílo (časopis Jednoty umělců výtvarných). 1903–1949

Meditace (čtvrtletník pro umění a filosofii). od 1908

Method 1875–1905

Moderní revue (pro literaturu, umění a život). 1895–1925

Národní listy 1861–1941

Národní politika 1883-1891

Nový život 1896–1907

Nový kult (mezinárodní sborník pro umění, politiku a život). 1897–1904

Obrázková revue (čtrnáctideník). 1899–1901

Památky archeologické od 1854

Světobzor (obrázkový týdeník). 1867–1899

Styl (měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst, Mánes). 1909–1913,
1920–1938

Volné směry 1897–1949

Zlatá Praha (obrázkový týdeník pro zábavu a poučení). 1884–1929

Slovníček základních pojmů

adulár	bezbarvý až mléčný kámen s modrými odlesky; odrůda draselného živce; nazývá se též „měsíček“ či měsíční kámen; typická naleziště jsou v Alpách, zejména ve Švýcarském masivu Adula
alba	základní bohoslužebný lněný oděv (v podstatě volná dlouhá košile s dlouhými rukávy)
almandin	viz granát
ametyst	světle až tmavě fialový průhledný kámen; odrůda křemene; naleziště jsou hojná a to i v Čechách – Krušné hory, Český ráj, Moravský kras aj.
amiktus	viz humerál
antependium	panel na přední straně oltářní mensy/stolu , který může být pojednán textilním závěsem, v kovu, dřevě, kameni či štuku a náležitě zdoben
borta	lemovka; ozdobný pruh
briliant	obecné označení pro diamant nebo jiný drahý kámen v brusu zajišťujícím vysoký lesk; tzv. briliantový výbrus kulatého nebo oválného tvaru je užíván od roku 1910
brokát	obecné označení pro hutnou tkaninu s třpytivými/kovovými nitěmi
bronz	slitina mědi a dalšího barveného kovu vyjma zinku (cín, hliník, fosfor aj.)
bulion/builon burza/bursa	do husté spirály stáčený drátek přišívaný spodní nití k podkladu vyztužený čtverec s vnitřním prostorem k uložení korporálu; bývá pokládán na kalichové velum
ciborium	bohoslužebná nádoba tvaru kalicha s víkem určená k uchování proměněných hostií; různé tvary
citrín	žlutý až zlatožlutý průhledný kámen; odrůda křemene; v Čechách je nalezištěm oblast Vysočiny, dále se vyskytuje zejména v Rusku, Brazílii, Španělsku a Madagaskaru
cizelování	finální úprava/ retuš kovového odlitku nebo tepání kovového plechu
český granát	viz granát
číše	viz kupa
dalmatika	svrchní oděv jáhna při bohoslužbě, obléká přes základní roucho (albu) a jáhenskou stolu; mírně krácená tunika oblékaná přes hlavu, zavazovaná tkanicemi nebo stuhami na boku
damašek	jednobarevná tkanina, jejíž vzor je tvořen střídáním příčné a podélné nitě osnovy, kdy vznikají hladké/lesklé a hrubé/matné plochy dekoru
dependentáře	dva přídatné pruhy látky na zadní straně mitry; s korespondující výzdobou; nazývány též fanony
diamant	bezbarvý až nažloutlý (může nabývat i jiných barev), průsvitný až průhledný kámen, nejtvrděší a také nejvíce ceněný drahokam; krystalická forma uhlíku; v Čechách byly objeveny v Českém Středohoří, dále se vyskytuje zejména v jižní Africe, Brazílii, Indii nebo na Borneu

dorzální dracoun	zadní část kovová nit, kdy je základ (duše) ovinut drátkem nebo kovovou lamelou a přišit nejčastěji spodní nití k podkladu; různé druhy
fazeta	hrana zkosená pod zvoleným úhlem
fanony	viz dependentáře
granát	červený až červenofialový průhledný kámen ze skupiny křemičitanů – nejužívanější je almandin (železitý křemičitan) a český granát/pyrop (hořečnato-hlinitý křemičitan); v Čechách jsou naleziště v Českém středohoří, Podkrkonoší, u Mohelna, Kolína aj.
gremiál	čtvercový hedvábný/lněný šátek nošený biskupem jako zástěra k ochraně liturgických oděvů při obřadu mytí nohou, biřmování, pomazání rukou, svěcení kostela, manipulaci s hořícími svíčkami aj.; nosil se též před evangeliářem ve vstupním průvodu
humerál/humerále	obdélníkový lněný šátek s tkanicemi nošený přes ramena a kolem krku na albě; nazývá se též amiktus
chrysopras	světle zelený až žlutozelený průsvitný kámen, nejcennější z odrůd chalcedonu/achátu; v Čechách je jeho výskyt řídký, dále se vyskytuje zejména v Austrálii, Ruku, Brazílii, Kalifornii aj.
infule	viz mitra
kapa	viz štít
kalich	bohoslužebná nádoba určená k proměňování vína; skládá se z nohy a kupy
kasule/ornát	svrchní oděv kněze při bohoslužbě, obléká přes albu a stolu; různé typy (dnes užíván gotický typ končící až pod lokty, starší typ je tzv. německého/barokního stříhu končící za rameny, často s vystřížením pro volnější pohyb rukou kněze, tzv. basička/housličky)
kláv/klávy	vertikální členicí pásy na bohoslužebných rouchách; často bohatě zdobené
klerika	dlouhé přiléhavé základní roucho kněze; při samostatném nošení nazývána též sutana
kolumna	zdobený centrální svislý pás na bohoslužebných rouchách
korporál	čtverec látky, na který je kladen kalich s patenou, někdy též ciborium
kupa/číše	horní část kalicha; různé tvary
lapis lazuli	tmavě modrý neprůhledný kámen, nejvíce ceněny jsou kusy se zlatými skvrnkami; komponent lazuritu, kalcitu, pyritu aj.; nejčastěji se vyskytuje v Afganistanu, Rusku, Indii nebo Chile
lazurit	tmavě modrý neprůhledný kámen; hlinitokřemičitan s příměsí sodíku a vápníku, složka lapis lazuli (naleziště shodná)
liturgická roucha	oděvy užívané během liturgie/bohoslužby duchovními
malachit	zelený neprůhledný kámen vzniklý zvětráním měděných rud; zásaditý uhličitan mědi; v Čechách jsou naleziště v Podkrkonoší, u Příbrami a u Měděnce
manipul	rouška navlékaná dříve na levou ruku kněze při bohoslužbě
mitra/infule	obřadní pokrývka hlavy biskupa nebo jiného k tomu oprávněného církevního hodnostáře; různé tvary

monstrance	náročně provedená schránka na noze pro vystavení proměněné hostie (na oltáři, při procesích aj.); základní typy – věžová, sluncová
mosaz	slitina mědi a zinku
nodus/ořech	článek kulovitého nebo diskového tvaru na dřívku bohoslužebných nádob, monstrancí, relikviářů aj.
noha	spodní část (kalicha, svícnu, monstrance, relikviáře aj.) složená z patky a dřívku
opál	kámen různých barev, který v tzv. „drahé“ variantě vykazuje duhový opalizující efekt; ztuhlá sloučenina křemene a vody; významná naleziště jsou na Východním Slovensku, v Mexiku, Brazílii, jižní Africe, Austrálii aj.
ornamenta ecclesiae	souhrnný název pro preciosy a paramenta
ornát	obecný název pro zdobené bohoslužebné roucho nebo jejich soubor
ořech	viz nodus
osazna	kovové lůžko pro usazení drahého kamene; různé typy
pajetka	kovový kruhový terčík se středovým otvorem k přišití
palla/pala	čtverec na přikrytí kalicha a pateny během mše; mezi kalich a pallu vkládáno též purifikatorium (úzký skládaný pruh látky k osušení a očištění kalicha)
pantlok	tvar drahého kamene, kapka
paramenta	souhrnný název pro oděvy a jiné textilii užívané během bohoslužby; latinsky paramentum = ozdoba, oděv
parura/parury	horizontální členící pásy na bohoslužebných rouchách; často bohatě zdobené
patena/paténa	bohoslužebný talířek/miska pro hostii
pektorální	přední část, též hrudní/prsní
pluviál	svrchní plášť určený pro církevní obřady mimo mši, původně cestovní vpředu se sponou; obléká se štolou na kleriku a rochetu; na zadní straně bývá opatřen štítem/kapou
preciosa/pretiosa	souhrnný název pro kovové náčiní užívané při bohoslužbě; latinsky pretiosa = drahocennost
pyxida/pyxis	bohoslužebná nádoba s víčkem určená k uchování neproměněných hostií
relikviář	schránka k uložení ostatků světce; různé typy
rocheta	krátké bílé bohoslužebné roucho; nazývá se též superpeliceum
rubín	světle až tmavě červený, průsvitný až průhledný, velmi tvrdý kámen, odrůda korundu; hlinitokřemičitan s příměsí chromu; nejkvalitnější naleziště jsou v Barmě a na Srí Lance
smaragd	nejčastěji žlutozelený (nejvíce ceněna je zelenomodrá varianta), průsvitný až průhledný kámen, odrůda berylu; hlinitokřemičitan berylnatý; naleziště jsou v Kolumbii, východní Africe, v Rakousku nebo na Urale
superpeliceum	viz rocheta
sutana	viz klerika
štola	užší pruh látky nošený okolo krku osobou s kněžským svěcením; různé způsoby nošení

štít/kapa	zdobená část pluviálu přeměněná z historické kapuce chránící proti dešti; různé tvary (nejběžněji půlkruh)
topaz	průsvitný až průhledný kámen s různou barvou (čirý, světle modrý, hnědý, žlutý, červený, růžový); křemičitan hlinitý s příměsí fluoru; v Čechách se nachází u Krupky nebo Horního Slavkova, dále se vyskytuje zejména na Urale, v Norsku či Japonsku
velum/vélum	látka určená k překrytí - oltáře (oltářní), kalicha (kalichové), ciboria (ciboriové) nebo k pokrytí ramen kněze při žehnání eucharistie (svátostné, k požehnání); jedním z typů vela je i humerál

